

**Inštitut
za slovensko literaturo
in literarne vede**

ob petdesetletnici

Znanstvenoraziskovalni center
Slovenske akademije znanosti in umetnosti
Ljubljana 1998

**Inštitut
za slovensko literaturo
in literarne vede**

ob petdesetletnici

**Znanstvenoraziskovalni center
Slovenske akademije znanosti in umetnosti
Ljubljana 1998**

CIP – Kataložni zapis o publikaciji
Narodna in univerzitetna knjižnica, Ljubljana

061.6(497.4 Ljubljana):821.163.6.09

ZNANSTVENORAZISKOVALNI center SAZU. Inštitut za slovensko literaturo in literarne vede

Inštitut za slovensko literaturo in literarne vede ob petdesetletnici / [Uredil Darko Dolinar]. - Ljubljana : Znanstvenoraziskovalni center SAZU, Inštitut za slovensko literaturo in literarne vede, 1998

ISBN 961-6182-58-7

1. Dolinar, Darko

78022912

Po mnenju Ministrstva za kulturo sodi publikacija med proizvode, za katere se plačuje 5-odstotni davek od prometa proizvodov.

UVOD

DARKO DOLINAR

Ta knjižica je posvečena petdesetletnici našega inštituta. Inštitut za slovensko literaturo in literarne vede je nastal pred pol stoletja v sklopu Slovenske akademije znanosti in umetnosti, zdaj pa je del njenega Znanstvenoraziskovalnega centra. Vseh teh petdeset let je edina organizacija v Sloveniji, ki se ukvarja izključno z raziskovalnim delom v literarnih vedah in na nekaterih njihovih mejnih področjih. Sestavljajo ga sekcija za slovensko literarno zgodovino, sekcija za literarno teorijo in sekcija za biografiko, bibliografijo in dokumentacijo; danes dela v njem enajst redno zaposlenih raziskovalk in raziskovalcev, eden od njih še s statusom mladega raziskovalca, ter bibliotekarka in tehnično-administrativna sodelavka. Njegova stalna delovna področja so: literarnozgodovinske raziskave slovenske književnosti; pripravljanje znanstvenih izdaj starejših literarno- in kulturnozgodovinskih virov; literarnoteoretične, primerjalnozgodovinske in metodološke raziskave; biografsko-bibliografske raziskave s področja slovenske literarne in kulturne zgodovine.

Iz kakšnih razlogov in s kakšnim namenom naj bi bilo smiselno dajati poseben poudarek obletnici take institucije? Ob tem vprašanju se najprej ponuja primerjava s človeškim življenjem in z njo vred razlogi, zaradi katerih praznujejo ljudje rojstne dneve. Vendar takšne primerjave ne bi smeli jemati preveč dobesedno.

Starost, ki jo je dočakal naš inštitut, pravzaprav ni izjemna: je nižja kot pri marsikateri slovenski osrednji kulturni, pa tudi visokošolski ustanovi, vendar višja kot pri marsikateri znanstveni. Med enotami v sklopu matične hiše – Znanstvenoraziskovalnega centra SAZU – je naš inštitut eden najstarejših.

Petdeset let je manj od povprečne dolžine človeškega življenja, je približno toliko, kolikor traja doba odraslosti, in to je doba, ki

jo individualna človekova zavest in spomin obvladata v celoti. Toda petdeset let je tudi več kot posameznikova polna delovna doba; v tem času se osebni sestav inštituta neizogibno tolikokrat spremeni, da nihče izmed sodelavcev ne more biti v njem aktivno navzoč od začetka do konca in potemtakem ne more zaobjeti celotnega obdobja z neposredno doživetim spominom. Res je med našimi sodobniki le še malo tistih, ki so že odrasli, s polno zavestjo doživljali čas, ko je bil ustanovljen naš inštitut, in nihče od danes živečih pri tem ni sodeloval. Pač pa je marsikdo med nami še osebno poznal ljudi iz prve generacije sodelavcev inštituta in bil v delovnih stikih z njimi; tako je spomin neposredno prehal na današnje aktivne generacije. Stvari se seveda spreminjajo in neustavljivo uhajajo v pozabo, a navzlic temu se lahko še vedno opiramo na ta spomin in nam zgodovine inštituta še ni potrebno obnavljati izključno po zapisanih dokumentih. Vendar tudi to ne bo več prav dolgo mogoče, zato je petdesetletnica morda zadnja priložnost, ko še lahko poskusimo zajemati iz obeh virov.

Ko se oziramo v preteklost, čutimo zadovoljstvo, ker naš inštitut kljub nemajhnim oviram in težavam še vedno obstaja in deluje, in ob pogledu na opravljeno delo nas navdaja zadoščenje. Toda ob takšnih občutkih je nujno potrebna tudi precejšnja mera skepse in distance, ki odpirata oči za lastne slabosti in neusphe. Navsezadnje se dolgoživost, ki pri človeku priča predvsem o vitalnosti in trdnem zdravju, pri inštituciji lahko povezuje tudi z okostenelostjo, neprilagodljivostjo, nesposobnostjo za nujne spremembe. Vprašati se je treba, ali je inštitutu v odločilnih trenutkih uspevalo najti pravo ravnovesje med vztrajanjem pri že zastavljeni usmeritvi in privzemanjem novih tematskih in problemskih območij, pogledov in rešitev. To vprašanje ne izvira zgolj iz vsakdanje radovednosti ali iz želje, da bi skoz optiko našega inštituta opazovali droben izsek iz novejšje zgodovine znanosti in kulture na Slovenskem. Gre nam tudi za to, da s pogledom v preteklost ugotavljamo, na katere sestavine inštitutske tradicije naj se navezujemo in od katerih bi se bilo morda bolje posloviti, in da si s pretresom dosedanjih razmerij med kontinuiteto in spremembami poskušamo olajšati orientacijo pri načelnih programskih in konkretnih delovnih odločitvah.

V tej knjižici so najprej kratko opisani nastanek, razvoj in splošne značilnosti inštituta, zatem so nekoliko podrobneje predstavljena dosedanja glavna raziskovalna področja in opravljena dela – literarnozgodovinske raziskave slovenske književnosti,

znanstvenokritične izdaje, literarnoteoretične raziskave in pripravljanje ter izdajanje *Literarnega leksikona*, biografsko-bibliografske raziskave in pripravljanje ter izdajanje *Slovenskega biografskega leksikona*. Te opise dejstev in z njimi povezane vsebinske problematike, ki so jih pripravili sedanji redni delavci inštituta, dopolnjuje spominsko pričevanjski prispevek enega izmed nekdanjih vodilnih, zdaj že upokojenih sodelavcev. Sledi še dokumentarni del s podatki o inštitutski knjižnici, o osebju, tj. o upravnikih, članih znanstvenega sveta in redno zaposlenih delavcih od ustanovitve do danes, ter o inštitutskih publikacijah, razstavah in simpozijih. Vse to, upamo, omogoča kolikor toliko popoln pregled historiata, ustroja in dejavnosti inštituta v minulih petdesetih letih. Seveda pa je ta pregled sumaričen; z nadrobnejšimi podatki ga dopolnjujejo predvsem poročila o delu inštituta, objavljena v Letopisih SAZU in v različnih predstavitvah Znanstveno-raziskovalnega centra SAZU.

AKADEMIJA
ZNANOSTI IN UMETNOSTI
LJUBLJANA

~~REPUBLIKANCI~~
Štev. 937/47

Inštitut za literaturo.

LJUBLJANA 12. julija 1947

Prezidi ju

Akademije znanosti in umetnosti
v

Ljubljani.

Da se dela in publikacije, ki zadevajo slovensko kulturno in literarno zgodovino, bolj osredotočijo in obravnavajo v zvezi s splošnimi svetovnimi kulturnimi in literarnimi tokovi in gibanji, predlagam, da se pri Akademiji znanosti in umetnosti v Ljubljani ustanovi poseben "Inštitut za literaturo". Ta inštitut naj najprej rešuje tiste naloge, ki si jih je Akademija že dala t. j. izdaja literarno-historičnih virov, korespondence, bibliografija, dovršitev Slovenskega biografskega leksikona; zato se v njem zgrnejo zadevni že doslej delujoči delovni osnovi ali komisije Akademije. Poleg tega pa izdela inštitut še poseben delovni program v smislu uvodnih besedi. Po restavraciji zgradbe Akademije znanosti in umetnosti bi bilo možno inštitutu dodeliti posebni delavni prostor. Za provizorno pripravo inštituta skrbi prezident Francè Kidrič.

Člani prezidi ja se prosijo, da ta predlog per rollam odobre, da more biti ob času predložen Glavni skupščini v pretres.

Smrt fašizmu - svobodo narodu!

GENERALNI SEKRETAR:

Ramovš

za:

proti:

dr. France Kidrič

Kidrič

Fran Sal. Finžgar

dr. Rajko Nahtigal

Nahtigal

dr. Josip Flegelj

dr. Janko Polec

Polec

dr. Fran Ramovš

Predlog za ustanovitev inštituta.

NASTANEK, RAZVOJ, SPLOŠNE ZNAČILNOSTI INŠTITUTA

DARKO DOLINAR

Nastanek. Naš inštitut je nastal pred petimi desetletji. Njegov statut je sprejela skupščina SAZU v decembru 1947, sestavo in notranjo ureditev mu je dokončno oblikovala v juliju 1948, hkrati kot drugim takrat ustanovljenim ali preoblikovanim inštitutom.

Nastanek znanstvenoraziskovalnega inštituta je bil za našo stroko seveda pomemben dogodek. Vendar ga ni mogoče obravnavati samo v njenem okviru, ker ni bil osamljen, marveč le ena med epizodami takratne reorganizacije SAZU ter širjenja in preurejanja celotne raziskovalne sfere na Slovenskem. Po koncu vojne je namreč Akademija postala organizacijsko središče, ustanoviteljica cele vrste raziskovalnih zavodov; nekateri med njimi, predvsem veliki naravoslovni in tehnični (Fizikalni inštitut "Jožef Stefan", Kemijski inštitut "Boris Kidrič". Inštitut za elektrogospodarstvo), so se že čez nekaj let osamosvojili, drugi, se pravi humanistični in del naravoslovnih, so ostali pri Akademiji in danes delujejo v sklopu Znanstvenoraziskovalnega centra SAZU. Reorganizacija je na začetku potekala z mrzlično naglico: samo v dveh letih po koncu vojne je ob dveh dotedanjih nastalo kar sedemnajst novih delovnih enot z različnimi imeni in ureditvami – inštituti, zavodi, odbori, komisije; med prvimi petimi inštituti je bil tudi naš.

Ustanavljanje znanstvenega inštituta ni preprost opravek, tudi kadar ne gre za povsem samostojno organizacijo, temveč samo za delovno enoto večje ustanove. Ob takih primerih se v birokratskem žargonu ponavadi reče, da mora biti najprej izkazana potreba in izpolnjena vrsta pogojev: določen mora biti delovni program, na razpolago morajo biti kvalificirani kadri in zagotovljeni morajo biti materialni pogoji, se pravi, primerni delovni prostori, oprema in finančna sredstva. Če to premislimo po vsebini, gre

pravzaprav za dva sklopa dejavnikov. Prvi je t.i. človeški faktor. Samo po sebi se razume, da inštituta ne more biti brez ljudi, ki so usposobljeni za raziskovalno delo v svoji stroki; toda ti niso *conditio sine qua non* le pri izvajanju programa, temveč že pri njegovem oblikovanju, saj ustreznega programa ne more sestaviti nihče drug razen široko razgledanih vrhunskih predstavnikov stroke, ki do potankosti poznajo njene notranje razvojne težnje pa tudi povezave s sorodnimi strokami ter potrebe in pričakovanja njenega okolja. Drugi odločilni sklop dejavnikov so materialni pogoji ali zahteve, ki morajo biti izpolnjeni, da inštitut sploh lahko deluje; skupina zainteresiranih in angažiranih ljudi jih sicer z velikimi napori lahko izpolni, vendar ji to ne more uspeli brez vsaj minimalne količine denarja.

Poglejmo, kako je bilo s tem v našem primeru.

Kadri. V letih, ko je nastajal inštitut, je bilo v Sloveniji že znatno število formiranih literarnih znanstvenikov. Starejši generaciji, ki se je šolala pred prvo svetovno vojno na avstrijskih univerzah in je bila na pragu sedmega desetletja življenja, sta pripadala člana Akademije France Kidrič, njen tedanji predsednik, in Ivan Grafenauer (oba rojena 1880). Na področju bibliografije in biografike so poleg njiju delovali njuni vrstniki, bibliograf Janko Šlebinger, pravnik in zgodovinar nacionalnih institucij Janko Polec ter teolog in cerkveni zgodovinar Franc Ksaver Lukman. V letu 1949 je bil za člana SAZU izvoljen kakih petnajst let mlajši literarni kritik in teoretik Josip Vidmar. Poleg akademikov in njihovih vrstnikov po starosti, kakršen je bil npr. France Koblar, so bili aktivni tudi pripadniki srednjih generacij, ki so študirali že na ljubljanski univerzi in začeli raziskovalno delati v poznih 20. in 30. letih, mdr. Anton Ocvirk, Anton Slodnjak, Mirko Rupel, Alfonz Gspan, Janez Logar in še marsikdo. (Vsa ta imena res že kmalu zatem srečujemo v različnih povezavah z inštitutom.) Ne kaže pozabiti, da so tudi druge filološko-literarne stroke imele nekaj intelektualno močnih in strokovno dobro podkovanih zastopnikov (med njimi so bili npr. germanist Jakob Kelemina, romanist Stanko Leben, klasični filolog Anton Sovre). Pri iskanju sodelavcev za novi inštitut bi bilo torej mogoče izbirati med dokaj številnimi kvalificiranimi ljudmi, ki so bili zaposleni na univerzi, v srednjih šolah, kulturnih institucijah ali v različnih organih državne uprave.

Programska usmeritev. Dolgoročni delovni program inštituta je bil določen v njegovem statutu:

"Inštitut ima tele naloge:

a) kritični, na temelju novih znanstvenih metod osnovani študij vseh problemov literarne vede in literarne zgodovine tako v domači kakor v tuji literarnozgodovinski in literarnoteoretični produkciji;

b) priprava znanstvenih monografij in standardnih del iz omenjenih področij in v omenjeni smeri;

c) revizija slovenskega literarnozgodovinskega dela z vidika moderne znanstvene metode;

č) kritične in komentirane izdaje slovenskih klasikov in korespondence znamenitih Slovencev;

d) nadaljevanje in dopolnjevanje Slovenskega biografskega leksikona in skrb za slovensko knjižno bibliografijo;

e) vodstvo dela znanstvenih aspirantov in kandidatov za naslov doktorja."¹

Te formulacije izpričujejo dobro premišljeno zasnovo, ki ne more nastati iz hipne improvizacije, temveč dozoreva dalj časa. Program poskuša zajeti glavna področja stroke tako glede na njeno sistematično miselno zgradbo kakor glede na način njenega raziskovalnega delovanja. V njem so predvidene temeljne raziskave na literarnozgodovinskem, teoretičnem in metodološkem področju, iz katerih naj nastajajo temeljne in tudi širše uporabne znanstvene objave. Posebna skrb velja virom, dokumentarnemu gradivu in korpusu kritično preverjenih literarnih tekstov, ki so nujno izhodišče za sleherno nadaljnjo problemsko analitično in sintetično obravnavo. Pomembno je, da program ni omejen izključno na nacionalno literaturo in njeno zgodovino, temveč posega v njene širše, evropske in svetovne povezave, in da zlasti v prizadevanju za biografsko, bibliografsko in drugo dokumentarno podlago upošteva poleg matične stroke tudi potrebe sorodnih ved. Naposled je v njem izrecno poudarjena skrb za obnavljanje in izpopolnjevanje raziskovalnega kadra.

V tem programu so se združile posamezne, dotlej večinoma nepovezane naloge in cilji, ki si jih je naša literarna veda sama zase ali v širšem sklopu humanističnih ved zastavljala že daljši čas, vsaj od tedaj, odkar je ob ustanovitvi ljubljanske univerze dosegla upoštevanja vredno stopnjo vsebinske konsistentnosti, socialne prepoznavnosti ter institucionalne organiziranosti. Pri neka-

¹ Prim. *Naloge inštitutov (Izvillečki iz inštitutskih statutov)*. Letopis SAZU 3, 1948-1949, str. 41.

Š T A T U T

inštituta za literature
pri Akademiji znanosti in umetnosti v Ljubljani.

- Člen 1. - Inštitut za literature pri Akademiji znanosti in umetnosti v Ljubljani ima te naloge:
- a) kritični, na temelju novih znanstvenih metod osnovani študij vseh problemov literarne vede in literarne zgodovine tako v domači kakor v tuji literarno-zgodovinski in literarno-teoretični produkciji;
 - b) priprava znanstvenih monografij in standardnih del iz omenjenih področij in v omenjeni smeri;
 - c) revizija slovenskega literarno-zgodovinskega dela z vidika moderne znanstvene metode;
 - č) kritične in komentirane izdaje slovenskih klasikov in korespondence znamenitih Slovencev;
 - d) nadaljevanje in dopolnjevanje Slovenskega biografskega leksikona in skrb za Slovensko knjižno bibliografijo;
 - e) vodstvo dela znanstvenih aspirantov in kandidatov za naslov magistra in doktorja;
 - f) znanstveni stiki in zveze z literarnimi zgodovinarji na univerzi, z literarno-zgodovinskimi društvi in kulturnimi krožki, specialna predavanja za slušatelje univerze in podobno.
- Člen 2. - Delo inštituta more biti razdeljeno v razne odbore in komisije, če in kakor to zahteva predmetna snov.
- Člen 3. - Inštitut upravlja in vodi upravnik inštituta; upravnika voli iz članov Akademije na predlog razreda za zgodovinske in zemljepisne vede, za filozofijo in filologijo prezidij Akademije; iz članov Akademije ali tudi iz vrst priznanih znanstvenih delavcev more biti upravnik predlagan po prezidiju Akademije v nastavitve Ministru za prosveto LRS.

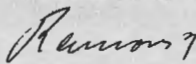
Statut inštituta.

- Člen 4. - V inštitutu delajo znanstveni delavci in sodelavci; znanstveni delavci morejo biti stalni ali pogodbeni in imajo poklic in plačo asistentov, redaktorjev, direktorjev in znanstvenih svetnikov. Znanstveni sodelavci so pogodbeni. Znanstvene delavce predlaga za nastavitev upravnik Inštituta v soglasju z razredom za jezikosl vne, literarne in historične vede prezidiju Akademije. Pogodbeni znanstveni sodelavci prejemaajo nagrado, ki jo določi po upravnikovem predlogu Prezidij Akademije. Za pomožno in tehnično osebje Inštituta velja čl. 34,1 zakona o Akademiji.
- Člen 5. - V inštitut se sprejemajo znanstveni aspiranti, kandidati in doktorandi, za katere veljajo določila čl. 5. in 6. zakona o Akademiji in zadevni pravilnik.
- Člen 6. - Inštitut prireja posebne znanstvene sestanke in predavanja ter izdaja skupaj s Inštitutom sa slovenski jezik svoj strokovni časopis.
- Člen 7. - Pravilnik o notranji organizaciji Inštituta za literature izdelaa upravnik, potrjuje ga pa Prezidij Akademije.

Odobreno na seji Prezidija Akademije
znanosti in umetnosti dne 4.oktobra 1947.

Sprejeto na seji Glavne skupščine dne
20.decembra 1947.

Za pravilnost prepisa:

generalni sekretar

terih je začela delati že v dvajsetih letih z veliko vneto in opaznim uspehom – najbolj prepričljiv primer je njena udeležba pri nastajanju *Slovenskega biografskega leksikona*. Drugih nalog, npr. pripravljanja znanstvenokritičnih izdaj besedil in virov, se je lotevala občasno in manj sistematično. Tretjih, kot npr. potrebe po smotrnem nenehnem razvoju literarne teorije in metodologije, se je čedalje bolj zavedala, a jim s takratnimi zmogljivostmi še ni mogla posvetiti večje pozornosti.

Nekatere teh nalog so bile izrecno navedene med dolgoletnimi prizadevanji za ustanovitev Slovenske akademije. Tako npr. v osnutku njenega bodočega delovnega programa, ki je zakrožil v slovenski javnosti na prehodu iz 20. v 30. leta, najdemo te formulacije: "kritične izdaje pomembnejših starejših spisov", "izdaja realnega leksikona" in "izdaja umetnostnih stvaritev"² – dasiravno vse to še ni bilo izrecno povezano z nobeno posamezno stroko. Akademija je takoj po ustanovitvi res začela uresničevati takšne programske naloge, kolikor so ji pač dopuščale skrajno utesnjene materialne možnosti. Objavljala je zbornike razprav, monografije, kritične izdaje starih tekstov, literarno- in kulturnozgodovinskih virov in korespondenc; med svoje glavne naloge je uvrstila izdajanje slovenske bibliografije; takoj po vojni je prevzela skrb za nadaljevanje in dokončanje *Slovenskega biografskega leksikona*. Za opravljanje teh nalog si je prizadevala izoblikovati ustrezno organizacijsko strukturo in jo je res v razmeroma kratkem času razvila do oblike inštituta.

Glavni koraki organizacijskega razvoja so bili tile:

Že 15. oktobra 1942 je predsedstvo Akademije ustanovilo bibliografsko komisijo, katere prvi predsednik je bil Janko Polec, tajnik Fran Ramovš, delo pa je dejansko načrtoval in vodil Janko Šlebinger; prva naloga komisije je bila pripraviti slovensko knjižno bibliografijo za leta 1919-1941.³

25. julija 1945 je skupščina Akademije na predlog glavnega tajnika Frana Ramovša sklenila, da bo Akademija prevzela ohranjeno zalogo *Slovenskega biografskega leksikona* od njegove prve

² Fran Ramovš: *K zgodovini ustanovitve Akademije v Ljubljani*. Letopis SAZU 1, 1938-1943, str. 9.

³ Povzetek zapisnika seje predsedstva akademije 15. oktobra 1942. Letopis SAZU 1, 1938-1943, str. 314. – *Bibliografska komisija*. Prav tam, str. 343.

založnice Zadrुžne banke ter poskrbela za njegovo nadaljevanje in dokončanje.⁴

2. oktobra 1945 je skupščina Akademije ustanovila odbor za dovršitev *Slovenskega biografskega leksikona* (v sestavi Lukman, Kidrič, Polec) in komisijo za izdajo literarno-historičnih virov (v sestavi Kidrič, Polec, Grafenauer).⁵ Odslej so vse te enote zabeležene tudi v Letopisu SAZU.⁶

12. julija 1947 pa je generalni sekretar Fran Ramovš predlagal prezidiju Akademije: "Da se dela in publikacije, ki zadevajo slovensko kulturno in literarno zgodovino, bolj osredotočijo in obravnavajo v zvezi s splošnimi svetovnimi kulturnimi in literarnimi tokovi, predlagam, naj se pri Akademiji znanosti in umetnosti v Ljubljani ustanovi poseben 'Inštitut za literature'. Ta inštitut naj najprej rešuje tiste naloge, ki si jih je Akademija že dala, t.j. izdaja literarno-historičnih virov, korespondence, bibliografija, dovršitev Slovenskega biografskega leksikona; zato se v njem zgrnejo zadevni že doslej delujoči delovni odbori ali komisije Akademije. Poleg tega pa izdela inštitut še poseben delovni program v smislu uvodnih besedi. (...)"⁷ Predlog je bil sprejet na korespondenčni seji prezidija in v zapisniku naslednje redne seje jeseni 1947 je inštitut že omenjen kot dejstvo.

20. decembra 1947 je skupščina Akademije potrdila statute več inštitutov, med njimi tudi našega.⁸

24. julija 1948 je skupščina v skladu z novim zakonom o SAZU preuredila notranjo organizacijo tako, "da strokovno med seboj povezane komisije in odbori preidejo v strokovno višjo organizacijsko enoto ali inštitut",⁹ in nekaj dni zatem je prezident Akademije poročal predsedstvu vlade LRS o reorganizaciji cele vrste inštitutov: "Inštitut za literature: Upravnik: akad. F. Kidrič.

⁴ Arhiv SAZU, zapisnik glavne skupščine 25. 7. 1945.

⁵ Arhiv SAZU, zapisnik glavne skupščine 2. 10. 1945.

⁶ Prim. pregled *Zavodi, komisije in odbori*. Letopis SAZU 2, 1943-1947, str. 20-21.

⁷ Arhiv SAZU, dopis generalnega sekretarja F. Ramovša prezidiju SAZU št. 937/47 z dne 12. 7. 1947; priloženo zapisniku seje prezidija 30. 6. 1947.

⁸ Arhiv SAZU, zapisnik skupščine 20. 12. 1947; povzetek tega zapisnika je objavljen v Letopisu SAZU 2, 1943-1947, str. 134. Prim. tudi objavljene izvlečke iz inštitutskih statutov v Letopisu SAZU 3, 1948-1949, str. 38-43.

⁹ Arhiv SAZU, zapisnik skupščine 24. 7. 1948.

Znanstveni svet: akad. Grafenauer, Lukman, Šlebinger, Polec. Vanj preidejo: Bibliografska komisija, Komisija za SBL, Komisija za izdajo lit.-hist. virov."¹⁰

Potemtakem je naš inštitut nastal v času od srede leta 1947 do srede leta 1948 v takšni obliki, kakršno je ohranil še petindvajset let.

Sklepamo lahko, da je bila ustanovitev inštituta in oblikovanje njegovega delovnega programa odraz dosežene razvojne stopnje slovenske literarne vede; ko so se ji odpirale možnosti za kvantitativni razmah in ko so v njej dozorevale razmere za kvalitativni preskok, je postal potreben organizacijski poseg, s katerim je poleg dotedanjih inštitucij nastala nova, drugačna, toda z njimi komplementarna.

Njenemu programu se po vsebinski plati še danes ne da kaj bistvenega ugovarjati. Pač pa je na dlani, da je bil formuliran zelo splošno, abstraktno, in da so v njem pravzaprav združene trajne ali dolgoročne programske smernice, ne pa konkretno izoblikovane delovne naloge – saj bi operativni delovni program ene izmed inštitucij moral predvideti nujno delitev dela v stroki in še kako upoštevati dejanske razmere in omejene kadrovske ter materialne zmogljivosti. V tem nemara lahko vidimo izraz voluntarističnega optimizma in zanosa iz obdobja povojne obnove in graditve, ko so si ljudje postavljali dolgoročne vizije in se niso hoteli kaj dosti ozirati na sprotne praktične težave.

Materialne ovire. Teh je bilo kar dosti. Nanje opozarjajo npr. podatki o številu delavcev. Ob ustanovitvi je dobil inštitut (če ne štejemo prvega upravnika Franceta Kidriča, ki je bil predvsem predsednik Akademije) samo eno polno zaposleno raziskovalko, v drugi polovici 50. let je to število zraslo na 3, konec 60. let na 5, v drugi polovici 70. let na 10; šele v 80. letih smo dosegli današnje število 11 raziskovalcev in ga zatem občasno celo za malenkost presegli. Sicer res ni bilo nikoli mišljeno, naj bi v akademijskih delovnih enotah vsa predinctna področja in vse programske smeri pokrivali in večino predvidenega dela opravljali samo polno zaposleni raziskovalci. Namesto tega so imele zunanje znanstvene sodelavce, saj je le z njimi bilo inogoče sploh začeti predvidene naloge. Med takšnimi sodelavci našega inštituta srečamo na začetku in začasno skoraj vse tedanje aktivne literarne zgodovinarje,

¹⁰ Arhiv SAZU, dopis prezidenta SAZU predsedstvu vlade LRS št. 882/48 z dne 29. 7. 1948; priloženo zapisnikom sej predsedstva.

nekakšno stalno jedro pa so v prvih desetih in še nekaj letih sestavljali France Koblar, Anton Ocvirk in Anton Slodnjak.

Žal je kronično primanjkovalo namenskih denarnih podpor ne le za redne nastavitve, temveč celo za zunanje sodelavce. Resne težave je povzročala tudi prostorska stiska, saj je inštitut delal v pretesnih, neustreznih in dislociranih prostorih vse do srede devetdesetih let. Pomanjkanje je imelo še mnogo obrazov. V poročilih s konca 40. let je tu in tam lakonično zabeleženo, da nekatere dokončane in za tisk pripravljene akademijske znanstvene publikacije niso mogle iziti, ker je v tiskarnah zmanjkalo papirja. Spričo tega je razumljivo, da je zelo počasi naraščal tudi tisti sestavni del, brez katerega si nobenega humanističnega inštituta, in še posebej literarnega, sploh ni mogoče predstavljati – namreč knjižnica. Šele ko je inštitut nekaj let po ustanovitvi dobil prvi delovni prostor, se je izdvojila iz akademijske centralne biblioteke; knjižničarko je dobila leta 1963, a redno so jo lahko zaposlili šele dve leti kasneje. Knjižni fond se je na začetku napajal predvsem iz volil in zapuščin, kakršna je bila npr. knjižnica dramatika in kritika Adolfa Robide, ki je prešla v last Akademije že pred vojno. Ugodnejše priložnosti za nakup strokovne literature pa so se začele občasno pojavljati šele v šestdesetih letih.

Takšne, bolj ali manj neugodne okoliščine so dopuščale inštitutu le počasno rast, ki se je izmenjevala z obdobji zastoja. Šele dosti kasneje so se razmere kdaj pa kdaj za krajši čas obrnile na bolje, najbolj izrazito v drugi polovici 70. let.

Organizacijska ureditev. Od nastanka do danes se je inštitut nekajkrat preoblikoval.

Dobra tri desetletja je bil sestavni del delovne skupnosti Akademije. Vodila sta ga upravnik, ki je bil po pravilu akademik, in znanstveni svet, ki so ga povečini prav tako sestavljali člani SAZU. Njenemu razredu za filološke in literarne vede je bil inštitut programsko in personalno neposredno podrejen. Ta tesna vez se je postopno rahljala med poznejšimi reorganizacijami.

Nekatere spremembe so bile povzročene od zunaj; nastopile so takrat, kadar se je spreminjala zakonska ureditev SAZU ali celotne raziskovalne sfere, in kadar se je spreminjal način planiranja, organiziranja in financiranja raziskovalnega dela. To je bilo opazno sredi 60. let, ko je v Sloveniji začel delovati Sklad Borisa Kidriča, ki je pozneje prerastel v Raziskovalno skupnost Slovenije, na začetku 80. let, ko je zakonsko širjenje samoupravnega

sistema zahtevalo preureditev akademijskih inštitutov in sprožilo nastanek Znanstvenoraziskovalnega centra SAZU, ter na začetku 90. let, ko so se dotedanje samoupravno urejene raziskovalne inštitucije in z njimi vred ZRC SAZU preoblikovale v javne zavode in je bilo projektno organiziranje in financiranje raziskovalnega dela uveljavljeno kot obči model. Vse to je seveda vplivalo na našo notranjo ureditev, na način dela in na podrobno oblikovanje ter izvajanje programa.

Druge spremembe zadevajo predvsem sam inštitut. Potrebe po njih so se pojavile ob rednem delu, kadar se je bilo treba soočiti z razvojem stroke in spreminjajočimi se prednostnimi programskimi zahtevami, kakor so jih pač oblikovali ljudje, ki so imeli v stroki in v hiši odločilen vpliv.

V prvem desetletju sta v inštitutu delovali dve enoti, uredništvo *Slovenskega biografskega leksikona* in komisija za bibliografijo; tretje iz časa ustanovitve, komisije za izdajo literarnozgodovinskih virov, objavljena poročila več ne omenjajo posebej, čeprav govorijo o edicijski dejavnosti. Po letu 1963 je bibliografska komisija zaradi usahlih namenskih subvencij nehala delati. Pač pa se je l. 1964 ob prihodu novih ljudi vzpostavila literarnozgodovinska sekcija, ki je skrbela tudi za edicijski program. Najobsežnejša sprememba se je zgodila v letu 1972. Takrat je inštitut namesto prvotnega imena "Inštitut za literature" dobil natančneje opredeljeno ime "Inštitut za slovensko literaturo in literarne vede", kar že samo na sebi pove, da so se v okviru stalne programske usmeritve premaknili nekateri poudarki. V skladu s tem je namesto dotedanje literarnozgodovinske sekcije dobil dve novi, sekcijo za slovensko literarno zgodovino in sekcijo za literarno teorijo, medtem ko je uredništvo SBL prešlo v sekcijo za biografiko, bibliografijo in dokumentacijo.

S to reorganizacijo se je inštitut na pobudo takratnega upravnika Antona Ocvirka odzval na kritike in predloge nekaterih slavistov oziroma slovenistov v Akademiji in zunaj nje. Tako je npr. Anton Slodnjak ob koncu šestdesetih let, se pravi kmalu zatem, ko je bil izvoljen za člana SAZU, predlagal reorganizacijo, s katero bi se težišče inštitutskega dela premaknilo skoraj v celoti na območje slovenske literarne zgodovine.¹¹ V teh letih so se nekateri vodilni slovenisti z ljubljanske univerze prek Slavističnega dru-

¹¹ Arhiv inštituta, kopija dopisa tajnika D. Šege predstojniku A. Ocvirku 9. 4. 1968.

štva v javnosti večkrat zavzemali za ustanovitev slovenskega literarnozgodovinskega muzeja in celo posebnega inštituta za slovensko literaturo. Poleg stvarnih razhajanj, ki so v razvoju sleherne stroke povsem normalen pojav, je bilo v tem čutiti tudi odmev osebnih nesporazumov s tedanjim vodstvom inštituta. Ne glede na to pa je takšne predloge mogoče razumeti kot simptom širše težnje, ki se je ta čas začela kazati na več humanističnih in tudi družboslovnih področjih, namreč težnje k izrazitejšemu uveljavljanju t. i. nacionalnih ved. Tej težnji se je po svoje pridružil inštitut z reorganizacijo, ki je pripomogla k temu, da se je stroka izognila nepotrebnemu podvajanju svojih ustanov.

V sestavu, kakršen je bil določen l. 1972, je delal inštitut vse do letos, ko smo pretežno iz vsebinsko-metodoloških razlogov začeli novo reorganizacijo: sekcija za biografiko, bibliografijo in dokumentacijo se postavlja na lastne noge in postaja samostojen interdisciplinarni inštitut za biografiko in bibliografijo, katerega glavna naloga je pripravljati novi *Slovenski biografski leksikon*. Domnevamo, da bo ta sprememba pomenila za naše delo vsaj tolikšno ali še bolj odločilno zarezo, kot je bila tista pred 26 leti.

Operativni delovni program. V okviru splošnih programskih usmeritev se je oblikoval konkretni, sproti delovni program glede na stanje stroke pri nas in po svetu ter še zlasti glede na kadrovske zasedbe in materialne možnosti inštituta. Prednostne naloge sta določala inštitutski znanstveni svet in upravnik; zlasti v prvih desetletjih je neposredno posegal vanj še razred za filološke in literarne vede SAZU. Seveda pa je imela neposredne posledice za oblikovanje programa tudi sleherni odločitvi financierjev – in jih ima še zmeraj.

Takoj na začetku se je pokazalo, da vseh nalog, ki so navedene v temeljnih programskih smernicah, ni mogoče in tudi ne bi bilo smotno v celoti opravljati na inštitutu. Izključno pod njegovo streho se je nadaljevalo samo pripravljanje SBL, povsod drugje pa je kmalu prišlo do delitve dela. Tako so npr. za kritične izdaje del slovenskih pesnikov in pisateljev, zlasti za zbirko "slovenskih klasikov" in še za nekatere druge zbirke ali posamezne objave, uspešno skrbele druge založbe; inštitutu in njegovi matični hiši pa so preostale najbolj zahtevne, a manj popularne in komercialno manj privlačne znanstvene edicije starih slovstvenih besedil, rokopisov, virov, korespondenc in literarnozgodovinskih del. Slovensko splošno bibliografijo sproti zbira in izdaja Narodna in univer-

zitetna knjižnica, ki je tudi matična ustanova za bibliografsko stroko; inštitut pa je oskrbel nekaj izmed teže obvladljivih bibliografskih del. Programska alineja o vzgoji znanstvenega kadra je bila napisana takrat, ko je tudi SAZU za krajši čas dobila pravico podeljevati doktorat znanosti;¹² ta pravica je bila že čez nekaj let spet pridržana izključno univerzi. Pozneje je bil inštitut udeležen pri programu izobraževanja mladih raziskovalcev, ki mu je še danes glavni vir za pomladitev. Osrednje naloge – temeljne raziskave ter iz njih nastajajoče monografske in druge znanstvene publikacije – pa so pač takšne narave, da ne morejo biti monopol ene same raziskovalne organizacije. Zato se je operativni delovni program inštituta usmerjal predvsem k tistim raziskovalnim, dokumentarističnim in izdajateljskim nalogam, ki se lahko smotrno opravljajo z načrtnim, dolgoročnim skupinskim delom. Inštitut je dajal in sprejemal pobude za takšna dela, jih organiziral in vodil širše skupine, v katerih so se nekaj redno zaposlenim raziskovalcem pridruževali dosti številnejši zunanji sodelavci. To ni bil le zasilni izhod iz gmotnih in personalnih zagat, temveč stvar načelne odločitve. Takšne povezave so omogočile izvajanje vseh obsežnejših in zahtevnejših nalog. Tako je pri *Literarnem leksikonu* in pri znanstvenokritičnih izdajah doslej sodelovalo nekaj deset zunanjih avtorjev, pri vsakem zvezku *Slovenskega biografskega leksikona* jih je bilo udeleženih kakih 80-100. Drugače, z omejitvijo na redno zaposlene sodelavce, so potekale samo raziskave s področja novejše slovenske literarne zgodovine. Sicer pa so člani inštituta poleg svojih avtorskih prispevkov h kolektivnim raziskavam opravljali še večino dokumentacijskih, organizacijskih, uredniških in redaktorskih del, potrebnih za to, da so skupinska podjetja dozorevala do smotrnega zaključka v znanstvenih objavah.

Sodelavci. Kakorkoli je že opredeljena programska usmeritev in postavljena organizacijska shema, pa podobo inštituta vendarle dokončno izoblikujejo šele njegovi sodelavci.

Od ustanovitve do danes je bilo na inštitutu zaposlenih skupno 26 ali 27 raziskovalk in raziskovalcev ter 4 administrativne in strokovno-tehnične sodelavke. Večina med njimi je bila ali je še povezana z inštitutom kar dolgo časa, samo nekaterim je bila

¹² Prim. *Začasni pravilnik o pridobitvi znanstvene stopnje doktorja znanosti na SAZU v Ljubljani*. Letopis SAZU 3, 1948-1949, str. 45-50.

tukajšnja zaposlitev krajša epizoda, od enega do treh let. Na začetku so prihajali na inštitut predvsem formirani in uveljavljeni strokovnjaki, dosti pozneje, predvsem v 70. letih, so se začela odpirati vrata mlajšim, toda tudi ti so večinoma že imeli za sabo nekaj delovnih izkušenj in prve strokovne objave in med njimi je težko najti koga, ki je bil ob prihodu povsem nepopisan list. Zaposlitev na inštitutu seveda pomeni, da je treba individualne sposobnosti, želje in ambicije uskladiti z delom za skupni program. Vendar je velika večina sodelavcev ob korektnem izpolnjevanju službenih zadolžitev prej ali slej, bolj ali manj uspešno, našla čas in priložnosti tudi za svoje osebne raziskovalne načrte. To velja že za prva desetletja, ko so inštitut vodile prominentne osebnosti, ki jim fama rada pripisuje avtokratske poteze; starejši kolegi, ki so še delali pod njihovim vodstvom, pa se spominjajo, da je bilo sodelovanje z njimi, denimo z Vidmarjem ali z Ocvirkom, večinoma korektno in da so pri tem lahko ohranili strokovno avtonomnost. Nasploh so bili inštitutski raziskovalci angažirani na več straneh: vsaj polovica je predavala na univerzah, visokih ali višjih šolah (bodisi ob delu na inštitutu, bodisi pred prihodom na inštitut ali po odhodu v druge službe), več kot polovica je sodelovala v uredništvih znanstvene in strokovne periodike, zbornikov, enciklopedičnih del, monografij ter knjižnih zbirk.

V petih desetletjih se je na inštitutu zamenjalo nekaj rodov sodelavcev. Ustanovitelji so bili rojeni še v 19. stoletju, prva generacija naslednikov v prvih desetletjih 20. stoletja; današnji člani inštituta so z eno častno izjemo rojeni v 40., 50. in 60. letih. Razumljivo je, da se je obenem z biološkim pomlajevanjem prenavljal tudi strokovni profil sodelavcev: na začetku je prevladovala empirično podprta historična usmeritev z elementi modificiranega pozitivizma, duhovne zgodovine, sociologizma (tudi marksističnega) in psihologizma; današnji mlajši člani inštituta so se formirali v znamenju vladajočega strukturalizma in prodirajočega poststrukturalizma. Glavna področja inštitutskega raziskovalnega programa so sicer zastavljena dolgoročno; toda njihov ustroj mora biti toliko gibek, da omogoča sprotno spremljanje novih teoretičnih usmeritev in privzemanje njihovih relevantnih sestavin. Tako si inštitut prizadeva vzdrževati stik s teoretično-metodološkim razvojem stroke.

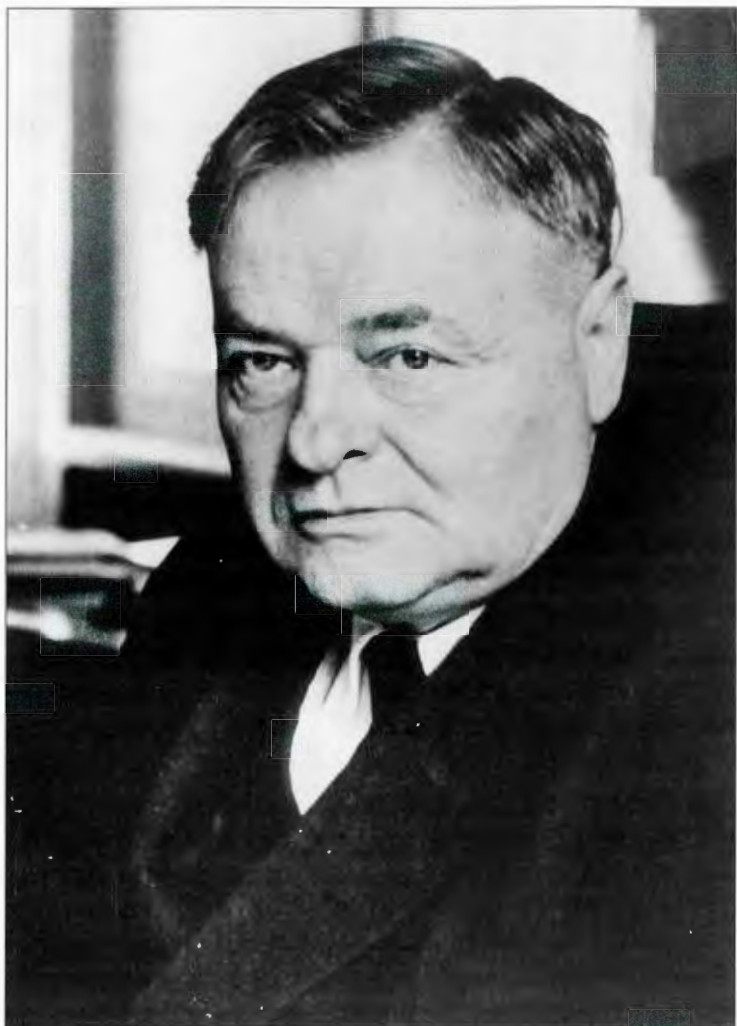
Splošno podobo inštituta bi bilo koristno dopolniti vsaj s kratkimi orisi posameznih sodelavcev in njihovih individualnih delovnih prispevkov. Tukaj se bomo ustavili samo pri nekaterih, pred-

vsem pri tistih, ki so izraziteje vplivali na razvoj inštituta, in omejnili še nekatere, ki so nam danes bolj znani v drugačnih vlogah, spomin na njihovo tukajšnje delovanje pa je že bolj ali manj za-
brisan.

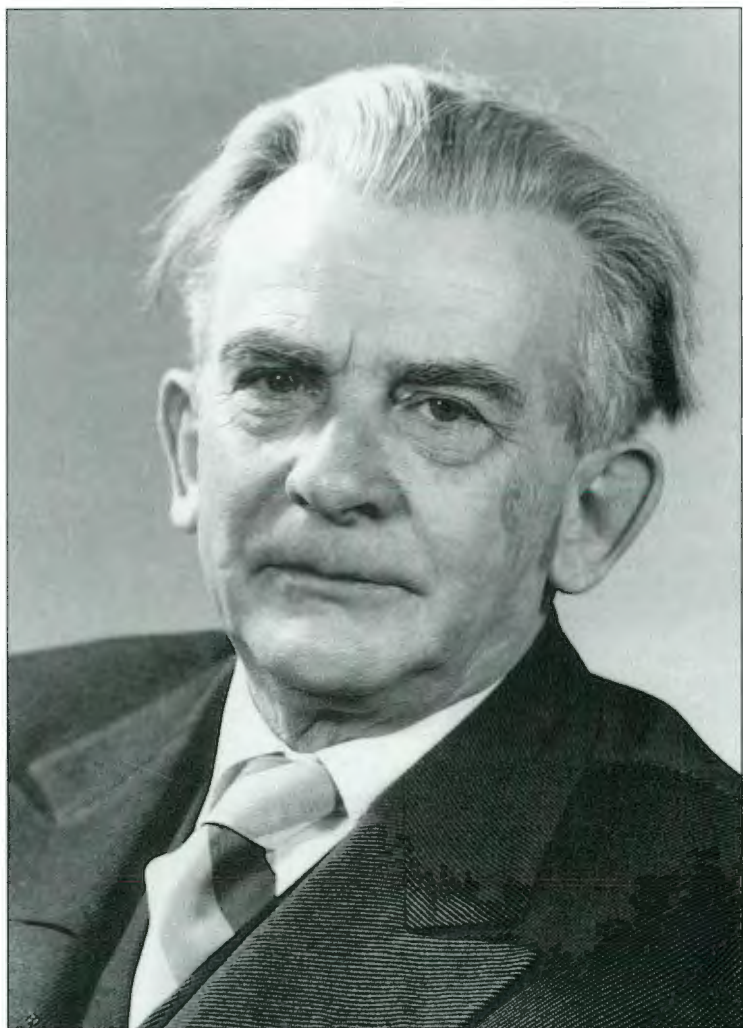
Ustanovitelj in prvi upravnik inštituta je bil v letih 1948-1950 France Kidrič, zgodovinar starejših dob slovenske književnosti in prešernoslovec, ki je bil tudi predsednik Akademije. Nedvomno je imel glavno besedo pri določanju delovnih nalog in pri izbiri prvih sodelavcev. Njegovi takratni osebni raziskovalni in publicistični načrti (npr. nadaljevanje monografije o Prešernu in Zoiso-
ve korespondence, Prešernov album, priprave za izdajo Korytkove korespondence) so bili ogrodje inštitutskega programa v prvih letih. Pospešil je dela za SBL in zbiranje bibliografskega gradiva, večinoma s pomočjo zunanjih sodelavcev, saj je mogel redno zaposliti samo eno raziskovalko, Mileno Uršič, ki je bila v naslednjem poldrugem desetletju trdna opora uredništvu SBL in je poleg tega pripravila kritično izdajo Erbergovega literarnozgodovinskega poskusa.

Kidričeva prizadevanja za utrditev inštituta je že čez dve leti pretrgala smrt. Za njim je postal upravnik inštituta Josip Vidmar, ki je bil l. 1952 po smrti Frana Ramovša izvoljen tudi za predsednika SAZU. Pod njegovim vodstvom (1950-1964) je inštitut rasel počasi, opazneje se je začel krepiti šele proti koncu tega obdobja. Poleg materialnega pomanjkanja je morda pri tem igral neko vlogo tudi znani Vidmarjev načelni dvom o spoznavnem dosegu in vrednosti literarne zgodovine. Njegovo razmerje do te vede in njenih ustanov vsekakor ni bilo enostavno. Sam svojih raziskovalnih prizadevanj in dognanj ni vključil v inštitutski program. Inštitutu pa je zagotovil obstoj in nadaljevanje utečenega dela za SBL, za bibliografske naloge in za znanstvene izdaje, poleg tega je olajšal nadaljevanje literarnozgodovinskih raziskav, ki so se pretrgale s Kidričevo smrtjo, in podprl začetek literarnoteoretičnih. V njegovem času je bil inštitut soizdajatelj osrednjega znanstvenega glasila, *Slavistične revije* (bolj natančno od letnika 3/1950 do 14/1963); to je reviji pomagalo, da je laže pre-
stala vsaj eno resno izdajateljsko krizo in prodrla v mednarodno bibliotečno zamenjavo.¹³ Vidmar je v inštitut sprejel Dušana Pir-

¹³ Prim. F. Jakopin: *Skrb Slavističnega društva Slovenije za znanstvena in strokovna glasila*. Zbornik Slavističnega društva Slovenije 6, Ljubljana 1997, str. 24.

**France Kidrič, ustanovitelj in prvi upravnik inštituta
v letih 1948–1950.**

Josip Vidmar, upravnik inštituta v letih 1950–1964,
zatem predsednik inštitutskega znanstvenega sveta do 1983.

Anton Ocvirk, upravnik inštituta v letih 1965–1980.

Janko Kos, upravnik inštituta v letih 1980–1983,
zatem predsednik inštitutskega znanstvenega sveta do 1995.

jevca, ki je mdr. tukaj zasnoval in skoraj dokončal monografijo o Cankarju in evropski literaturi; podobno se je nekaj let pozneje tudi Primož Kozak pod to streho pripravljaj na univerzitetno predavateljsko delo. V drugi polovici 50. let je med zaposlenimi na inštitutu naveden celo Mile Klopčič, ki je v resnici delal za leksikografsko sekcijo Inštituta za slovenski jezik, se pravi za slovar slovenskega knjižnega jezika, vendar je bil, podobno kot Kozak, navzlic vsej strokovni kompetenci predvsem literarni ustvarjalec. Zato se je težko ubraniti vtisu, da je Vidmar igral nekakšno mecenško vlogo; bržkone se je pri tem vsaj do neke mere ravnal po zgledu položaja, kakršnega je v delovnem ustroju Akademije imel Oton Župančič. V Vidmarjevem času sta prišla na inštitut še Alfonz Gspan, dolgoletni urednik SBL, in Drago Šega, najprej vodja literarnozgodovinske in zatem literarnoteoretične sekcije ter tajnik inštituta. Naposled je Vidmar predal upravništvu inštituta Ocvirku takoj po njegovi izvolitvi v SAZU, sam pa je še skoraj dve desetletji ostal v inštitutskem znanstvenem svetu.

Anton Ocvirk, utemeljitelj primerjalne književnosti in literarne teorije na Slovenskem, je bil zunanji znanstveni sodelavec inštituta že od ustanovitve, upravnik pa v letih 1965-1980. Glavno skrb je posvetil literarnoteoretičnim raziskavam, a ob tem ni zamenjal drugih področij. Sprožil je zamisel o *Literarnem leksikonu* in vodil dolgotrajne priprave, ki so naposled pripeljale do tega, da je ta zbirka temeljnih literarnoteoretičnih razprav leta 1978 začela izhajati. Na sredi njegovega mandata (1972) je bil inštitut preimenovan in reorganiziran v tri sekcije; s tem je bil dan večji poudarek kot dotlej raziskovanju slovenske literarne zgodovine – ta je samostojno delovno področje ene izmed inštitutskih sekcij, ki jo od začetka vodi France Bernik, današnji predsednik SAZU. Po smrti Alfonza Gspana (1977) in Frana Petreta (1978), ki je po Gspanovem odhodu krajši čas vodil *Slovenski biografski leksikon*, je l. 1979 predvsem po Ocvirkovem prizadevanju postal glavni urednik SBL Jože Munda, ki je v dobrih desetih letih pripeljal to najbolj dolgoživo slovensko raziskovalno-edicijsko podjetje do konca prve izdaje.

Po Ocvirkovi smrti (1980) je postal upravnik inštituta Janko Kos; vodil ga je do l. 1983, ko so se ob ustanovitvi Znanstveno-raziskovalnega centra SAZU organizacijski ustroj in položaj inštitutov ter vloga njihovih upravnikov bistveno spremenili. Zatem je bil še več kot deset let predsednik inštitutskega znanstvenega sveta, vse do danes pa sodeluje pri načrtovanju in izvajanju inšti-

tutskega programa na vseh njegovih področjih – bodisi kot pobudnik, organizator prireditev in urednik publikacij, bodisi z lastnimi obsežnimi avtorskimi prispevki.

Pregled opravljenega dela. Naposled naj na kratko opišem, koliko je bilo storjenega v teh petih desetletjih. Zgovorne so že navedbe o številu knjižnih izdaj in strokovnih prireditev ter o količini zbrane dokumentacije. Ker pa je zaradi nekdanje vključenosti inštituta v upravno-organizacijski ustroj Akademije včasih težko razločevati, kaj je v resnici nastalo na inštitutu in kaj drugje v matični hiši, upoštevam samo tiste rezultate, ki so kot takšni nedvoumno bibliografsko označeni ali kako drugače izpričani z dokumenti.

V programu znanstvenih edicij je izšlo: 9 knjig korespondenc v 14 zvezkih; 5 knjižnih izdaj starejših slovstvenih besedil; 2 monografiji pretežno bibliografsko-gradivske narave; 2 izdaji starejših literarnozgodovinskih spisov; 1 tematski zbornik razprav.

Rezultat dela na področju novejše slovenske literarne zgodovine so številne razprave v periodiki, 2 tematska zbornika in vsaj 8 monografskih knjižnih objav.

Zbirka *Literarni leksikon* obsega 44 monografskih študij v samostojnih zvezkih (44. zvezek je pred izidom). Med pripravami za *Literarni leksikon* je bilo zbrano in urejeno obsežno dokumentarno gradivo iz slovenskega periodičnega tiska, skupaj okrog 400.000 kartotečnih listkov.

Slovenski biografski leksikon se je nadaljeval in zaključil. Izšli so zvezki od 7. do 14., to je od srede črke P do konca Ž, in dodatni, 15. zvezek z osebnimi kazali za celotno edicijo. Ob tem je bila zbrana in urejena biobibliografska dokumentacija za okrog 11.000 oseb; v zadnjih letih je bil prirejen računalniški program za njeno hranjenje in obdelavo in začela se je polniti podatkovna baza za bodočo novo izdajo SBL.

Inštitut je skupaj z Akademijo priredil veliko mednarodno znanstveno posvetovanje o Brižinskih spomenikih, bil je soorganizator ali edini organizator štirih večjih simpozijev (o slovenski reformaciji, Župančiču, Murnu, ter o Balantiču in Hribovšku) in treh jubilejnih razstav (o Francetu Kidriču, Ivanu Prijatelju in Josipu Vidmarju).

Ob robu naj bo zgolj za ilustracijo omenjen še en podatek: v treh doslej izdanih knjigah, kjer so zbrane bibliografije raziskovalcev ZRC SAZU do l. 1995, obsegajo navedbe o objavah redno

zaposlenih članov našega inštituta skupno kakih 140 tiskanih strani.

Tc številke nakazujejo, kolikšno delo je opravil inštitut skupaj s svojimi zunanjimi sodelavci. Sodba o kvaliteti in o uspešnosti tega dela pa ni več naša stvar, ampak stvar širše strokovne javnosti.

Bibliografska dejavnost. Ker so glavna aktualna raziskovalna področja posebej in podrobneje predstavljena, samo še nekaj besed o tisti dejavnosti iz začetnega obdobja, ki je inštitut pozneje ni več nadaljeval.

Gre za bibliografsko komisijo, katere delo je od ustanovitve v letu 1942 dejansko, četudi ne formalno, vodil Janko Šlebinger, po njegovi smrti (1951) pa ji je načeloval zunanji sodelavec inštituta Janez Logar, ki je malo pred tem postal vodja bibliografskega oddelka v NUK. Komisija naj bi po prvotni zamisli pripravljala slovensko splošno tekočo bibliografijo in dopolnjevala retrospektivno, najprej s popisom knjig iz let 1919-1941. Ker je po l. 1945 začela izdajati tekočo bibliografijo NUK, je komisiji preostalo zbiranje gradiva za retrospektivno bibliografijo, razširjeno še na leta obeh svetovnih vojn (pravzaprav na obdobje 1913-1945, ki v dotlej objavljenih bibliografijah še ni bilo zajeto), zatem pripravljanje bibliografije člankov v periodičnem tisku iz let 1945-1950 – teh namreč tekoča *Slovenska bibliografija* v prvih letnikih še ni zajela – in nekaterih posebnih bibliografij. Druga naloga je bila uspešno opravljena. Bibliografija člankov 1945-1950 je po dolgotrajnih pripravah izšla pri SAZU l. 1963. Bibliografijo Prešernovih del in spisov o Prešernu, ki jo je začel pripravljati Šlebinger, je nadaljevala in bistveno razširila Štefka Bulovec; tudi to delo je trajalo dalj, kakor bi želeli; čeprav je bilo napovedano dosti prej, je izšlo pri zunanji založbi šele 1975. Pod vodstvom komisije je nastalo še bibliografsko kazalo Ljubljanskega zvona, ki so ga sestavili Rudolf Kodela, Jože Munda in Niko Rupel (1962). Prvi, glavni nalogi komisije pa žal razmere niso bile naklonjene: po več kot desetletnem zbiranju gradiva za retrospektivno bibliografijo ni bilo več mogoče dobiti namenskih subvencij, zato se je inštitut moral odpovedati njcnemu nadaljevanju in po 1963 opustiti bibliografsko dejavnost, razen tistih posebnih vidikov, ki so vključeni v SBL. Dotlej zbrano gradivo je bilo shranjeno v NUK; samo ozek izbor iz njega je bil objavljen v bibliografskih izdajah zagrebškega Leksikografskega zavoda. Celotna

retrospektivna bibliografija pa še vedno ostaja ena med neopravljenimi nalogami, ki otežujejo raziskovalno delo o problematiki bibliografsko še neobdelanih dob na vsem širokem območju humanističnih in družbenih ved.

Viri in literatura

Arhiv SAZU: zapisniki skupščine, predsedstva, razreda za filološke in literarne vede.

Arhiv inštituta: zapisniki sej znanstvenega sveta, celotnega delovnega kolektiva, posameznih sekcij.

Poročila o delu inštituta v Letopisu SAZU 2, 1948-1949 – 47, 1996.

Predstavitve inštituta v delih:

Biografije in bibliografije znanstvenih in strokovnih sodelavcev SAZU, Ljubljana 1976, str. 153-155;

Biografije in bibliografije raziskovalcev ZRC SAZU, II, 1976-1985, Ljubljana 1988, str. 101-103; III, 1986-1995, Ljubljana 1998, str. 169.

Bernik, France: *Raziskave s področja literarnih znanosti v Znanstveno-raziskovalnem centru SAZU*. Protestantismus bei den Slowenen/ Protestantizem pri Slovencih. Wiener slawistischer Almanach, Sonderband 13, 1983, str. 265-271.

LITERARNOZGODOVINSKE RAZISKAVE

SLOVENSKE KNJIŽEVNOSTI

MARJAN DOLGAN

Inštitut za slovensko literaturo in literarne vede je od svojega nastanka doživel več organizacijskih sprememb, ki so jih narekovele razmere, predvsem pa kadrovska rast. Šele zaposlitev večjega števila raziskovalcev je omogočila primeren obseg in razvejano raziskovanje nacionalne literature in teoretskih vprašanj, ki segajo čez njene meje. Leta 1970, ko sta se z literarno zgodovino ukvarjala samo dva redno zaposlena delavca, se je izoblikoval obsežnejši načrt prihodnjega delovanja. V njem je omenjena poleg priprave prvega snopiča *Literarnega leksikona* tudi potrebnost "specialnih raziskav iz slovenske literature".¹ Kako resen je bil sklep o širitvi inštitutskega raziskovanja, priča tudi vsebinsko sorodna navedba v načrtu dela za leto 1972: "Preučevanje in obdelava posameznih vprašanj iz slovenske literarne zgodovine."² Tega leta se je zgodil pomemben organizacijski premik. Inštitut za literaturo se je preimenoval v Inštitut za slovensko literaturo in literarne vede s tremi sekcijami: Sekcijo za slovensko literarno zgodovino, Sekcijo za literarno teorijo in Sekcijo za biografiko, bibliografijo in dokumentacijo. Te so se začele polagoma kadrovsko krepiti, zato je lahko prva sekcija v drugi polovici sedemdesetih let poleg izdajanja starejših slovstvenih tekstov, rokopisov in korespondenc razširila svojo dejavnost še z drugo nalogo: z literarnozgodovinskimi raziskavami slovenske literature 19. in 20. stoletja. Prav te prikazujejo naslednje vrstice. Še prej je treba poudariti, da so člani te sekcije in člani sekcije za literarno teorijo pripravili v naslednjih letih – poleg svojega raziskovalnega dela – več razstav in simpozijev o pomembnih osebnostih in obdobjih slovenske lite-

¹ Letopis SAZU 21, 1970, str. 156.

² Letopis SAZU 22, 1971, str. 101.

rature ter komparativističnih in teoretskih vprašanjih, ki so doživeli velik odmev v slovenski strokovni javnosti.

Prva literarnozgodovinska raziskava v Inštitutu je bila sprejeta v program šele konec leta 1976, prej so bile personalne možnosti za takšno dejavnost premajhne. Hkrati pa je zelo presenetljiv izbor raziskovalne teme. V skladu s častitljivo tradicijo institucije, v katero je inštitut sodil, bi pričakovali obravnavo kakega klasika slovenske literature ali pa kak problem, ki bi bil z njim povezan. Toda izbor je nepričakovano krenil v popolnoma nasprotno, skoraj aktualistično smer: prvi raziskovalni predmet je namreč postal *Antifašistični boj 1941-1945 in sodobna socialistična književnost*. Vendar s tem še ni konec zanimivosti. Raziskavo so načrtovali – še preden se je začela – kot del sodelovanja SAZU z drugimi jugoslovanskimi akademijami znanosti. Da bo presenečenje še večje, je raziskava imela – kakor je mogoče prebrati v *Letopisu SAZU* za omenjeno leto – celo "mednarodni značaj, saj je pobudo zanjo dal Inštitut svetovne književnosti A. M. Gorkega pri Akademiji znanosti SSSR. Uresničevanje te raziskovalne naloge, katere značaj in obseg ta čas še nista jasno določena, je seveda odvisno od gmotnih pogojev strokovnega dela, zlasti od personalne okrepitve sekcije."³

Sekcija se je povečala naslednje leto s prihodom avtorja tega članka, ime raziskave pa se je nekoliko spremenilo in se ustalilo kot *Tematika narodnoosvobodilnega boja v slovenski umetniški prozi*. Vodil jo je dr. France Bernik, ki je bil takrat znanstveni svetnik, kot asistent pa je pri njej sodeloval pisec teh vrstic. Pozornost vzbuja dejstvo, da je bilo za predmet prve inštitutske raziskave izbrano literarno področje, ki je bilo politično izredno občutljivo, saj je šlo za literarna dela, ki so prikazovala obdobje, v katerem se je konstituiral slovenski komunistični politični sistem. Že od konca druge svetovne vojne so javnost burili represivni ukrepi, s katerimi se je ta znašal nad literarnimi deli, ki so se lotevala tega obdobja, ker je politični sistem v mnogih videl "maličnje" svoje "slavne" preteklosti. Literaturi namreč ni dovoljeval svobodnega upodabljanja druge svetovne vojne in slovenske revolucije, marveč je od nje terjal, pač v skladu s svojo totalitarno naravo, da to obdobje prikazuje propagandno in nekritično, predvsem pa, da se ne loteva tako imenovanih "tabujskih tem", med katere so spadale temne plati slovenske revolucije (njen stalini-

³ N. d., str. 196.

stični koncept in njegovo udejanjanje, obračunavanje s političnimi nasprotniki, njihove likvidacije in podobno). Literarna dela, ki so poskušala ostati zvesta načelu ustvarjalne svobode in niso hotela priznati "tabujev", so doživljala vedno nove represivne ukrepe (najbolj značilen zgled za to je bila novelistična zbirka *Strah in pogum* Edvarda Kocbeka). Nastala je ogromna količina estetsko problematičnih del; samo nekaj redkih del, ki niso malikovala začetkov političnega sistema in so zato doživela oster sprejem, je poskušalo ostati zvestih literaturi, ki se navadno začenja šele tam, kjer se konča hlapčevanje vladajoči ideologiji. Pisu tega članka ni znano, kaj vse je botrovalo, da se je takratno vodstvo Inštituta z akademikom prof. dr. Antonom Ocvirkom odločilo za takšno raziskavo, ki bi – sodeč po naslovu – sodila v socrealistična leta po drugi svetovni vojni, nikakor pa ne na konec sedemdesetih let, ko se je slovenska literarna veda že zdavnaj izvila iz primitivne povojne ideologizacije, se poskusila v imanentni, filozofski, zlasti heideggrovsko naravnani interpretaciji literarnih besedil, in se spogledovala s strukturalizmom. Vsakemu poznavalcu slovenske literature in kulturnopolitičnih razmer je bilo jasno, da izbranega predmeta ni mogoče raziskovati svobodno, ampak da bo treba upoštevati njegovo politično razsežnost. Avtorju teh vrstic je bilo že iz univerzitetnih predavanj dr. Antona Ocvirka znano, da profesor ni bil nikoli naklonjen propagandni in politizirani literaturi. Zakaj je bila vendarle izbrana za prvo literarnozgodovinsko raziskavo v njegovem inštitutu tema, ob kateri je bilo gotovo, da bo deležna prej ideološkopolitične kakor strokovne pozornosti? Sklepati je mogoče, da zato, ker je bilo mogoče samo s temo, ki je ljuba oblasti, zagotoviti financiranje. Vedeti je namreč treba, da je takrat že bila na Filozofski fakulteti v polnem razmahu podobno naslovljena, a neprimerno bolj megalomansko zastavljena raziskava, ki se je osredotočala na vojno in revolucionarno poezijo, nastalo med letoma 1941 in 1945, in je namravala po zbranim gradivu preseči Štrekljevo zbirko slovenskih ljudskih pesmi. Deležna je bila precejšnjega odmeva javnih občil, predvsem pa simpatij politike, saj je poudarjala mitologizirajoči vidik obdobja, v katerem se je ustoličil povojni komunistični politični sistem. Oblast je torej brez pomislekov podpirala vse, kar je utrjevalo in loščilo njene ideološke temelje, čeprav so ti bili postavljeni v drugi svetovni vojni in revoluciji, ki sta po svojem bistvu vse prej kakor idilični zadevi.

Vodja sekcijske raziskave, dr. France Bernik, in podpisani sta

se od vsega začetka zavedala njene problematičnosti in čeri, ob katere lahko zadene, čeprav je kazalo, da so mnogi iskreno prepričani o nujnosti predvsem ideološko propagandne in "internacionalistične" raziskave, ki je po svoji navezi čudno spominjala na nekakšno "ideološko kominterno". Kljub tem vse prej kakor vzpodbudnim okoliščinam je dr. Bernik vztrajno poudarjal sintagmo "umetniška proza", da bi dal vedeti, da mora raziskava ostati prvenstveno literarnozgodovinska, ne pa ideološkopropagandna, kar je implicirala povezava jugoslovanskih akademij s sovjetsko v Moskvi in vzbujala nelagodne asociacije. Toda takšno izhodišče, ki je ostajalo zvesto literarni vedi, ni dela prav nič olajšalo, saj se je bilo treba lotiti tudi gomile propagandnih tekstov, ki so bili v preteklosti zelo odmevni, zdaj pa – naj je bila raziskovalčeva blagohotnost še tako velika – samo še preperelo in prhko besedičenje. Hkrati je bilo jasno, da ni mogoče vztrajati zgolj pri literarni interpretaciji tekstov, ampak je treba nujno upoštevati tudi njihov družbenopolitični okvir, ki pa je bil literaturi vse prej kot naklonjen. Zato je bilo treba pritegniti v raziskavo tudi sociologijo literature in z njeno pomočjo orisati kočljivo razmerje med totalitarno oblastjo in njej podrejeno literaturo, oziroma propagando, ki jo je naredila iz nje. Poleg tega se ni bilo mogoče izogniti obravnavi še bolj kočljive partizanske cenzure, ki so si jo le redki upali imenovati s pravim imenom. Svoja dognanja o nekaterih omenjenih vprašanjih je pisec teh vrstic strnil v referat, ki ga je prebral oktobra leta 1979 na IX. kongresu Zveze slavističnih društev Jugoslavije na Bledu. Potem je na hodniku slišal pripombo dr. Borisa Paternuja, češ da je referat prikazal problematiko "preostro". Seveda je bilo takšno mnenje porojeno iz neizpolnjenega pričakovanja večje ideološke "pravovernosti" referata. Ker avtor referata ni, v nasprotju s sogovornikom, dajal prednosti politiki, ni mogel spregledati nasilja, ki ga je ta izvajala nad literaturo, kaj šele da bi ga lakiral. Sogovornik je takrat že raziskoval "narodnoosvobodilno pesništvo", vendar je puščal vprašanje partizanske cenzure vnemar, čeprav je literarna zgodovina že dovolj jasno registrirala to represivno institucijo, ki jo je ustanovilo vodstvo "narodne in revolucionarne osvoboditve" Slovencev. Kakšen paradoks! Kongresni dogodek je bil zgovoren namig, da utegne inštitutska raziskava vzbuditi hudo kri. Pomenljiva je bila tudi namera, ki jo je v naključnih srečanjih izrekala Bogdana Herman, takrat zaposlena v Centralnem komiteju Zveze komunistov Slovenije. Ta je bila

sicer že znana kot pevka slovenskih ljudskih balad, vendar je kot uslužbenka visokega partijskega organa očitno hodila tudi na ideološke vizitacije po različnih ustanovah; eno takšnih je napovedovala Inštitutu. Do nje pa ni prišlo. Niti ni bilo treba Inštitutu pripraviti nobenega posebnega poročila in gradiva, kakor je moral med pripravljanjem novega pravopisa storiti Inštitut za slovenski jezik. V *Letopisu SAZU 28 za leto 1977* beremo, da je "na željo Komisije za idejna vprašanja pri Marksističnem centru CK ZKS pripravil 45 kopij uvoda v Slovenski pravopis in jih odposlal tov. Šaliju in Hermanovi 1. 7. 1977."⁴

Čeprav splošno ozračje ni bilo spodbudno za raziskovanje ideološko kočljivih tem, kakršna je bila tudi sekcijaska, je raziskava tekla brez večjih pretresov naprej. Dr. Bernik si je za analizo izbral predvsem markantne, prelomne literarne ustvarjalce, kakršen je bil Kocbek in njegova razvpita novelistična zbirka; starejše pisatelje, npr. Voranca, Bevka in Lokarja, ki so se manj očitno, vendar na zanimiv način oddaljevali od ideoloških shem, od mlajših pisateljev pa tiste, ki so to storili s pomočjo otroške perspektive (Božič, Rožanc), ali pa takšne neugnane in neupogljive pokončneže, kakršen je bil Vitomil Zupan. Drugorazredni avtorji, ki jih je bilo tudi treba osvetliti, so omogočali manj zanimive immanentne interpretacije, toda neprimerno bolj zanimive, predvsem pa sveže literarnosociološke razlage. To velja posebno za pisatelje, ki so hoteli napisati "veliki tekst" o revoluciji, saj se je pokazalo, da gre za preobleko največje in najbolj staromodne slovenske literarne fantazmagorije, ki se ni porodila samo iz komunističnih sanjarij sredi druge svetovne vojne, kakor je prvotno kazalo, temveč so jo revolucionarji prevzeli in samo malce preoblikovali od fevdalnega in kapitalističnega 19. stoletja.

Oba raziskovalca sta v strokovnem revialnem tisku objavljala zaokrožene razprave o posameznih vprašanjih, ki sta jih obdelala med svojih raziskovanjem. Nobena ni vzbudila kakega javnega kritičnega ali odklonilnega odmeva. Hkrati sta poskušala pridobiti nekaterc neobjavljene medvojne rokopise, o katerih je bilo mogoče sklepati, da sta jih napisala Vitomil Zupan in Jože Javoršek, toda njuni prošnji je ugodil samo drugi. S tem sta dobila v evidenco tekste, ki jih literarna zgodovina še ni poznala in so presegali medvojno ideološko ožino besedil drugih avtorjev. Med izjemna besedila sodi tudi Jarčev *Čudež nad Bistro*, ki je bil literarni zgo-

⁴ N. d., str. 182.

dovini sicer znan, javnosti pa v daljši in bolj zanimivi varianti nedostopen, zato ga je pisec teh vrstic revialno objavil in omogočil bralcem, da so se hkrati seznanili tudi s prvo literarno obdelavo motiva likvidacije, v katerem partizani hladnokrvno postreljajo skupino civilistov.

Raziskava izredno obsežnega, toda večinoma estetsko ubožnega literarnega gradiva je izhajala z načelnega stališča, da ima literatura pravico do svobodnega upodabljanja kakršne koli tematike, zato ni mogla odobravati represivnih ukrepov, ki jih je izvajala nad literaturo komunistična oblast. V analizi je bila uporabljena predvsem interpretativna metoda, ki je bila – kjer je raziskovalni predmet to terjal – kombinirana z metodami literarne sociologije. Leta 1986 so bili rezultati raziskave sintetizirani pod zavestno nevtralnim naslovom *Slovenska vojna proza 1941-1980* v knjigo, ki je čez dve leti izšla pri Slovenski matici. Založba je priredila 19. maja 1988 celo diskusijski večer, ki je bil za občinstvo posebno doživetje. Na njem sta na knjigo ostro reagirala Boris Paternu, ki je leta 1964 kot partijski sekretar izdal sklep o izključitvi Dušana Pirjevca iz Zveze komunistov,⁵ in Franc Jakopin, ki se mu je zdelo potrebno spotakniti se ob dozdevne pravopisne nepravilnosti. Avtorja knjige nista pristala na takšno raven, zato sta zavrnila slabo maskiran ideološki napad. Do resnejšega strokovnega pogovora pa po tej konfrontaciji ni prišlo niti z drugimi navzočimi literarnimi zgodovinarji, saj so očitno bili vsi preveč osupli nad nepričakovano ideologizacijo. Avtorja sta kmalu tudi izvedela, da je njuna knjiga menda vznemirila tudi skupinico revoluciji zvestih kulturnikov, ki se je zbirala okrog Frančka Bohanca. Ta naj bi snovala napad na knjigo, toda politične spremembe v Sloveniji so stekle tako hitro, da so jo prehitete. Tudi "kominternovska naveza" se je končala manj spektakularno, kakor so jo začele takratne jugoslovanske akademije s sovjetsko akademijo. Iz nje se je izcimil – po veliki zamudi, šele leta 1987, čeprav so bili slovenski prispevki oddani že leta 1980 – samo ruski zbornik *Vojna i pamjat' (Iz opyta sovetskoj i jugoslavskoj literatur)*.⁶ V njem je poleg Borisa Paternuja, ki je napisal sestavek *Slovenskaja poezija perioda narodno-osvoboditel'noj bor'by*, in Dušana Moravca, ki je napisal sestavek *Sloven-*

⁵ Prim. zbornik *Dušan Pirjevec*, zbirka Interpretacije 7, Ljubljana: Nova revija 1998, str. 10-11.

⁶ Moskva: Nauka 1987. Odgovorna urednica N. B. Jakovleva.

FRANCE BERNIK
MARJAN DOLGAN

SLOVENSKA VOJNA PROZA

Slovenska matica
Ljubljana 1988

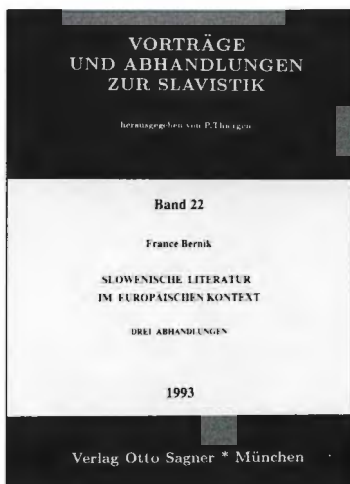
Monografska objava dognanj prve raziskave
v sekciji za slovensko literarno zgodovino,
izšlo pri Slovenski matici v Ljubljani 1988.

france bernik

TIPOLOGIJA CANKARJEVE PROZE

Monografija o Cankarjevi prozi, izšla pri Cankarjevi založbi
v Ljubljani 1983.

Zbornik s tremi v nemščini objavljenimi razpravami Franceta Bernika: *Slovenska literatura med avstrijsko-nemškim in romanskim duhovnim svetom*, *Slovenska moderna v "horizontu pričakovanja"*, *Recepcija simbolizma v slovenski literaturi*.

V nemščini objavljena monografija *Ivan Cankar – slovenski pisatelj evropskega simbolizma*, izšla v Münchnu 1997.

TRI EKSPRESIONISTIČNE PODOBE SVETA

MARJAN DOLGAN

Monografska objava dognanj o delu treh pomembnih slovenskih pripovednikov – Ivana Preglja, Slavka Gruma, Mirana Jarca; izšlo pri Znanstvenoraziskovalnem centru SAZU v Ljubljani 1996.

skij teatr v gody narodno-osvoboditel'noj bor'by, sodeloval s svojim prispevkom *Slovenskaja partizanska proza* tudi pisec teh vrstic, ne da bi mu bilo dano v zvezi z njim videti Moskvo, kaj šele Beograd, kjer so zadevo pred leti snovali na večkratnih sejah.

Raziskava je torej spet – čeprav v primerjavi s Slodnjakovim primerom konec petdesetih let ter Pirjevčevim iz šestdesetih in sedemdesetih let širši javnosti neopazno in na srečo brez posledic – potrdila, da je bilo celo proti koncu osemdesetih let v nedemokratskem sistemu lahko politično sporno ne samo literarno, temveč tudi literarnozgodovinsko delo.

Po tej raziskavi se je sekcijska pozornost obrnila v bolj umirjena, predvsem pa ideološko manj obremenjena obdobja slovenske literature. Dr. France Bernik se je posvetil slovenski moderni, saj se je že pred raziskavo vojne proze intenzivno ukvarjal s prozo Ivana Cankarja. Plod njegove analitične prodornosti so bile knjige: *Cankarjeva zgodnja proza* (1976), *Tipologija Cankarjeve proze* (1983) in obsežna "monografska študija" *Ivan Cankar* (1987). Svojo novo raziskavo v okviru sekcije je naslovil *Preučevanje slovenske književnosti v obdobju moderne* in se najprej posvetil temeljnemu vprašanju, med katere sodi kritični pretres samega literarnozgodovinskega pojma "moderna", komparativnih in recepcijskih vidikov. Takšno usmeritev njegove raziskave potrjujejo razprave, ki jih je objavil v strokovnih revijah: *Slovenska moderna v "horizontu pričakovanja"* (1991), *Pojem "moderna" v slovenski literarni vedi* (1992, tudi nemški prevod 1994) in *Književnost slovenske moderne v evropskem kontekstu* (1993). Še vedno ga priteguje ustvarjalnost največjega slovenskega pisatelja tega obdobja, kar je razvidno iz njegove razprave *Položaj distance v Cankarjevi pripovedni tehniki* (1994), zlasti pa nemška izdaja monografije o njem: *Ivan Cankar – Ein slowenischer Schriftsteller des europäischen Symbolismus* (München 1997), ki bo nedvomno veliko prispevala k širjenju védenja o slovenski literaturi v tujini. Po letu 1995, ko je prekvalificiral raziskavo v *Preučevanje lirike slovenske moderne*, se je najprej osredinil na preučevanje poezije manj opaznega, a vendar dovolj profiliranega koroškega ustvarjalca, jo razčlenil in komentiral v knjigi *Fran Eller. Zbrane in nezbrane poezije* (Celovec 1995). Svojo raziskavo namerava skleniti z monografijo.

Pisec tega članka pa si je za svojo prvo samostojno raziskavo izbral slovensko pripovedništvo med letoma 1918 in 1930. Pri tej odločitvi ga je vodilo prepričanje, da je to pripovedništvo premalo

natančno analizirano, predvsem pa preveč pristransko. Starejši literarni zgodovinarji so namreč brez večjih in natančnejših utemeljitev poimenovali to obdobje kot ekspresionistično, nekateri novejši literarni zgodovinarji pa o tej oznaki naravnost dvomijo, oziroma jo zožujejo zgolj na liriko in deloma dramatiko, pripovedništvo pa naj bi ostalo ob tem nekoherentnem umetnostnem gibanju ravnodušno. Analiziranje Pregljevega pripovedništva z vidika pripovednega načina in kompozicije je v piscu teh vrstic vzbudilo občutek, da so novejše literarnozgodovinske trditve nekoliko preveč enostranske in da premalo upoštevajo navzven manj opazne semantične in oblikovne plasti konkretnih literarnih besedil. Zato je poleg Pregljevih besedil vzel pod drobnogled še besedila dveh drugih eminentnih pisateljev tistega časa, Slavka Gruma in Mirana Jarca. Pred tem pa se je poskušal čimbolj natančno seznaniti z ekspresionizmom v njegovi matični domovini, torej v nemški literaturi in literarni zgodovini. V ta namen si je pridobil tudi Humboldtovo štipendijo, da je lahko v Nemčiji pregledal ustrezno strokovno gradivo. Pri analizi slovenskih pripovednih besedil se ni oprijel klasične komparativne metode v smislu iskanja empirično dokazljivih literarnih vplivov, ker je bil prepričan, da je na slovenske pisatelje najbolj vplival duh takratnega zgodovinsko razviharjenega časa, manj pa konkretna pisateljska imena. Zato se mu je zdela raziskovalno bolj plodna naslednja pot: najprej določitev idealnega, v bazični, torej nemški literaturi nikoli v nobenem literarnem pripovednem delu povsem realiziranega ekspresionističnega modela in iskanje njegovih, prav tako bolj ali manj delnih ekvivalentov pri omenjeni slovenski pisateljski trojici, ki reprezentira slovensko prozo med koncem prve svetovne vojne in začetkom socialnega realizma v tridesetih letih. Iz te primerjave se je nazadnje izkristaliziralo, da je ekspresionizem vendarle navzoč v treh variantah tudi v opusih omenjene pisateljske trojice: v historično-religiozni pri Preglju, psihološko-groteskni pri Grumu in v socialno-kozmični pri Jarcu. Seveda ni nobena varianta popolnoma čista, kajti pri vseh treh pisateljih se pojavljajo tudi starejše pripovedne usedline in ostanke. Ta dognanja so natančneje opisana v knjigi *Tri ekspresionistične podobe sveta. Pregelj, Grum, Jarc* (1996), ki je izšla pri Znanstvenoraziskovalnem centru SAZU.

Po tej raziskavi se je avtor teh vrstic usmeril k doslej še malo raziskani problematiki slovenske spominske in avtobiografske proze. Ti dve sta zanimivi predvsem zaradi svoje notranje ambi-

valentnosti. Na eni strani se nagibata k faktografiji, torej k poročanju o realnih dejstvih, zato se lahko nanju opira tudi zgodovinopisje, na drugi pa k fikcionaliziranju teh dejstev, oziroma k čisti literarni fikciji. To pomeni za raziskovalca poseben izziv, saj ne sme te proze enostransko opazovati in ocenjevati niti s prvega niti z drugega stališča, ker bi ji s tem delal krivico. Prav zaradi svoje ambivalence stoji ta proza na meji leposlovja in dokumentarnega pričevanja ter se v posameznih tekstih nagiba bodisi k prvemu bodisi k drugemu polu. Vedno večje potrebe po raziskovanju takšne literature pa ne terjajo samo nekateri teksti iz preteklosti slovenske literature (npr. Trdinovi *Spomini*), s katerimi ni literarna veda vedela, kaj naj bi pravzaprav počela, ker je vztrajala pri obravnavanju čiste literature, ampak vedno bolj tudi teksti sodobnih slovenskih pisateljev, zlasti Vitomila Zupana in Lojzeta Kovačiča, pa tudi nekaterih pisateljic, kakršna je Nedeljka Pirjevec, ki zavestno kombinirajo avtobiografičnost z literarno fikcijo. Ker ta raziskava še poteka, ni mogoče navajati natančnejših ugotovitev.

Ob zadnjih dveh raziskavah, ki sta potekali že v samostojni, demokratični in nazorsko pluralistični Sloveniji, se je pokazala še ena značilnost. Ideološki pritiski na raziskovanje so izginili, pač pa se je povečala drugačna zagata: pomanjkanje ustreznih tujih strokovnih teoretskih del, ki edina omogočajo kvalificirano preučevanje sleherne nacionalne literature, ne samo v inštitutski knjižnici, temveč tudi v drugih slovenskih knjižnicah. Vzrok je kronično pomanjkanje denarja. Zato je mogoče zanesljivo sklepati, da bo ta tudi v prihodnosti krojil obseg in podobo literarnozgodovinskih raziskav v Inštitutu za slovensko literaturo in literarne vede.

Literatura

Letopis SAZU, 21, 1970 – 47, 1996, Ljubljana 1971 – 1997.

Biografije in bibliografije znanstvenih in strokovnih sodelavcev Slovenske akademije znanosti in umetnosti, Ljubljana: SAZU 1976, str. 153–197.

Biografije in bibliografije raziskovalcev Znanstvenoraziskovalnega centra SAZU, Druga knjiga 1976–1985, Ljubljana: SAZU 1988, str. 101–149.

Biografije in bibliografije raziskovalcev Znanstvenoraziskovalnega centra SAZU, Tretja knjiga 1986–1995, Ljubljana: Založba ZRC, 1988, str. 169–216.

BALANTIČEV IN HRIBOVŠKOV ZBORNIK

Zbornik referatov s simpozija o poeziji Franceta Balantiča
in Ivana Hribovška v slovenskem kulturnem prostoru;
izdala sta ga Inštitut in Mohorjeva družba, Ljubljana-Celje 1994.

IZDAJANJE VIROV ZA RAZISKOVANJE SLOVENSKE KNJIŽEVNOSTI

JOŽE FAGANEL

Inštitutski arhiv hrani dokument z naslovom *Znanstveno kritične izdaje rokopisov in tiskov od začetkov do moderne*, na katerem je pripisana rokopisna opomba "Ljubljana, 21. marca 1972 (poslal prof. Ocvirku)." Napisal jo je dr. France Bernik in govori o avtorstvu in času nastanka končnega besedila dokumenta. K dokumentu so pripete še 4 strani tipkopisa z naslovi: *Izdaja korespondenc, Raziskovalne teme s področja literature, Publikacije in raziskovalne teme iz zgodovine literarne vede*. Obstoje dokumenta potrjuje tudi omemba v Letopisu SAZU.¹

Dokument pomeni zasnovo dolgoročnega inštitutskega programa na področju izdajanja virov za proučevanje slovenske književnosti, njegov drugi dodatek pa celo program literarnozgodovinskih raziskav slovenske književnosti (glej članek M. Dolgana). Ujema se z začetkom delovanja sekcije za slovensko literarno zgodovino, ki naj bi po predvidevanjih ustanoviteljev mdr. sistematično skrbela za program znanstvenokritičnih izdaj.

Nastal je približno na polovici dosedanjega delovanja inštituta, zato je primerno izhodišče za jubilejni prikaz raziskovalnega delovanja na tem področju.

Če dokument razčlenjujemo kot edicijski načrt, ga je mogoče kot celoto, tj. z vsemi tremi dodatki, razdeliti na štiri skupine:

- edicije literarnih in literarnokritičnih besedil (primarni viri),
- edicije drugih besedil literarnih ustvarjalcev (sekundarni viri),
- edicije literarnovednih besedil (primarni in sekundarni viri),
- edicije pomožnega raziskovalnega gradiva (dokumentacijski viri).

¹ Letopis SAZU 23, 1972, str. 167.

1. skupina je razdeljena na 6 poglavij, ki sledijo ustaljeni periodizaciji slovenske književnosti vsaj v starejšem delu, in 51 načrtovanih publikacij, med njimi kar 14 izdaj rokopisov.

a) Med *Srednjeveškim pismenstvom* našteva dokument 3 enote: Brižinske spomenike, Celovski in Stiški rokopis ter kompleks Čedadski, Škofjeloški in Videmski rokopis, besedila priseg iz 15. st. in druge drobce.

b) *Reformacija* zajema 3 enote: izvirne sestavke P. Trubarja, omejene na uvode ali posvetila k prevodom oz. na izbrana, za literarno zgodovino in jezikoslovje pomembna poglavja iz knjig; izvirne sestavke A. Bohoriča, J. Dalmatina, S. Krelja ter drugih sočasnih avtorjev (od katerih našteva načrt A. Savinca, J. Tulščaka, M. Trošta in F. Trubarja); slovensko protestantsko pesništvo.

c) *Protireformacija in barok* obsega 11 enot: uradna besedila 17. in 18. st. (vključno z zasebnim pismom A. Sonterja T. Hrenu); cerkvene pesmi iz Kalobškega rokopisa; nabožno pesništvo 17. in 18. st.; izbor iz zbirke *Sacrum promptuarium* J. Svetokriškega; J. G. Dolničarja *Bibliotheca Labacensis publico*; Romualdov Škofjeloški pasijon; *Cantilenae variae* F. M. Paglovca; izbor iz *Carniolie antique* J. L. Schönlebna; izbor zgodovinskih besedil iz *Valvasorjeve Die Ehre des Herzogthums Krain*; koroške in druge bukovnike; starejše prekmursko slovstvo.

č) *Razsvetljenstvo* načrtuje 4 enote: izbor iz *Bibliotheca Carnioliae*, pesniški almanah *Pisanice* od lepih umetnost, izbrano predprečšernovsko pesništvo (omenjena zlasti V. Stanič in L. Volkmer), in Erbergov *Versuch eines Entwurfes zu einer Literar-Geschichte für Crain*.

d) *Romantika* prinaša 11 enot: pesmi in korespondenco J. Primica; pesništvo Š. Modrinjaka; izbrane pesmi U. Jarnika; izdajo rokopisne metrike F. Metelka; izbrano delo M. Čopa s poudarkom na gradivu črkarske pravde; izbrane spise J. Kopitarja kot nadaljevanje izdaje R. Nahtigala; prozne poskuse pred letom 1848, kjer so poleg Kimeta Izidora P. Dajnka in Sreče v nesreči J. Ciglerja tudi povesti A. M. Slomška; pesniški almanah *Kranjska čbelica*; izbor pesniških sodelavcev *Kranjske čbelice*, tj. J. Grabnerja, I. Holzapfla, M. Kastelca, J. Kosmača, J. Kovačiča, J. Levičnika, B. Potočnika, M. Tuška, J. Zupana, J. Žemlje; J. Levičnika *Katoliško cerkev*; izbor slovenskih pesmi, objavljenih v sočasnih časnikih.

e) Zadnje poglavje, poimenovano z združevalnim naslovom

Poromantika, realizem, naturalizem, vsebuje 7 enot: rokopisne Vaje: lirike 2. pol. 19. st. (kot stebri so omenjeni F. Gestrin, J. Pagliaruzzi-Krilan, G. Krek, A. Medved, A. Umek); pripovednike, če niso uvrščeni v edicijo DZS Zbrana dela slovenskih pesnikov in pisateljev ali niso izšla njihova izbrana dela (našteti so posebej F. Govekar, V. Mandelc, R. Murnik, J. Sket, J. Stare, J. Vošnjak, V. Zarnik); dramatike z enakimi omejitvami kot pripovednike (omenjeni pa so J. Alešovec, I. Borštnik, F. Celestin, A. Medved, F. Škofič, J. Vogrinc, J. Vošnjak); literarno kritiko do Levstika; katoliško in svobodomiselno kritiko po njem (našteti P. Hicinger, F. Lampe, A. Mahnič, J. Marn oz. I. Bernik, F. Govekar, F. Svetič); izbrano literarnokritično delo F. Celestina.

II. skupina prinaša seznam 13 predvidenih izdaj korespondenc pomembnih Slovencev: P. Trubarja in drugih protestantov; Ž. Zoisa; E. Korytka, M. Čopa, S. Vraza; M. Murka, D. Trstenjaka, J. Vošnjaka; F. Govekarja, F. Ilešiča, P. Turnerja; F. S. Finžgarja, I. Prijatelja.

III. skupina so izdaje del slovenske literarne vede. Predvidevajo 4 publikacije: zapiske T. Zupana o Prešernu; izbrane razprave F. Kidriča; ponovni izid Kidričevega Prešerna, a z dodanimi stvarnim in imenskim kazalom; izbor literarnozgodovinskih spisov z naslednjimi avtorji: K. Glaser, I. Grafenauer, F. Levstik, F. Levec, J. Marn, M. Murko, I. Prijatelj, A. Žigon.

* * *

Napak bi bilo sklepati, da se je z dokončnim oblikovanjem dokumenta šele pojavila zamisel o znanstvenokritičnih edicijah virov. Znana so prizadevanja F. Kidriča za sistematično evidentiranje in opis vseh literarnozgodovinskih virov, od katerih je samo korak do izdaje vira, v tistem času zlasti rokopisnega. Družba učenih slovenskih nesmrtnikov je že od 1938. leta čutila izdajanje virov kot svoje temeljno poslanstvo, le da so bile personalne možnosti za uresničevanje tako zahtevnega dela dolgo izredno skromne.

Inštitut prvič napoveduje kritične izdaje za leto 1954, ko sta bili postavljeni kar dve uredništvi – Mirko Rupel naj bi vodil skupino za starejše obdobje, Anton Slodnjak pa za novejše.²

O tej naravnosti akademije in inštituta govore izdaje v prvih desetletjih. F. Kidrič je v 2 zvezkih Zoisove korespondence objavil

² Prim. *Inštitut za literature, Načrt dela za leto 1954*. Letopis SAZU 5, 1952–1953, str. 319.

dosegljivo gradivo iz obdobja 1808-1810.³ R. Nahtigal je nadaljeval Miklošičevo izdajo Kopitarjevih spisov⁴ z II. delom *Jerneja Kopitarja spisov*⁵ in obdelal objave do zadnjega desetletja Kopitarjevega življenja (1818-1834). V zveščiču *Korytkova smrt in ostalina* je Kidrič objavil poročilo o (novem) gradivu za izdajo Korytkove korespondence in biografije.⁶ Načrt se je uresničil čez skoraj 40 let. Janko Glazer je po F. Kidriču poskrbel za izdajo Prešernovih pesmi v nemščini z Župančičevimi prevodi (1950). Mirko Rupel je objavil novonajdena protestantska besedila (1954). Alfonz Gspan je skupaj z Josipom Badalićem popisal inkunabule na območju Slovenije (1957) – ta popis je poleg *Slovenske bibliografije*, ki je začela nastajati na Inštitutu, skoraj edino celovito inštitutsko delo s področja literarnozgodovinske arhivistike in dokumentalistike. Milena Uršič je publicirala del Kopitarjeve korespondence in neznano Zoisovo pismo,⁷ razpravo o (po Kidriču) prvi slovenski literarni zgodovini.⁸ Vladimir Mošin pa je objavil pregled *Kopitarjeve zbirke slovanskih rokopisov in Zoisov cirilski fragment iz NUK v Ljubljani*,⁹ potem ko je poteklo polnih 11 let od uradnega sprejetja rokopisa. Kljub temu, da so bile pripravljene transkripcije Zoisovega dopisovanja kot nadaljevanje dveh knjig Zoisove korespondence (rokopisno gradivo I. Prijatelja z redakcijskimi popravki pretežno M. Uršič in delno A. Gspana v zapuščini F. Kidriča, ki jo hrani Inštitut), je v seriji korespondenc

³ *Zoisova korespondenca 1808-1809*. AZU, 1939 (Korespondence pomembnih Slovencev 1). – *Zoisova korespondenca 1809-1810*. AZU, 1941 (Korespondence pomembnih Slovencev 2).

⁴ *Barth. Kopitars kleinere Schriften sprachwissenschaftlichen, geschichtlichen und rechtshistorischen Inhalts, I. Theil*, (ur. F. Miklošič), Wien 1857.

⁵ *Jerneja Kopitarja spisov II. del*, priredil Rajko Nahtigal; 1. knjiga 1944, 2. knjiga 1945.

⁶ SAZU, 1947 (Poročila 1).

⁷ *Kopitarjeva pisma Jožefu Rudežu*. Razprave SAZU, II. razred, 2, 1956, str. 115-144. – *Kopitarjeva prizadevanja za mesto na dunajski dvorni knjižnici in njegova pisma baronu Erbergu. Zoisovo pismo baronu Erbergu*. Razprave SAZU, II. razred, 3, 1958, str. 189-224, 225-231.

⁸ *Anton Rožič, O kulturnem razvoju na Kranjskem do leta 1823*. Razprave SAZU, II. razred, 6, 1965, str. 69-140.

⁹ Dela SAZU, II. razred, 25, Inštitut za slovensko literaturo in literarne vede 4, 1971.

izšlo pod št. 3 dopisovanje S. Vraz – Š. Kočevar (1961), pod št. 4 pa korespondenca Frana Levca v 3 knjigah (1967, 1971, 1973).

Te izdaje kažejo naslednje značilnosti: publikacije obsegajo vse vrste virov, izrazit poudarek je na besedilih, ki pomenijo začetke literarne vede, in v pretežni meri gre za izdajanje rokopisov. Gradivo je transliterirano in zgolj ilustrirano s faksimili. Objavljeno je le v neslovenskem izvorniku in s komentarjem v slovenščini, izjemoma imajo dvojezični komentar (prim. Mošin).

* * *

Začetek delovanja Sekcije za slovensko literarno zgodovino na Inštitutu je omogočal stvarnejšo in načrtnejšo uresničitev edicijskih nalog, čeprav je število raziskovalcev v njej glede na predvidene naloge ves čas delovanja nezadostno. Najbrž je zato marsikaj iz omenjenega dokumenta tudi brez koordiniranja sekcije izšlo drugje (prim. posamezne naslove iz inštitutskega načrta v zbirkah *Kondor* in *Monumenta litterarum slovenicarum* Mladinske knjige ter v zbirki *Monumenta slovenica* Slovenske knjige idr.).

a) V drugi polovici dosedanjega življenja Inštituta so izšle 3 pomembne izdaje literarnih besedil:

Znameniti in obsežni *Kalobški rokopis* (332 strani formata 10 x 15 cm), zbirka kranjskih pesmi iz srede 17. st., ki med drugimi stvaritvami zanika tezo o kulturni praznini po odhodu protestantov, pač pa opozarja na pomanjkanje sredstev za drago tiskanje knjig, je objavil Lino Legiša z naslovom *Liber cantionum Carniolicarum*;¹⁰ to je prva znanstvenokritična izdaja literarnega besedila pri Inštitutu za slovensko literaturo. Obsega prečrkovano besedilo, zanemarjajoč zrcalo izvornika, a z označbo pagine, in obširno spremno besedilo in opombe. Spremno besedilo paleografsko opisuje rokopis, obravnava pa problematiko prečrkovanja in razpravlja o pomenu rokopisa in njegovega avtorja. Zajetne opombe k posameznim pesmim obravnavajo besedišče in filološko problematiko pesmi, zlasti možni vir, ter poetološke značilnosti. Besedišče prinaša izbor besed po načelu jezikovne zanimivosti zgolj z navedbo nahajališča v rokopisu. Faksimile v črnobeli izvedbi služi kot ilustracija.

Izdaja Lina Legiše *Pisanice 1779-1782*¹¹ prinaša prve tri zvez-

¹⁰ Dela SAZU, II. razred, 27, Inštitut za slovensko literaturo in literarne vede 5, 1973.

¹¹ Dela SAZU, II. razred, 34, Inštitut za slovensko literaturo in literarne vede 7, 1977.

ke natisnjenega zbornika pesmi z izvirnim naslovom *Skupspravljanje kraynskeh pissaniz od lepeh umetnost* in četrti rokopisni zvezek. Ekdotična izboljšava te inštitutske izdaje je očitna. Izdaja prvič upošteva izvirno zrcalo, torej se ujema po straneh, in omogoča strokovno presojo transkripcije tako, da objavlja za natisnjene zbornike faksimile in t. i. prepis "z današnjo črkovno/glasovno veljavo," za rokopisni zbornik pa namesto faksimila prečrkovanje in vzporedni istovrstni prepis. Ker navaja avtor kot motiv vzporednega prepisa premagovanje težav zaradi nedosledne "pohlinovske pisave," pristop k transkripciji ni strogo znanstven, saj izbrani način ne upošteva pravorečja dobe in zato zavaja bralca zlasti pri branju oz. bolje nebranju polglasnika. Žal ne uporablja naglasnih znamenj in sorazmerno suhoparno modernizira interpunkcijo. Spremno besedilo je metodološko podobno zasnovano kot v izdaji Kalobškega rokopisa, medtem ko Besedišče prinaša že vse besede v posodobljenem zapisu in z navedbo večine, a ne vseh nahajališč v besedilu, torej slovar nekako na tričetrt poti.

Brižinski spomeniki kot edicijski projekt imajo precej dolgo zgodovino priprav. Znanstvenokritična izdaja je prvič napovedana že za leto 1954.¹² Dolg in razgiban historiat s serijo različnih imen urednikov in sodelavcev je bil v marsičem rezultat ne povsem jasnega koncepta ali prizadevanja povedati z akademijino novo izdajo (po Ramovševi iz leta 1937) vse o Brižinskih spomenikih dokončno in za vselej. Zadnji izdajateljski zagon (začetek leta 1989) je zavestno na eni strani ločil izdajo vira od večdisciplinske interpretacije in se odpovedal skušnjavi po celoviti sintezi. Izdaja iz leta 1992¹³ prinaša poleg vrhunskega barvnega faksimila celo serijo t. i. prepisov: diplomatičnega, kritičnega, fonetičnega v mednarodni fonetični transkripciji, ter tudi štiri literarizirane prevode v moderno slovenščino, latinščino, nemščino in angleščino. Prepisi dosledno spoštujejo zrcalo, prinašajo pa v opombah vse dosedanje rešitve v prepisu oz. prevodu posameznih mest. Spremna besedila so pisana faktografsko in pregledno ter

¹² Prim. *Inštitut za literature, Načrt dela za leto 1954*. Letopis SAZU 5, 1952-1953, str. 319.

¹³ *Brižinski spomeniki. Znanstvenokritična izdaja*. Ljubljana, Slovenska knjiga 1992 (Monumenta slovenica 3). – Druga, pregledana izdaja: SAZU, ZRC SAZU, 1993 (Dela SAZU, II. razred, 39, Inštitut za slovensko literaturo in literarne vede).

II

Ecce bi detd naf neze
 grefil tevuekigemube
 fiti starofti neprigem
 lióki nikoligefe pet
 5 fali neimugi niflzna
 telezeimoki nuúvuę
 kigemubefiti bone
 fezavuiztiubui ne
 pri iazninu uvignan
 10 Odfzlauuibofigę Potom
 nanarodzlovuezki
 ftrazti Ipetzali boi
 do neimoki Ibrzre
 duzemirt·Ipagibra
 15 triia pomenem ze
 dai zino uebofi na
 refemze botomu Oz

fstanem zich mirzcih
 del Efefunt dela foto
 20 nina Efetrebu tuorim
 bratra Oclevuetam Efe
 tatua Eferafzboi Efepulti
 ugongenige Eferoti Choi
 fe Ih nepazem nuge pre
 25 ftopam Efene nauuizt
 nizce teh del mirzene
 pred bofima ozima mo
 fete potomu zinzi uvi
 deti Izami razumeti
 30 efebefe priuuę zlou
 uezi Uliza tazie aco
 fe imugezim tere ne
 priiaznina uz nenauvi
 deffe Abofiu uzliubife

1 K: Ecce (*navadni e*) | 2 K: te vucki gemu be | 4 K:
 P, I, Kr: lioki (*brez ostr.*) | 5 K: ni slzna | 6 K: teleze
 i moki nu uvue (*brez ostr., navadni e*) | P: teleze imoki
 nuuvuę (*brez ostr.*) | I: teleze imoki nuuvue (*navadni
 e*) | Ko: nuuvuę | Kr: nuuvuę (*brez ostr.*) | 7 K: kl
 gemu be sitl | 8 K: se zavuiustu bui | Ko: se
 zavuiustu bui | 9 K, Ko, V: prilazninu | 10 K: Od
 szlauui bosige (*navadni e*) | I: Od szlauuibosige (*navadni
 e*) | 11 K: na narod zlovuezki | 12 K: I petzali |
 13 K: i bz zre | Kr: Ibrzre | 14 K: du zemirt (*brez
 pike*) | Ko, V, P, RK, I, Kr: duzemirt (*brez pike*) | K: I
 pagi bra | Ko, V: Ipagi bra | 15 Ko, V, P: tri ia |
 16 K: da i zinouue bosl | 17 K: oz |

19 K, Ko, I: Ese sunt *ozioroma* V, P: Efe sunt | 20 K:
 Ese trebu | 21 K: oclevuetam | 22 K, Ko: Ese
 ruszboi Ese pulti | V: Efe rafboi | 23 K, Ko: Ese rotl |
 24 K: ne pazem | Ko: ne pazem | K: nu ge | 25 K:
 stupam Ese nenuuizt | Ko: Ese ne | 28 K, Ko: zincl |
 29 K: I zami | W: deti. | 30 K: ese bese priuuę (*navadni
 ae*) | V, RK, W, I, Kr: priuuę (*navadni ae*) |
 31 K: V liza | V: Uliza | 32 K: i mui gezim | 33 K,
 Ko, V: uznenuavi | 34 K, Ko: A bosiu *ozioroma* V: A
 bofiu |

Brižinski spomeniki – znanstvenokritična izdaja, Ljubljana 1992:
 diplomatski prepis strani 158^v kodeksa Clm 6426, ki ga hrani
 Bavarska državna knjižnica v Münchnu. Izdaja upošteva v aparatu
 vse dosedanje rešitve istovrstnih prepisov.

Slovenska akademija znanosti in umetnosti
Academia scientiarum et artium slovenica

Razred za filološke in literarne vede
Classis II: Philologia et litterae

Dela • Opera
45

Zbornik Brižinski spomeniki

Znanstvenoraziskovalni center SAZU
Inštitut za slovensko literaturo in literarne vede

Ljubljana
1996

Objava razširjenih referatov z Mednarodnega simpozija
o Brižinskih spomenikih; na osnovi znanstvenokritične izdaje
iz leta 1992 odpirajo referati mnogo novih vidikov.

evidentirajo strokovne probleme. Izdaja vsebuje popolni slovar z usmerjanjem v vse prepise in vse prevode, vključno v starocerkvenoslovanščino, čeprav tega prepisa v izdaji ni. Novost inštitutske izdaje spomenikov je popolna evidenca dosedanjih izdaj in celovita bibliografija tematskega področja do leta izida, zgledujoč se pri Pogačnik-Kolaričevi Münchenski izdaji iz 1968. leta. Tako zasnovana izdaja je bila v strokovni javnosti dobro sprejeta in prav predstavitev vsega dotedanjšega vedenja o spomenikih v eni knjigi je botrovala uspehu odmevnega Mednarodnega simpozija o Brižinskih spomenikih (maj 1994) in kasnejšega zajetnega *Zbornika Brižinski spomeniki*¹⁴ ter sprožila sestrške izdaje v tujini.¹⁵

b) Med t. i. sekundarnimi viri je v zbirki *Korespondence pomembnih Slovencev* po letu 1972 izšlo še 7 naslovov. Samo 2 zvezka ne sodita v okvir sekundarnih literarnozgodovinskih virov, ampak na področje zgodovine jezikoslovja¹⁶ in kulturne zgodovine.¹⁷ Omeniti je potrebno Moravčevo obsežno izdajo *Pisma Frana Govekarja* (1978, 1982, 1983) – edino inštitutsko edicijsko delo doslej, ki se nanaša tudi na področje dramatike, bolj gledališke zgodovine. Dve obdobji imata v zbirki posebno težo: romantika z izdajami *Korytkove korespondence z družino* (1983) ter tremi knjigami Čopove korespondence (*Pisma Matija Čopa*, 1986 v 2 knjigah, *Čopovi galicijski dopisniki*, 1989) in protestantizem. Slednji je s korespondenčnega ali listinskega vidika celovit in do morebitnih novih najdb popoln. V dveh knjigah je J. Rajhman objavil celotno znano rokopisno, predvsem korespondenčno gradivo P. Trubarja, J. Dalmatina, A. Bohoriča, S. Krelja, M. Kumprelhta, R. Lotrechta, J. Mandelca, J. Praentla, B. Pyroterja, A. Savinca, K. Spindlerja, E. Steinfelderja, F. Trubarja, J. Tulščaka, J. Znojilška.¹⁸

Korespondence so v drugem obdobju bolj ali manj dosledno razširile izdajateljsko zasnovo. Poleg orisa arhivskega gradiva in

¹⁴ SAZU in ZRC SAZU, Dela II. razreda 45, 1996.

¹⁵ J. Jež: *Momumenta frisingensia – Brižinski spomeniki*. Mladika, Trst - Valecchi, Firenze, 1994 isl.

¹⁶ J. Rotar: *Korespondenca med Franom Ramovšem in Aleksandrom Beličem*, 1990 (Korespondence pomembnih Slovencev 10).

¹⁷ B. Reisp: *Korespondenca Janeza Vajkarda Valvasorja z Royal Society*, 1987 (Korespondence pomembnih Slovencev 8).

¹⁸ *Pisma Primoža Trubarja*, 1983 (Korespondence pomembnih Slovencev 7). – *Pisma slovenskih protestantov*, 1997 (Korespondence pomembnih Slovencev 11).

stvarnih opomb k pismom objavlja zbirka od 4. zvezka dalje tuje-jezično korespondenčno gradivo poleg transkripcije rokopisa (s prečrkovanjem gotice v latinico) tudi prevedeno v slovenščino, a ne v vseh zvezkih dosledno (prim. Rotarjevo izdajo Ramovševe korespondence). Nekaj izdaj pa je dosledno dvojezičnih, tj. s prevodom vsega spremnega in referenčnega gradiva, vključno s kazali, v oba jezika. To velja za slovensko-poljsko izdajo M. in H. Leeminga *Korytkove korespondence z družino (1836-1838)* (1983), ki sta jo II. razred ali predsedstvo SAZU najbrž pozabila (ali ne hotela) uvrstiti v zbirko Korespondence pomembnih Slovencev, menda ja ne zato, ker je bil Korytko Poljak, in žal le za drugo knjigo protestantske korespondence, tj. knjigo J. Rajhmana *Pisma slovenskih protestantov* (1997), ki je slovensko-nemška izdaja. Dvojezične izdaje širijo uporabnost vira na tuje neslovenske bralce, kar omogoča raziskovanje onkraj slovenskih obzorij.

c) S področja literarnovednih besedil sta v novejšem obdobju izšli dve skrbno pripravljene ediciji. Milena Uršič je transkribirala rokopis J. K. Erberga *Versuch eines Entwurfes zu einer Literatur-Geschichte für Crain*¹⁹ po izboljšanih ekdotičnih standardih 70. let. Njeno prečrkovanje bi danes uvrstili med t. i. kritične prepise, ker vnaša nekatere nujne redatorske posege, ki so ustrezno označeni. Žal še vedno ni upoštevano zrcalo izvirnika, kar pri tako zajetnem dokumentacijskem delu zmanjša preglednost, zlasti na mestih, kjer je reproducirano slikovno gradivo. Značilno za izdajateljsko prakso, ki ji je po zgledu Kidriča sledila Uršičeva, je, da izdaja ni naslovljena z naslovom vira, ampak je v ospredju njen avtor,²⁰ da urednica ne objavlja prevoda nemškega besedila v slovenščino, objavlja pa izčrpno dokumentirano biografijo avtorja in pedantno sestavljeno imensko kazalo. Vsekakor je generacija Uršičeve posvečala imenskemu kazalu tolikšno pozornost, da je sleherno imensko kazalo vir za bolj, zlasti pa za manj znane osebnosti.

Prvo izbrano delo literarnovednih besedil, doslej tudi edino v okviru teh izdaj, je pripravil Darko Dolinar. To so *Izbrani spisi F. Kidriča*,²¹ ustanovitelja Inštituta za literature, v treh zajetnih knji-

¹⁹ Dela SAZU, II. razred, 28, Inštitut za slovensko literaturo in literarne vede 6, 1975.

²⁰ Npr. Anton Rožič, gl. zgoraj opombo 8.

²¹ Dela SAZU, II. razred, 35/I-III, Inštitut za slovensko literaturo in literarne vede 8/I-III, 1978.

Versuch
eines
Entwurfes.
zu einer
Literar-Geschichte
für
Crain,

aus dem Druck der Krainischen
Bibliothek, und durch
den Verleger

Zu Wien im Verlage des Verlegers

J. K. Erberg

1825 in Wien, Alte

Naslovna stran rokopisa *Versuch eines Entwurfes zu einer Literar-Geschichte für Crain* (Poskus osnutka za literarno zgodovino Kranjske). Njegov avtor J. K. Erberg (1771–1843) ga je dokončal l. 1825 v graščini Dol pri Ljubljani. Izšlo v znanstvenokritični izdaji l. 1975.

**Slovenska akademija znanosti in umetnosti
Academia scientiarum et artium slovenica**

**Razred za filološke in literarne vede
Classis II: Philologia et Litterae**

**Korespondence pomembnih Slovencev
Epistulae Slovenorum illustrium**

11

Jože Rajhman

**Pisma slovenskih protestantov
Briefe der slowenischen Protestanten**

**Znanstvenoraziskovalni center SAZU
Inštitut za slovensko literaturo in literarne vede**

Ljubljana
1997

Jože Rajhman (1924–1998) je za inštitut pripravil dve knjigi korespondence slovenskih protestantov (P. Trubar 1986, drugi pisci 1997) in obširno biografijo Primoža Trubarja v IV. knjigi Slovenskega biografskega leksikona.

Diploma mineraloške družbe v Jeni, izdana Žigu Zoisu I. 1807; faksimile iz Narodnega muzeja v Ljubljani je del listinskega gradiva za nadaljevanje zbirke *Korespondence pomembnih Slovencev*.

SACRVM

PROMPTVARIVM

SINGVLIS PER TOTVM ANNUM

DOMINICIS, ET FESTIS
SOLEMNIORIBVS

CHRISTI DOMINI

ET B. V. MARIE, PRÆDICABILE.

Ab Admodum V: P: F: Ioanne Baptista à S. Cruce Vipacensi
Ordinis F: F: Minorum Capucinatorum Concionatore, Slavo
compositum Idiomate, Multorum votis expetitum,
in duas partes diuisum in lucem editur.

PARS SECVNDA.

VENETIIS. M. DC. XCI.

Ex Officina Zachariæ Conzatti.

SVPERIORVM PERMISSV.

Sacrum promptuarium (Sveti priročnik), naslovna stran 2. dela
1. knjige, Benetke 1691. Z reprintom vseh petih knjig (1998),
ki ga je omogočila donacija dr. Bruna Breschija, se začenja
nova raziskava o slovenski retorski prozi Janeza Svetokriškega.

gah. Ker gre za izdajo novejšega avtorja, metodološko ni tako zahtevna, kar se tiče izdajateljskih standardov. Izbor se ne osredotoča na najpomembnejša besedila, ampak se, očitno zaradi obsežnosti opusa, omejuje na besedila, ki niso izšla v knjigah, temveč v periodiki ali v sestavi večjih kolektivnih del. Gradivo je urejeno po tematskih skupinah v okviru Kidričeve periodizacije slovenskega slovstva. Besedilo je le v najbolj motečih podrobnostih predvsem pravopisno posodobljeno, kar je napovedano v opombah urednika, a ne označeno v samem besedilu, zaradi česar bo raziskovalec zgodovine jezika literarnovednih besedil moral seči po prvih objavah. Ko pregledujemo izdajo iz distance, ki je Kidričev opus še ni imel ob izidu izbranih del, si želimo v njej popoln popis rokopišne zapuščine. Gre vsaj za tisto, kar so leta 1953 v razsuti obliki pripeljali iz Beograda po smrti njegovega sina Borisa na Inštitut, kar je nato smiselno uredila in okvirno popisala Milena Uršič (tudi dodatno gradivo, izročeno l. 1958), in kar še danes, zaradi selitev v manj dostopni postavitvi, hrani Inštitut. Pregledno zasnovana in izpeljana edicija bi morala biti metodološki zgled za podobne izdaje, vsaj v okviru ZRC SAZU, žal pa izdaje izbranih del znanstvenikov podobnega formata, kakršen je bil France Kidrič, kažejo, da izdajateljski standardi niti v okviru Znanstvenoraziskovalnega centra SAZU in SAZU še niso poenoteni.

Prav v letu inštitutskega jubileja bo izšel pri SAZU z inštitutskim delovnim deležem²² reprint celotne zbirke pridig Janeza Svetokriškega, ki mu bo sledil popolni slovar, bibliografija in študije, pripravljene za mednarodni simpozij v letu 1999.

* * *

Sodobne tehnične možnosti so v zadnjem desetletju v marsičem poenostavile edicijsko delo. Računalniško oblikovanje besedil je vključilo med najožje sodelavce tudi oblikovalca računalniškega stavka. Tako je s projektom Brižinski spomeniki Inštitut oblikoval specializiranega grafičnega strokovnjaka (Alenko Maček), ki je pri sodobnem izdajanju virov nepogrešljiv član raziskovalne skupine.

Zlasti izdaje s področja starejše književnosti zaradi svojih multidisciplinarnih razsežnosti terjajo sodelovanje večjega števila strokovnjakov iz različnih ustanov. Raziskovalci humanističnih strok, ki so doslej poznali le osamljeno kabinetno delo, so se zaradi vse večje specializiranosti znanja morali začeti povezovati,

²² Sourednik J. Faganel.

če naj bi pripravljali izdaje obsežnejših in zahtevnejših besedil. Prvi tak uspešno dokončani podvig je prav znanstvenokritična izdaja Brižinskih spomenikov, pri kateri je uglašeno sodelovalo 23 avtorjev iz 3 držav, kjer ne gre prezreti pomena koordiniranja tako raznorodne raziskovalne skupine (tajnik skupine je bil podpisani).

Vse bolj pereč problem pa je transkripcija nelatiničnih rokopisov in paleografska analiza. Generaciji Kidriča in Uršičeve se zaradi obširnega splošnega znanja težave še niso kazale v današnji luči. Tedaj je šlo pač le za zelo zamudno delo. Danes postajajo transkriptorji iz nemške gotice in srednjeveške latinice, enako ali še bolj iz starejše cirilice, glagolice idr. pisav, preredki specialisti, ki komaj še zmorejo obsežno delo, zlasti ker delujejo kot nekak ljubiteljski servis. Tudi zato se bo najbrž težišče edicije literarnozgodovinskih virov moralo usmeriti bolj v novejša obdobja.

Danes se izdajanje virov za raziskovanje slovenske književnosti vključuje v zgolj nekaj let trajajoči projekt "Znanstvenokritične izdaje starejših literarnozgodovinskih virov" pri Ministrstvu za znanost in tehnologijo. Naravno bi bilo, da bi tovrstno raziskovalno delo načrtovali dolgoročno. Hkrati pa bi bilo četrto stoletje po nastanku potrebno načrt obnoviti in vključiti v dolgoročni raziskovalni program Inštituta za slovensko literaturo in literarne vede ZRC SAZU.

LITERARNOTEORETIČNE RAZISKAVE

IN LITERARNI LEKSIKON

DARKO DOLINAR

Že prvi program, sprejet ob ustanovitvi inštituta, je med njegovimi delovnimi nalogami navajal literarnoteoretične raziskave, ki naj se usmerjajo tudi v pripravljajenje "monografij in standardnih del". S tem je bila nakazana splošna smer, v kateri je desetletja pozneje začel nastajati naš *Literarni leksikon*. Sama ideja o nekakšnem podobnem temeljnem referenčnem delu pa je še starejša. Na njene še neizoblikovane zametke naletimo tu in tam v 20. in 30. letih, v nekaterih takratnih razglabljanjih o ciljih in nalogah slovenske literarne vede. Pri teh omenbah se kažejo neke povezave s prvotno zamisljivo *Slovenskega biografskega leksikona*, ki se je takrat že udejanjala, in s pripravljanjem drugih enciklopedičnih del, katerih razvojna linija sega do današnje *Enciklopedije Slovenije*. Toda ob realiziranju takšnih podjetij so se še neizdelani zasnutki bodočega literarnega leksikona dopolnjevali in postopno oblikovali, tudi ob zgledih tujih podobnih del, med katerimi je bil gotovo najbolj tehten in prepričljiv nemški *Reallexikon der deutschen Literaturgeschichte* (1925–1931).

L. 1951 je Anton Ocvirk, takrat zunanji znanstveni sodelavec inštituta, pripravil načrt za uvedbo oddelka za literarno teorijo in primerjalno književnost, v katerem naj bi sistematično raziskovali slovenski pesniški stil in verz ter mednarodne odnose in vplive med slovensko in tujimi književnostmi. Delo naj bi se začelo z bibliografijo in dokumentacijo za vsa ta področja, ki bi vključevala tudi relevantne izjave pisateljev, omembe v korespondenci ipd., zatem bi prišel na vrsto opis elementov pesniškega jezika pri najpomembnejših ustvarjalcih (najprej pri Vodniku in Prešernu), zbirka metričnih form in zbirka rim ter sistematičen pregled slovenske prevodne literature vključno s prevodi naših pesnikov in pisateljev v tuje jezike; predviden je bil celo študij ritma ob pod-

pori ustreznih tehničnih aparatov. Po prihodu Dušana Pirjevca na inštitut se je na temelju tega načrta v letu 1953 res začelo zbiranje relevantnih podatkov iz osrednjih slovenskih literarno-kulturnih revij. Toda to izpisovanje je bilo zaradi pomanjkanja denarja in kvalificiranih delavcev dokaj omejeno in je kmalu zastalo.

Ko je Ocvirk na koncu l. 1964 postal upravnik inštituta, je izdelal podroben načrt za delo, ki je v zapisnikih najprej omenjeno kot "stvarni slovar (ali: besednjak) slovenske literature", že kmalu zatem pa je dobilo ime "literarni leksikon". Zamislil si ga je kot temeljno delo s težiščem v literarni teoriji in z razgledom na sosednja področja, ki naj upošteva stanje stroke drugod po svetu, posebej podrobno pa naj obravnava slovensko gradivo in z njim povezano posebno problematiko; sestavljeno naj bo iz abecedno urejenih geselskih člankov, ki znanstveno, se pravi problemsko-analitično in ne zgolj slovarko, razlagajo osnovne pojme in osrednje pojave literature in literarne vede.

Že sredi 60. let so se začele obširne priprave. V njihovem središču je bil alfabetarij *Literarnega leksikona*: sestavil ga je Anton Ocvirk s sodelovanjem ožjega uredniškega odbora in ob posvetovanju s specialisti za posamezna ožja področja. Do 1971 je pripravil obsežnejšo verzijo s približno 3000 gesli, nato jo je do naslednjega leta skrčil na dobrih 2100 gesel. Gesla je razporedil po tehtnosti, ki je določala obseg in izčrpnost obravnave, na tri kategorije. Temeljna gesla (v zadnji verziji alfabetarija nekaj čez 50) naj bi bila obdelana na največ 60 tipkanih straneh, osrednja gesla (okrog 200) na največ 30 straneh, vsa preostala, dopolnilna, na največ 10 straneh.

Nadaljnji pomemben sestavni del priprav za *Literarni leksikon* je bilo zbiranje dokumentacije, ki pa je bilo tokrat zastavljeno dosti natančneje kot prvič. Načrt je pripravil Drago Šega, zatem je organiziral in vodil skupino zunanjih izpisovalcev, večinoma diplomantov in študentov primerjalne književnosti, slavistike in drugih filološko-literarnih strok. Izpisovanje je zajelo ves slovenski periodični tisk od almanaha *Pisanice* in Vodnikovih *Lublanskih novic* do sodobnosti, se pravi do l. 1970, pa tudi na Slovenskem izhajajočo starejšo tujejezično periodiko. Izpisani so bili podatki o tujih literarnih avtorjih in o slovenskih literarnoteoretičnih terminih. Za ene in druge so bile meje določene dosti na široko, tako da so bili pri avtorjih poleg literarnih ustvarjalcev zajeti tudi kritiki, publicisti, literarni ideologi in znanstveniki, pri terminih pa tudi tisti z mejnih območij literarne vede, npr. iz lite-

pesništvo	pesništvo svetovne vojne
peripetija	(gl. vojno pesništvo pesništvo peterec
persiflaža	persiflaža
persiflaža gl. zasmehilni spis	
personifikacija	personifikacija
perspektiva gl. časovna	petrarkizem
perspektivizem	
perzijska štirivrstičnica	perzijska štirivrstičnica
pesem ^{pesem dupletonske z. bequ} perzijska štirivrstičnica	perzijska štirivrstičnica
pesem perzijska štirivrstičnica gl. alba	perzijska štirivrstičnica
pesem hvalnica	pesem hvalnica
pesem koračnica	pesem koračnica
pesem koračnica	pesem koračnica
pesem poedinka	pietizem
pesem ^{evrski} posvetne in pesem	pirarski roman
ljubezni	pirarski roman
pesem v prozi	pirarski roman
pesimizem gl. svetobolje v literaturi	pindaristi
pesmarica	Pindarova oda
pesniška, domišljija	pirihej
pesniška figura	pirihej
pesniška iluzija	pirihej
pesniška svoboda	pirihej
pesniška okrajšava	pisatelj
pesništvo	pisava
pesništvo likovno	
pesniška zgradba	
pesniški jezik	

Anton Ocvirk: *Alfabetarij za Literarni leksikon*, 1. verzija 1971; delovni izvod z avtorjevimi redakcijskimi posegi.

NAČRT

za ureditev oddelka za literarno teorijo in primerjalno književnost
v Inštitutu za literaturo.

Na prvi seji delovnega odbora Inštituta za literaturo mi je bilo naročeno, naj sestavim načrt za sistematično zbiranje gradiva s področja slovenskega pesniškega stila, teorije slovenskega versa in primerjalne književnosti. Ker nimamo in navedenih predmetov še nikakršnih širše zasnovanih del, a tudi ne znanstveno zasneljivih pripomočkov, da bi se lahko nanje mislili, se mi je zdelo potrebno, izdelati prišujoči osmtek tako, da bo za sedaj sajemal le najvažnejše temeljne raziskave iz vseh treh območij. Šele ko bodo opravljena začetna dela, kakor so tu opisana, bi bilo mogoče nadaljnji program razširiti in poglobiti. Zato predlagam v tem svojem prvem načrtu naslednje:

1. V okviru Inštituta za literaturo pri Slovenski akademiji naj se ustanovi poseben oddelak za literarno teorijo in primerjalno književnost, in sicer s nalogo, da sodeluje s sistematičnim raziskovanjem slovenskega pesniškega stila in slovenskega versa ter mednarodnih odnosov in vplivov med slovensko književnostjo in tujski književnostmi.

2. Med začetna dela, ki naj bi jih v tem oddelku opravili, spada predvsem po sodobnih znanstvenih vidikih urejena bibliografija vsega, kar se je doslej pri nas napisalo iz vseh treh področij. Že takoj spočetka naj bi se zbiranje ne omejevalo samo na znanstvena dela, razprave ali članki, posvečene bodisi stilu, versu ali primerjalni književnosti, marveč naj bi upoštevalo tudi izjave pisateljev, osebe v korespondencah, indirektno navedbe in podobno. Povsem jasno je, da bo treba izdelati še za vsak predmet posebej podrobnejša navodila in utrditi vidike, po katerih se bodo morali zbiralci ravnati, da bo postopek enoten in uspešen.

3. Poleg bibliografije pa se bo treba še takoj spočetka lotiti tudi nekaterih podrobnejših raziskav. Tako bi prišlo v poštev s področja stila predvsem sistematično zbiranje Vošnjakovega in Prešernovega jezikovnega gradiva po sodobni analitični metodi. Kasneje, ko bi bilo to delo opravljeno, bi prišli na vrsto drugi pesniki in pisatelji. Tudi tu bo potrebno izdelati podrobnejši načrt in se spočetka omejiti le na bistvene probleme. - Pri študiju slovenskega versa bi bilo prav in mumno, da bi mislili na zbirko metričnih form, kakor so se pri nas uveljavljale od Pisanic dalje, in na posebno zbirko rim. Delo je zapleteno in bi ga mogli opravljati le teoretično izveščani sodelavci. - S področja primerjalne književnosti pa je na moč potreben sistematično sestavljen pregled vse naše prevodne literature, kar go je izšlo v tisku ali pa se ohranilo v rokopisih. Tu sam spada seveda tudi seznan prevodov naših pisateljev in pesnikov v druge jezike.

4. Če naj uresničimo prišujoči načrt, ja potrebno dvoje: najprej dokajšnjo število zbiralcev gradiva in ekscerptorjev, a poleg tega tudi prikladna tehnična sredstva. Med sodelavce, ki bi zbirali gradivo, bi bilo potrebno pritegniti še izveščane delavce in pa slušatelje primerjalne književnosti in literarne teorije. Njihovo sodelovanje naj bi se honoriralo po teži dela, podobno kakor je to v Inštitutu za slovenski jezik. - Med tehnična sredstva, ki jih oddelak muno potrebuje, spadajo: listki, kartotečne škatle, posebna vrste črtanega papirja za razpredelnice in analize, mape itd. Za študij ritma pa bi si moral inštitut muno nabaviti gramofonsko aparaturo, oscilograf in strobilion.

V Ljubljani, 6. aprila 1951.

Anton Ocvirk

Anton Ocvirk je že l. 1951 pripravil okvirni načrt
za sistematično raziskovanje na področju literarne teorije
in primerjalne književnosti.

rarne psihologije, sociologije, umetnostne, obče kulturne in duhovne zgodovine ter iz novo nastajajočih meddisciplinarnih območij, kot semiotike in komunikacijske teorije. Izpisovanje je bilo tako podrobno, da je zajelo skoraj vse omembe avtorjev, pri terminih pa je bilo nekoliko bolj selektivno. Večino dela so opravili zunanji sodelavci v takšnem tempu, kakršnega so dopuščale namenske subvencije. Raziskovalci literarnozgodovinske oziroma pozneje literarnoteoretične sekcije so sami izpisovali gradivo iz zahtevnejših publikacij, predvsem pa so sproti redigirali in urejali izpiske. Delo je trajalo skoraj dve desetletji. Njegov rezultat sta dve kartoteki, avtorska in terminološka; vsaka je urejena po več vidikih, skupno obsegata okoli 400.000 enot, po tedanjih tehničnih možnostih pretipkanih na listke. Še pred zaključkom so ju začeli poleg sodelavcev *Literarnega leksikona* s pridom uporabljati kar številni avtorji drugih teoretičnih in primerjalnozgodovinskih razprav, pa tudi študenti za svoje seminarske in diplomске naloge.

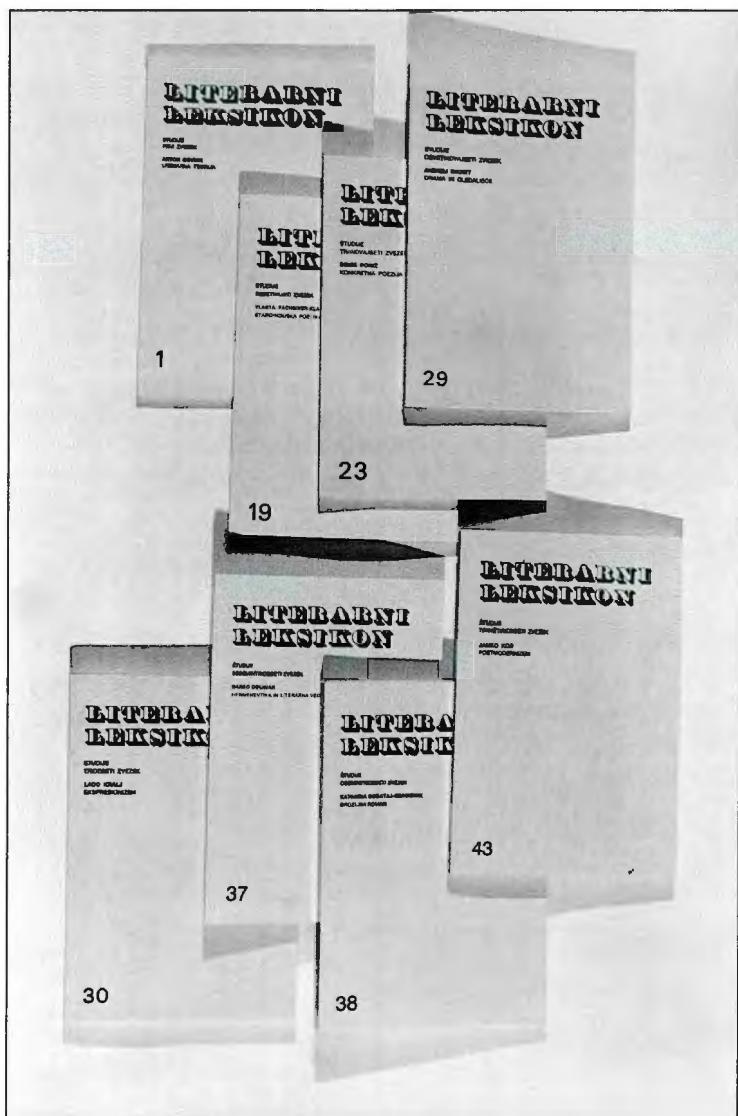
Poleg geslovnika in kartotčne dokumentacije je bilo opravljenih še nekaj pripravljalnih del: bibliografski pregled slovenske literarnoteoretične produkcije, etimološko-semantične razlage osrednjih gesel iz geslovnika ter vsebinska in tehnična navodila za avtorje.

Leta 1972 je prof. Ocvirk povabil k sodelovanju pri *Literarnem leksikonu* krog specialistov iz literarnoznanstvenih in filoloških strok. Večina povabljenih je vabilo sprejela in prevzela vsak svoj delež avtorskih obveznosti, sorazmerno kmalu je bilo nekaj prispevkov tudi že napisanih. Žal se je ob tem pokazalo, da načrt ni v celoti izvedljiv. Za vsa gesla ni bilo mogoče najti kvalificiranih avtorjev, ki bi obdelali predvideno problematiko in napisali leksikonske članke v takem časovnem zaporedju, kakršnega je zahteval alfabetařij. Vendar tega ni bila kriva samo njihova prezaposlenost. Resna ovira je bila zlasti to, da cela vrsta pojavov in problemov, ki naj bi jih zajel leksikon, v stroki sploh še ni bila obdelana in da je hudo primanjkovalo objavljenih razprav, na katere bi se sodelavci leksikona lahko opirali, saj so morali pogosto sami opraviti vse od prvih pregledov in zbiranja gradiva do sintetičnih orisov problematike. Zato se je koncept *Literarnega leksikona* spremenil. Najprej se je pojavila vmesna različica, po kateri bi bil leksikon dvodelen: v drugem delu bi bil abecedno urejen slovar stvarnih gesel, v prvem pa zbornik nekoliko obširnejših teoretičnih razprav o temeljnih pojmi in problemih litera-

ture in literarne vede. Toda zamisel je dozorevala še naprej do končne oblike: namesto abecedno urejene množice krajših stvarnih gesel oziroma krajših člankov, združenih v eni obsežni publikaciji, sestavlja *Literarni leksikon* vrsta monografskih študij o osrednjih pojmi, pojavih in problemih, v njihovo obravnavo pa so vključeni sorodni, manj pomembni, na katere so prej opozarjala dopolnilna gesla; študije izhajajo v samostojnih zvezkih vsaka zase, ali izjemoma nekaj sorodnih krajših skupaj v enem zvezku, glede na to, kako pač sproti nastajajo in dozorevajo. Tako spremenjen načrt, ki so ga spodbudili še zgledi nekaterih podobnih, a manj ambicioznih in manj zahtevnih tujih edicij (npr. zbirka *Critical Idiom*, serije literarnoteoretičnih študij pri založbi Metzler ipd.), je bil odobren l. 1975. Izkazal se je kot laže uresničljiv in tudi plodnejši od prejšnjih. Avtorjem študij je namreč dajal na razpolago večji obseg in jim dopuščal več samostojnosti, uredništvu pa je odpiral več manevrskega prostora pri določanju programa, saj se na tak način celota izpopolnjuje kot postopno sestavljanje mozaika ne glede na to, v kakšnem zaporedju se mu dodajajo posamezne sestavine.

Po tej spremembi koncepta je delo steklo hitreje: spomladi 1979 (sicer še z letnico 1978) je izšlo prvih pet zvezkov *Literarnega leksikona*, zatem so jim dokaj redno sledili nadaljnji. Zasluge za to ima poleg avtorjev in uredništva nedvomno tudi dobro urejeno sodelovanje med izdajateljem – to je našim inštitutom oziroma njegovo matično hišo, sprva SAZU, pozneje ZRC SAZU – in založbo, nekdanjo Državno založbo Slovenije oziroma današnjo DZS, ki je že ob koncu l. 1975 načelno sprejela predlog zbirke v svoj dolgoročni program. Poudariti je treba, da to sodelovanje z nekaj nujnimi popravki prvotnega dogovora traja že dobri dve desetletji, kar je ob velikih spremembah v slovenskem založništvu precejšnja redkost.

Literarni leksikon je že na začetku izhajanja naletel pri domači in tuji kritiki na pretežno ugoden sprejem, saj je bilo opaženo, da je usklajeno literarnoteoretično raziskovanje v sistematično vodeni zbirki razprav doseglo takšen razmah, kakršnega ne morejo prekositi še tako kvalitetni individualni dosežki v posamičnih objavah. Ni pa manjkalo niti občasnih nesporazumov, ki so se najpogosteje izražali z vprašanjem: le kakšen leksikon je to, če sploh ni urejen po abecedi? Dvomljivci so namreč spregledali podnaslov "Študije" in preslišali ponavljajoča se pojasnila uredništva, da je zbirka enotno zasnovana in da se njeni avtorji ravnaajo po skupnem

Nekaj zvezkov iz zbirke Literarni leksikon (1978–1995).

finih fragmentov v *Starogrški liriki* (prim. str. 157, 159, 161, 177).

Pri podatku, ki ga navaja France Kidrič, da je Valentin Vodnik pesnil v alkajski kitici (*Zgodovina slovenskega slovstva*, 1929–1938, 711), gre verjetno za spodrsrljaj.

ALKMANOV VERZ

Verz, imenovan po grškem pesniku Alkmanu (okoli 650–600 pred n. št.), ki je bil po rodu iz Sard v Mali Aziji, a je pozneje živel in ustvarjal v Sparti; velja za prvega velikega mojstra grške zbornske lirike.

Alkmanov verz je v bistvu akatalektična daktilska tetrapodija, pri čemer se prvi, drugi in četrti daktil lahko nadomestijo s spondejem. Metrična shema:

— ∪ ∪ | — ∪ ∪ | — ∪ ∪ | — ∪ ∪

Sovretov mnemotehnični verz: »Daktilske stopice štiri Alkmanove.«

Grošljev mnemotehnični verz: »Polne so stopice štiri Alkmanove.«

Alkmanova kitica je sestavljena iz dveh enakih verznihi parov, v katerih se menjava daktilski heksameter s katalektičnim Alkmanovim verzom. Metrična shema:

∪ ∪ | ∪ ∪ | — ∪ ∪ | — ∪ ∪ | — ∪ ∪ | — ∪
— ∪ ∪ | — ∪ ∪ | — ∪ ∪ | — ∪
∪ ∪ | ∪ ∪ | — ∪ ∪ | — ∪ ∪ | — ∪ ∪ | — ∪
— ∪ ∪ | — ∪ ∪ | — ∪ ∪ | — ∪

Čeprav se kitica imenuje po Alkmanu, vendar ni v njej ohranjena nobena Alkmanova in tudi nobena druga grška pesem; poznamo jo samo iz Horacija, ki je v njej zložil tri pesmi (C. 17, 128, Epod. 12). V nemško poezijo je to kitico uvajal Ramler, v srbski in hrvaški poeziji jo srečamo pri Lukijanu Mušickem, Silviju Strahimiru Kranjčeviću, Anteju Tresiću-Pavičiću.

načrtu. Slovenska literatura je prvi vir in končni cilj njihovih raziskav, toda pri tem izhajajo iz pobud, kakršne so prihajale k nam iz evropske literature in literarnoteoretične misli. Glede na to naj ima vsaka študija tele sestavine:

- izvor in etimologijo izraza, prvotni pomen in poznejše pomenke spremembe;
- izvor ali začetek pojava, ki ga označuje izraz; njegove bistvene značilnosti;
- pot izraza po Evropi;
- pot obravnavanega pojava po evropskih oz. svetovni literaturi in/ali literarni vedi (oboje samo v glavnih potezah);
- prihod izraza k nam in udomačitev v naši literarni vedi; aklimatizacijski proces z vsemi važnejšimi vsebinskimi premiki; današnja struktura in funkcija izraza na slovenskem literarnem območju;
- prihod obravnavanega pojava k nam; njegov sprejem in aklimatizacija; njegova nadaljnja usoda v slovenski literaturi in kulturi; njegov pomen za našo literaturo in literarno vedo.

Seveda pa se skupni vzorec prilagaja posebnim značilnostim vsakokratnega pojava ali problema. Vsebinsko enotnost zbirke dopolnjujejo še enotna uredniška opremljenost vseh zvezkov – t. i. aparat, ki ga sestavljajo bibliografija, stvarno kazalo, imensko kazalo in povzetek v tujem jeziku – ter enotna likovna in grafična podoba. Na notranje povezave pa je uredništvo opozorilo tudi z dopolnilnim zvezkom, izdanim l. 1985, v katerem so objavljeni povzetki študij in združeno stvarno kazalo za prvih 25 zvezkov.

Začetnik in prvi urednik *Literarnega leksikona* Anton Ocvirk je umrl na začetku januarja 1980; tik pred tem je še bral korekture svoje razprave *Evropski verzni sistemi in slovenski verz*, ki je istega leta izšla v 9. in 10. zvezku leksikona. Nadaljnja usoda zbirke s tem ni bila ogrožena, ker je uredništvo z 11. zvezkom prevzel novi upravnik inštituta Janko Kos. Na njegov predlog se je ob glavnem uredniku oblikoval uredniški kolegij, v katerem so poleg Janka Kosa še Drago Šega, Majda Stanovnik in Darko Dolinar. Kolegij je odslej vodil zbirko kolikor mogoče v skladu z Ocvirkovo zamislijo, a je seveda upošteval nujne tematske in metodološke novosti, kakršne narekuje novejši razvoj literarne vede po svetu in na Slovenskem. Ena glavnih nalog uredniškega kolegija je usklajevanje dela avtorjev in skrb za to, da se v dialogu z njimi vzpostavlja in vzdržuje čim ugodnejše razmerje med samostojnimi avtorskimi stališči in skupnim občim profilom leksikona.

Ocvirk je ob prvem zvezku zapisal: "V našem leksikonu, posvečenem literarni teoriji, iščemo v vse smeri in se dotikamo področij, ki spadajo k nam, brez predsodkov in vnaprej določenih mnenj (...)." Kaj to pomeni v praksi, je dvajset let pozneje mogoče razbrati iz osnovnih podatkov o leksikonu in njegovih avtorjih.

Dosedanjih 44 zvezkov je mogoče razvrstiti na nekaj tematskih skupin. V leksikonu so torej obdelani:

– *temeljni pojmi* (literatura, literarna teorija, knjiga);

– *literarnoznanstvena področja, smeri in metode* (morfologija literarnega dela, literarne tipologije, literarna sociologija, pozitivizem, duhovna zgodovina, hermenevtika);

– *literarne dobe, gibanja in smeri*, od starejših (helenizem, razsvetljenstvo, predromantika, romantika) do novejših (ekspresionizem, dadaizem, imagizem, futurizem, konstruktivizem, nadrealizem, eksistencializem, postmodernizem);

– *literarne vrste, zvrsti, oblike* (lirika, roman, drama, povest, tragedija, duhovna drama, grozljivi roman, sentimentalni roman, konkretna poezija), *mejne zvrsti in pojavi* (esej, razmerje med dramo in gledališčem) in tematsko ali literarnosociološko opredeljena *področja* (ljudsko pesništvo, trivialna literatura, znanstvena fantastika);

– *vprašanja poetike, stila, verza* (antična poetika, staroindijska poetika, strukturalna poetika, evropski verzni sistemi in slovenski verz, grške lirične oblike in metrični obrazci, srednjeveške in staronemške verzne oblike, aliteracija in aliteracijski verz, jezikovna sredstva v literarnem delu, pesniška podoba).

V *Literarnem leksikonu* je sodelovalo 23 avtorjev iz različnih generacij; prevladujejo komparativisti, toda pomemben je tudi prispevek zastopnikov drugih ved in specializacij – germanistov, slavistov, klasičnih filologov, romanistov, etnologov, dramaturgov in drugih. Med njimi so akademiki, raziskovalci z Znanstveno-raziskovalnega centra SAZU, profesorji z obeh slovenskih univerz, pa tudi posamezni strokovnjaki, ki delajo zunaj akademsko-univerzitetne sfere. Daleč največ študij, 9, je doslej prispeval Janko Kos, sledi mu Anton Ocvirk s 4 razpravami v 5 zvezkih; tudi vsi redno zaposleni sodelavci inštitutske literarnoteoretične sekcije so že objavili svoje tekste v *Literarnem leksikonu* ali pa jih še pripravljajo zanj.

S tem seveda še zdaleč ni rečeno, da se nam je posrečilo pritegniti k sodelovanju v naši ediciji vse tiste, ki na Slovenskem objavljajo kvalitetne in relevantne literarnoteoretične prispevke.

Nekateri z uredništvom niso našli skupnega jezika, ker jim je zamisel leksikona tuja; drugi so obljubili sodelovanje, pa se jim ni posrečilo uskladiti svoje specialne problematike s posebnimi zahtevami leksikona; tretjim – in teh je kar nekaj – sprotne, nujnejše obveznosti ali kake druge ovire doslej še niso dopustile, da bi pripeljali svoje delo do konca, vendar se uredniški kolegij vsem zamudam navkljub ne želi odpovedati njihovim prispevkom. To so tudi glavni vzroki, zaradi katerih *Literarni leksikon* ni mogel vzdržati pri začetnem tempu izhajanja. Na podlagi te uredniške izkušnje lahko sklepamo, da je pišočih v naši stroki danes že sorazmerno veliko, žal pa so prav najvidnejši med njimi tako preobremenjeni, da ne morejo opravljati vseh obveznosti v predvidenih rokih. Takšne razmere je treba upoštevati pri sprotnem vodenju zbirke: njen načrt ne sme biti vnaprej togo določen, temveč mora biti toliko prožen, da se lahko prilagaja dejanskim ustvarjalnim in delovnim zmožnostim avtorjev, ne da bi bile pri tem bistvene poteze zbirke okrnjene. Z načelnega stališča bi se to utegnila zdeti uredniška nedoslednost ali vsebinska pomanjkljivost leksikona; toda žal so idealno zamišljeni načrti v praksi pač neizvedljivi. Zato tudi lahko ugotovimo, da se naš leksikon po dveh desetletjih izhajanja izteka, ne da bi pri tem mogli napovedati čisto natančno število zvezkov, ki bodo vanj še uvrščeni, in datume njihovega izida.

Vse to pomeni, da bo osrednji dolgoročni sklop raziskav inštitutske literarnoteoretične sekcije kmalu končan. Zato je sekcija že začela postopno posegati na nekatera nova raziskovalna področja. Zanimajo nas predvsem temeljne spremembe v koncepcijah literarne vede in literature po svetu od šestdesetih let našega stoletja naprej. V tem območju si oblikujemo nova raziskovalna težišča; eno med njimi bo problem novega historizma. V bližnji prihodnosti *Literarni leksikon* torej ne bo več neposredna glavna naloga in največja skrb naše sekcije. Ostal pa bo zaokrožen, upoštevanja vreden, doslej najobsežnejši korpus raziskovalnega dela, ki so ga opravili slovenski literarni teoretiki na pobudo in pod vodstvom našega inštituta.

Viri in literatura

Zapisniki sej uredniškega kolegija *Literarnega leksikona*; zapisniki sestankov sekcije za literarno zgodovino (1964-1972) in sekcije za literarno teorijo (od 1972), vse v inštitutskem arhivu.

Poročila o delu inštituta v Letopisih SAZU 16, 1965 – 47, 1996.

Spreme besede avtorjev in urednikov ob vnaprejšnjih objavah odlomkov iz Literarnega leksikona v prilogi Dela Književni listi (1981–1995).

Dolar Darko: *Kartoteka tujih avtorjev in slovenskih literarnoteoretičnih terminov*. Primerjalna književnost 6, 1983, št. 1, str. 62-67.

SLOVENSKI BIOGRAFSKI LEKSIKON –

ENO ŽIVLJENJE

TOMAŽ ERZAR

Slovenski biografski leksikon je začel svoje življenje v letu 1921, ko se je na pobudo generalnega ravnatelja Zadružne gospodarske banke dr. Ivana Slokarja prvič sestal uredniški odbor pod vodstvom Izidorja Cankarja. Slabo leto kasneje so njegovi uredniki javnosti že lahko predstavili seznam imen, ki so jih nameravali vključiti v to monumentalno delo slovenske kulture. Toda delo za leksikon, za katerega je uredništvo po začetnih težavah menilo, da bi se moralo končati v letu 1934, se je zaključilo šele sedemdeset let po letu začetka, torej šele leta 1991. Največji premor med dvema zvezkoma leksikona je bil dolg celih štirinajst let: delo se je iz razumljivih razlogov popolnoma ustavilo med leti vojne, zataknilo pa se je še dvakrat, v šestdesetih in sedemdesetih letih. Ko je bil leksikon zaključen, je vseboval 15 zvezkov ali štiri knjige, kjer je v 5031 geslih predstavljenih okoli 5500 oseb, čeprav je bilo na prvotnem seznamu, ki je nastal po predlogi dr. Janka Šlebingerja, le 2335 oseb. Ta razširitev je razumljiva, pomislimo samo na čas izhajanja, ki je skoraj štirikrat presegel sprva načrtovani časovni okvir, in na vse zgodovinske, zlasti družbene in politične pretese tega časa. Ob tem moramo povedati, da dokumenti omenjajo eno samo razširitev geslovnika, čeprav je očitno, da je bilo predelav več, najbolj radikalne in prikrite so bile seveda tiste, ki so nastale iz ideoloških razlogov. S tega vidika je bilo dokončanje leksikona v letu 1991 velik dosežek: čeprav leksikona ni mogoče obravnavati kot koherentno leksikografsko publikacijo, vendarle podaja točno in dragoceno sliko slovenske kulture in zgodovine, kakor so ju utelešali, razumeli in o njej razmišljali avtorji gesel in osebe, ki jih ti avtorji opisujejo. Morda bi lahko rekli tudi takole: *Slovenski biografski leksikon* ni pomemben samo zaradi take ali drugačne vsebine svojih gesel, ampak tudi zaradi

ideje, ki preveva vsa gesla posebej in leksikon kot celoto, to pa je ideja: zbrati prvič v zgodovini tega naroda njegove najpomembnejše ljudi v eno samo sinoptično sliko. Ni izključeno, da se ta ideja od samega začetka, pa tudi kasneje, ni opirala še na kako drugo, nemara manj eksplicirano, priznано in osmišljeno idejo, zlasti idejo o tem, da mora imeti ta slika tudi svojo politično reprodukcijo, ali drugače, da mora imeti narod tudi svoj lastni politični okvir, v katerem bo ustrezno predstavljen in organiziran. Navsezadnje je leto 1990, ko se je uredniško delo pri leksikonu končalo, več kot zgodovna prelomnica v zgodovini slovenskega naroda – kot da bi uresničitev ideje o narodovi lastni državi sovpadla z dokončanjem publikacije, ki je bila eden redkih pisnih projektov, ki so se prebili skozi leta vojne in revolucije in tako povezali davne čase Avstro-Ogrske z modernimi, nič manj prelomnimi časi.

Bolj ali manj redno izhajanje leksikona pred drugo svetovno vojno in po njej je nedvomno prispevalo k zgodovinski zavesti in kvaliteti znanstvenega raziskovanja v akademskih in visokošolskih ustanovah v Sloveniji. Nobena podobna, pa tudi drugačna publikacija si v današnjem času ne more umišljati, da bi lahko opravila to nalogo. Pa ne samo zato, ker so bio-leksikografske raziskave in izdaje pri nas redkost, ker je zainteresiranih avtorjev spričo številnih, razdrobljenih področij znanstvenega dela čedalje manj in ker tudi po Evropi leksikografsko delo v zadnjem desetletju išče nove, računalniško podprte rešitve, ampak zlasti zato, ker se je koncept leksikona v času njegovega dolgoletnega izhajanja radikalno spremenil, pa tudi postopoma izpopolnjeval in tako puščal za seboj rezultate, ki jih ni bilo več mogoče povzeti v enoten koncept. Prav zato, ker je imel leksikon že pred vojno tako bogato in enkratno, "nepopravljivo" življenje, povojni uredniki leksikona niso mogli dokončati drugače, kot da so se ves čas ozirali nazaj, čeprav so to počeli v imenu takratnih novih časov.¹

¹ Ker je bilo že pred vojno pripravljenega veliko gradiva, je vse do leta 1952 leksikon izhajal v obliki, ki je bila določena pred vojno, se pravi, da je upošteval zgolj imena, ki so bila do leta 1935 vključena v začetni geslovnik iz leta 1922. Šele z imenovanjem novega uredništva jeseni 1953 se je postavilo tudi vprašanje, kako naprej. V uvodu k tretji knjigi leksikona pravi Alfonz Gspan: "Tako je obveljala naslednja zamisel: SBL naj od črke R dalje zaradi izročila upošteva že obstoječi alfabetařij, vključi vanj spregledane javne delavce iz prejšnjih dob kakor tudi pokojne in živeče osebnosti, ki so se uveljavile med NOB in po osvoboditvi; manjkajoča gesla iz I. in II. knjige (A-Q) in seveda tudi iz sledećih zvezkov pa naj vsebuje ena sama suplementna knjiga."

SLOVENSKI BIOGRAFSKI LEKSIKON

PRVA KNJIGA
ABRAHAM — LUZAR

UREDILA
IZIDOR CANKAR IN FRANČ KSAVER LUKMAN
S SODELOVANJEM UREDNIŠKEGA ODBORA

V LJUBLJANI 1925 — 1932
ZALOŽILA ZADRUGA GOSPODARSKA BANKA
SATISNILA JUGOSLOVANSKA TISKARNA V LJUBLJANI

SLOVENSKI BIOGRAFSKI LEKSIKON

ŠTIRINAJSTI ZVEZEK
VODE — ZDEŠAR

UREDIL JOŽE MUNDA
S SODELOVANJEM UREDNIŠKEGA ODBORA

LJUBLJANA
1986

Naslovna stran prvega in zadnjega zvezka
Slovenskega biografskega leksikona.

~~Plenčičar Marko~~

|| Par

Plemelj Jos.

Plemelj Valentin

Plenčič Jožef mid

Plenčič Marko

Platorjnik Maks

Plöbel Joz. Jos. (1730-1800) Ni Dobr op. 38

Plumberger Jernej (u)

Plut Milan

Plutič Mastin

Podberšek Ant.

Podboj Ivan Kuld 1911/15

Podboj Štefan

Podgorc Valentin

Podgoršek Franc

Podgornikova Lucila

Podgoršek Jožef

Podkrajšek Franc

Podkrajšek Hinko t. 29.5.1918 P 1846

Podlesnik Ivan pl. 1921, 12/2.

Podlogar Leopold

Podmilšak Jože Andrejčkov

Podgoršek Josif (maj u)

Podkrajšek Lucija 30/3 1874 (sopr.)

12 1895, 425-6

~~Plenčič~~ Grlj

~~Pod~~ 1922, 11/3.

Podboj Kuld 1916, 61-4
Kard. Verhovsek (čv)

~~Podgoršek~~

Podgorška (čv) Viktorija
o. Gerhard ZLN 1926, 55 (O.F.H.)

Podmilšak lj. jipin
je franc. čv

76

Seznam imen za Slovenski biografski leksikon, Založba Zadruga gospodarska banka. Ljubljana 1992; delovni izvod s poznejšimi vpisi urednikov Franceta Kidriča, Franca Ks. Lukmana in Janka Šlebingerja.

S tem ko so širili seznam imen in ga spreminjali, so nehote spreminjali in prilagajali tudi koncept leksikona. Tako so se znašli v položaju, ki ni bil naklonjen novim organizacijskim in konceptualnim pobudam in ki je moral te pobude bodisi odložiti na kasnejši čas bodisi kar takoj zavrni.

V tem pogledu je imel *Slovenski biografski leksikon* res eno samo življenje: v letih, ki so mu bila odmerjena, je moral vedno znova predelovati svojo barko in postopoma menjati "odslužene" dele. Njegova končna podoba v zadnji knjigi, ki dosega raven, primerljivo z drugimi srednjeevropskimi nacionalnimi biografskimi leksikoni, je resda najbolj zrela in izčiščena podoba celote, nika- kor pa to ni celota sama. Privlačna in hkrati najbolj neopažena plat te celote je namreč tudi njena enkratna in nepopravljiva, a vendar nepretrgana preteklost. Da, leksikon je imel eno samo življenje, prvič zato, ker je nastajal celih sedemdeset let, kar je lepa življenjska doba, drugič, ker je prav zaradi teh sedemdesetih let tudi življenja ljudi opisal tako, kot da imajo eno samo življenje in sicer prav to v leksikonu, in tretjič zato, ker brez ljudi, ki so zanj zastavili najboljša leta svojega življenja, nikoli ne bi bil dokončan.² Ljubitelji paradoksov bi rekli, biografija vseh biogra- fij, ki ji je uspelo opisati tudi svoje lastno življenje.

Ob jubileju Inštituta za slovensko literaturo in literarne vede velja poudariti, da ima *Slovenski biografski leksikon* daljše življe- nje od inštituta, pa tudi od Slovenske akademije znanosti in umet- nosti. Njegov začetek sega v leta avtonomističnega gibanja v slovenski politiki in kulturi, ko je nastalo tudi Znanstveno društvo za humanistične vede, ki je bilo glavni pobudnik za ustanovitev akademije, kar pomeni, da se je ideja o leksikonu pojavila tako rekoč sočasno z idejo o nacionalni avtonomiji in le malo pred ide- jo o ustanovi, ki bi na reprezentativen način povežala pomembne žene in može slovenske znanosti in kulture. Gotovo sodi k duhu tistega časa tudi velika reorganizacija Narodne galerije z name- nom, da se oblikuje vseslovenska umetnostna zbirka, v najširšem pomenu pa tudi ustanovitev in delo ljubljanske univerze. Iz tega

² Največji delež uredniškega dela so opravili Izidor Cankar, ki je uredil tri zvezke, Franc Ksaver Lukman, uredil je štiri zvezke, Alfonz Gspan, ki je uredil oziroma pripravil štiri zvezke, ter zadnji urednik Jože Munda, ki je uredil dva najzahtevnejša sklepna zvezka in osebno kazalo. Skoraj praviloma je bila menjava urednika potrebna zaradi njegove upokojitve ali smrti, ki sta za delo pri leksikonu in njegovo izhajanje pomenila precejšen premor.

lahko sklepamo, da je bil leksikon od vsega začetka tesno povezan ne le z nacionalno idejo in željo po nacionalnih ustanovah (med pisci prve knjige najdemo veliko takih, ki so bili tako ali drugače dejavni v eni od omenjenih ustanov – univerzitetni profesorji, ravnatelji muzejev in knjižnic, kasnejši akademiki), ampak tudi z idejo akademske reprezentacije in tedanjo univerzitetno razdelitvijo znanosti in strok, s poudarkom na zgodovini, umetnosti ter slovstvu oziroma literaturi. V tem idejnem okviru je zgodovina pomenila v prvi vrsti nacionalno zgodovino kot izkaz narodove veljave in samobitnosti, umetnost in slovstvo pa sta predstavljala najmočnejša stebra v tako dojeti zgodovini.³ Razumljivo je, da je ta okvir po drugi vojni stopil v ozadje, v zgodovinsko-biografski pregled vidnih Slovencev in drugih za slovensko kulturo pomembnih ljudi je bilo potrebno vključiti nova imena, zlasti pa nove ideje in nova področja: podoba leksikona je odslej bolj uravnotežena, zastopana so skoraj vsa področja znanosti, zlasti naravoslovja, nacionalna zgodovina pa dobi revolucionarne, družbene in jugoslovanske razsežnosti. Tako lahko rečemo, da je imel leksikon tudi z idejnega vidika eno samo življenje, ki na svojski način odseva idejne tokove in globalne družbene premike v življenju Slovencev in ki se je končalo prav tedaj, ko je prvotni idejni okvir leksikona dobil svojo nepričakovano potrditev z osamosvojitvijo Slovenije v letih 1990-91.

Res je, danes si težko zamišljamo, da bi katerakoli publikacija s svojim obstojem, načinom nastajanja, idejno in drugačno vsebino lahko nadaljevala življenje *Slovenskega biografskega leksikona*. Toda če rečemo, da je to življenje končano, to še ne pomeni, da ne razmišljamo o tem, kako vdihniti življenje novemu leksikonu z novim konceptom, ki bi ga bilo potrebno šele iznajti. Vsako novo življenje terja pogum, celo drznost, ki mora zajeti vse vidike nekdanjega življenja, čeprav tega ne more več podaljšati niti oživiti. Toda kako naj si zamišljamo to iznajdevanje, ko pa je leksikografija stroka, ki ne mara iznajdb in novotarij, saj jo zaznamujejo akumuliranje podatkov in ocen, postopnost, odprtost,

³ Zveza leksikona in omenjenih ved se je nadaljevala tudi po vojni, vsaj po institucionalni plati, saj je bilo uredništvo priključeno Inštitutu za slovensko literaturo in literarne vede. Omenimo še to, da so vsi uredniki leksikona razen Lukmana izhajali iz omenjenih strok oziroma ved: Izidor Cankar, France Kidrič, Alfonz Gspan, Fran Petre in Jože Munda.

Prosim Te, bodi: mi pridaš podatke, iz molbam me samo
zadržijo, pa se vzbujaj, me bodi vesel, da si ti komunal
tiskati. Duga!

P. L.

Za „SLOVENSKI BIOGRAFSKI LEKSIKON“, katerega pripravljamo in ki naj tvori
del Jugoslovanske enciklopedije, potrebujemo Vaših biografskih podatkov. Zato Vas pro-
simo, da blagovolite priloženo tiskovino kar najtočneje izpolniti in nam jo čim prej vrniti.

Ljubljana, dne 20. decembra 1921.

Za redakcijski odbor Slovenskega biografskega leksika

DR. IZIDOR CANKAR.

Izpolnjeno polo naj se vrnejo na naslov: dr. Izidor Cankar, Ljubljana, Kotezjska ulica 1.

Rodbinsko in krstno ime:

Dr. Juro Adlešič

Dan, mesec, leto rojstva:

7. V. 1854.

Kraj rojstva:

Adlešiči 14 pri Činčevju

Studije:

pravnik

Dela po časovni vrsti in kje so: (V tej rubriki naj se navedajo vsa literarna dela, neposlovna in znanstvena
(knjige, članki itd.), umetniška, (strelba, plastika, slika, risba, kompozicija itd.), umetnostno, znanstveno ali publicistično
organizatorično delovanje, javno delovanje (prosvetno, gospodarsko, politično, humanitarno itd.).

a) literarno delo: *Nekatera poglavja iz Slovarodraga (Slovarski
prava v "Času", okoli 1908, 9 ali 10. (pravi B. 10)*

*Organizator
Čas 89,*

*Članki o iznajdnosti romanso (pravi Č. 11.)
Kot članek v Slovencu iz istega časa, brez podpisa,
medaj iz leta 1915, Edinost 1917 o federaci-
onih.*

b) organizatorično delo: *podprednik Orlavde poezje
medij 1912, 13, 14; promovira in govorniška
predavanja po slovenskih*

*Matancinjskih podatkov mi ni mogoče dati, ker nimam
listov pri roki*

Obrnila!

Vprašalnik, s kakršnim je uredništvo zbiralo podatke o osebah,
ki naj bi bile uvrščene v Slovenski biografski leksikon
(tukaj o pravniku in publicistu dr. Juru Adlešiču).

AGUSTIČ Imre

Agustich (Augustič) Imre, r. 29. sept. 1837 v Murških Petrovcih v
Belorni skupini, imelbač šest gimn. sporedov ^{je dosegel} v Lobotiču, nato je bil
poldrugo leto gospodarski pristav pri grofu Ant. Száparyju, ^{nad šest} šest let
pri vojni grofa Jos. Batthyányja v Breslomu pri kregtu in v Dole-
njem Liniku. V Pešti je napravil izpit in stenografije in bil 15 let
stenograf v državnem aboru, v. v Budimpešti 17. jun. 1879. V
mlajših letih je pisal romane, povesti in članke v madžarskem
jeziku, ~~pač je govoril pisati v prekmurščini~~. Da si kot kandidat
za državni abor v okrožju Murške tobože pridobi prosto ljudstvo,
je začel 15. sept. 1875 v Budimpešti izdajati prvi prekmurški časopis:
"Priatelj. Znanost naravnosvojčese mesečno novine" mesenik, ^{in v št. prekmurškem narodju,} št.
1878 polmesenik, v začetku v madžarskem pravopisu ^{in v št. prekmurškem narodju,} po-
slavenskem jeziku ^{in št. prekmurškem narodju,} in je bilal pismeni slavensčini; v uradni-
kovno je prešel tudi list. Za začetnike je sestavil ^{šolsko knjigo:} "Kavuk"
vagrskoga jezika (1876) v madž. pravopisu, ^{preložen je knjigico "O volitvah"} za narodne šole
je ^{je} "Priradpis s kepami" (1878) v gojici. — Prim. Tostenjak A.:
Spomen-svoiče Mat. Kravtoku 1910, 516-8.

4/11 29.

Rokopis članka Agustich (Augustič) Imre za 1. zvezek
Slovenskega biografskega leksikona, avtor Janko Šlebinger.
Objava: SBL I, str 3.

nedokončanost in necelovitost?⁴ V tem smislu bi veljalo danes, po izteku *Slovenskega biografskega leksikona*, razločevati med delom za leksikon, – ki mora biti vendarle zaključena celota s svojo enotno obliko, enotno metodologijo in enotno idejo, in ki ima navsezadnje tudi svoj časovni okvir, svoj konec, – in dokumentacijskim, arhivskim delom, na katerega se delo pri leksikonu nujno opira, a se za razliko od tega dela odvija zvezno in nima ne enotne oblike, ne enotne metodologije niti ideje, pa tudi konca ne. O tem na posrečen način priča tudi sam nastanek leksikona: ta je bil sprva zamišljen kot enciklopedija z imenskimi in stvarnimi gesli, toda pokazalo se je, da brez predhodnega gradiva takega dela ni mogoče opraviti, zato so se pobudniki odločili za tisto obliko, ki je pri nas že imela nastavke, to pa so bili prav biografski podatki pri Šlebingerju, ki jih je pripravil za neko podobno publikacijo. Iz tega lahko sklepamo, da je *Slovenski biografski leksikon* nastal kot plod akumuliranega, zveznega in postopnega dela, da pa je bila sama oblika leksikona določena naenkrat, enotno in dokončno. Pravzaprav se s tega vidika vsak leksikon kaže kot posrečen spoj obeh vrst dela, ki pa sta po svoji naravi različni in se v ciljih celo razhajata.

Gotovo bo tudi novi leksikon ali druga izdaja prvega leksikona nastal kot podoben spoj enega in drugega dela, pri čemer bo največ iznajdevanja oziroma iznajdljivosti potrebno pri določanju enotne oblike in enotnega seznama. Prav tu bo nastala enotna podoba in ideja leksikona, se pravi v spretnem kombiniranju splošnih, nacionalnih, lokalnih in osebnih kriterijev, ki bodo omogočili razporeditev že zbranih podatkov in njihovo nadgraditev z novimi, ne da bi morali na to čakati novih sedemdeset let. Lahko bi že nakazali nekaj idejnih rešitev nove izdaje: ta bo po poreklu člankov najbrž zelo heterogena, kar pomeni, da bodo samo nekateri članki spisani nanovo, drugi bodo zgolj predelani in popravljeni iz prve izdaje, spet tretji povzeti po drugih že objavljenih virih, četrti pa bodo nastali kot skupno delo urednikov in avtorjev. Prav tako bodo heterogena tudi sama leksikalna gesla,

⁴ Podobno so razmišljali o svojem leksikografskem delu pri SBL tudi vsi povojni uredniki. Toda, kot smo videli, so bili v to pravzaprav prisiljeni. Prim. uredniška uvodnika Gspana in Munde v tretji oziroma četrti knjigi, ki se ujemata prav v spoznanju, da je bolj od celote pomembno nadaljevanje. Razlika med pogledi enega in drugega urednika je samo še v tem, da je ob koncu izhajanja postalo jasno, da leksikona ne bo mogoče "popraviti" z dopolnilnimi zvezki.

kar pomeni, da bodo najbrž morala biti razvrščena glede na svojo dolžino in težo v različne kategorije, pri čemer bodo gesla v zadnji kategoriji obsegala komaj nekaj vrstic. S tem naj bi bistveno povečali število oseb, zajetih v novi leksikon, s čimer ne bi le zapolnili vrzeli starega leksikona in široko odprli seznam imen za sodobnike, ampak tudi približali leksikon uporabnikom, ki jih v glavnem zanimajo v drugih virih neobdelane in izpuščene osebe. Znova se bo torej izkazalo pravilo, da brez podatkov, ki se nabirajo skozi desetletja, oziroma brez predhodnih izdaj ni mogoče zastaviti tako obsežnega in visokoletečega projekta, kakršen je biografski leksikon, da pa ima samo izdajanje vsakega leksikona posebej svoje zakonitosti, ki mu dajejo enkratno in neponovljivo življenje.

In še sklepna misel: nobenih obćih razlogov ni, ki bi lahko prepričali narod, naj izdela svojo podobo v obliki življenjepisov svojih ljudi, če se tem razlogom ne pridružijo tudi zelo osebni in zato posebni razlogi. Sklenjeni življenjski krog *Slovenskega biografskega leksikona* priča o tem, da so uredniki, redaktorji in sodelavci leksikona vselej znali poiskati te razloge, in skupaj z njimi tudi vsi nekdanji in sedanji člani Inštituta za slovensko literaturo in literarne vede, ki mu je bilo zaupano urejanje leksikona vsa povojna leta. Leksikon je na Inštitutu preživel zelo težavna, a plodna leta svojega življenja, ki so bila gotovo težja od predvojnih, saj je sčasoma postalo jasno, da leksikona ni več mogoče niti popraviti niti zaokrožiti v celovito enoto. S petdesetletnico Inštituta se izteka tudi njuno skupno bivanje, saj bo novi leksikon odslej nastajal v okviru samostojnega inštituta. Novo življenje – nov inštitut, a petdeset enkratnih let.

NA INŠTITUTU V 60. IN 70. LETIH

DRAGO ŠEGA – MAJDA STANOVNIK

Zapis temelji na pogovoru, ki je zanj dal pobudo pripravljalni odbor za praznovanje inštitutske 50-letnice in je potekal med prof. Dragom Šego in Majdo Stanovnik 12. junija 1998. Za objavo ga je pripravila M. Stanovnik, potem ko ga je prof. Šega pregledal in odobril.

Stanovnik: Na Inštitutu ste delali v obdobju, ki se skoraj popolnoma ujema s časom, ko je bil njegov upravnik akademik Anton Ocvirk. Doživeli pa ste še zadnje leto upravnikovanja Josipa Vidmarja, ki je bil tako kot prejšnji, France Kidrič, hkrati tudi predsednik Akademije in je vodil Inštitut skoraj poldrugo desetletje. Kako ste doživeli to spremembo, kako se je ob zamenjavi literarnega kritika s komparativističnim literarnim zgodovinarjem in teoretikom spremenil inštitutski program?

Šega: Ko sem prišel na Inštitut, so bili v njem poleg knjižničarke redno zaposleni le trije sodelavci. Vsi so delali za Slovenski biografski leksikon. Inštitut je imel tudi samo tri prostore in sicer v stavbi ob Salendrovi ulici: v kleti knjižnico, kjer je imela delovno mizo tudi knjižničarka Angelca Turnšek, v pritličju prehodni prostor v knjižnico, kabinetek, v katerem je delal urednik SBL Alfonz Gspan, in sobo, ki sta si jo delili dr. Milena Uršič in gospa Nada Prašelj. Meni so ponudili, da bi delal v tej sobi z gospo Uršičevo, vendar sem se rajši odločil za večji, čeprav kletni prostor v knjižnici, in tam ostal nekaj let. Kar dolgo je trajalo, da smo z Vidmarjevo pomočjo vendarle dobili še dve mansardno-podstrešni sobi na Novem trgu 3.

Stanovnik: Tam ste si delovni prostor delili s tedanjim upravnikom prof. Ocvirkom, ki pa je zaradi težje gibljivosti prihajal le občasno, predvsem na seje in pogovore s sodelavci, medtem ko Josip Vidmar kot upravnik inštituta ni imel posebnega delovnega prostora, na inštitut pa tudi ni prihajal vsak dan.

Šega: Vidmar se kot upravnik Inštituta ni vmešaval v podrobnosti, le okvirno je določil, kaj je treba narediti. Tudi ni posegal v sprejete naloge in utečeno delo, ki ga je načrtoval akademijski razred za filološke in literarne vede. Inštitut je bil takrat formalno podrejen razredu, načrtov pa je imel že od ustanovitve več, kakor jih je mogel sproti izpolnjevati. Še iz Kidričevih časov je bila npr. na programu Prešernova bibliografija, ki naj bi jo sestavil Janko Šlebinger, a mu je začeto delo pretrgala smrt. Bibliografijo je šele čez dolga leta, bistveno razširjeno in urejeno po svoji metodi, pripravila njegova prvotna pomočnica Štefka Bulovec.

Dolgotrajne so bile tudi priprave za novo izdajo Brižinskih spomenikov. Zanj sta sprva skrbela akademik Milko Kos in prof. France Tomšič, nato se jima je pridružil še France Bezljaj. Jaz sem naredil diplomatski prepis, ki naj bi ga dobili vsi sodelujoči. Toda zaradi napovedi skorajšnje Pogačnikove objave pri Trofeniku je Akademija sklenila priprave na svojo izdajo začasno ustaviti.

Izšel pa je po dolgih letih priprav kot prvo delo za časa mojega sodelovanja pri inštitutskih publikacijah popis Kopitarjeve zbirke slovanskih rokopisov, ki ga je pripravil ruski emigrant Vladimir Mošin.

Stanovnik: *Ta zahtevna knjiga, posvečena "svetlemu spominu tovariša Slovenca Antona Sovreta", je imela res zanimivo usodo. Vsebinsko jo opisuje Mošin v svojem uvodu, datiranem 13. maja 1968, veliko pa pove o njej navedba, da je bila sprejeta na seji razreda za filološke in literarne vede SAZU že 11. decembra 1950, na seji predsedstva nato 15. aprila 1960, se pravi po desetih letih, izšla pa je z letnico 1971, torej šele čez nadaljnjih enajst let, že v Ocvirkovem obdobju.*

Šega: Vidmar je pri strokovnem delu vsakomur puščal popolno avtonomijo ne glede na morebitna osebna razhajanja. Sam sem imel z njim različne, ne vedno prijazne stike, a sva kljub temu korektno sodelovala. Njegova glavna zasluga za Inštitut pa je najbrž ta, da ga je hkrati z drugimi humanističnimi inštituti sploh obdržal v sklopu SAZU. Hrvaška in srbska akademija sta ravnali drugače, a na srečo se slovenska ni zgledovala po njiju.

Stanovnik: *Kadrovsko pa se Inštitut v Vidmarjevem obdobju ni veliko širil?*

Šega: Vidmar je tik pred koncem svojega mandata pripeljal v Inštitut Primoža Kozaka, ki je bil pred tem vodja znanstvene pisarne SAZU, a ga delo na tem položaju ni veselilo, upravniki

inštitutov – takrat so bili to lahko samo akademiki – pa z njegovo aktivnostjo tudi niso bili zadovoljni. Potem ko je upravništvo prevzel prof. Ocvirk in se je Inštitut razdelil v tri sekcije, sva bila s Kozakom dodeljena sekciji za literarno teorijo.

Ocvirk je namreč izrecno želel na Inštitutu odpreti prostor za literarnoteoretične raziskave in objave. V 60. letih to ni bilo več spotikljivo, po vojni pa je imel z uveljavljanjem literarne teorije očitno kar nekaj težav, ker je veljala za ideološko-politično oporečno. V Sovjetski zvezi so namreč označevali primerjalno književnost in literarno teorijo za buržoazni znanstveni disciplini. Imeli so inštitut za svetovno, ne za primerjalno književnost, za literarno teorijo sploh ne. Tudi pri nas so dogmatiki nasprotovali objavljanju teoretičnih razprav, šele sčasoma njihova trda stališča niso bila več obvezna, po nekaterih glavah pa so še strašila.

Stanovnik: Čutiti jih je bilo celo ob koncu 70. let. Takrat sta me kot članico založniškega sveta Državne založbe Slovenije na seji, ki je odločala o predlogu za letni program in v tej zvezi tudi o Literarnem leksikonu, močno presenetila nezaupanje in nenaklonjenost, ki ju je temeljito pripravljenemu projektu svojega preskušenega dolgoletnega sodelavca Antona Ocvirka, uspešnega urednika zbirke Zbrana dela slovenskih pesnikov in pisateljev, pokazal direktor založbe.

Šega: Steber Ocvirkovega inštitutskega programa je vsekakor bil teoretsko zasnovani *Literarni leksikon*. Kot temeljno delo, potrebno slovenski kulturi, ga je omenjal že France Kidrič, toda tudi pri Ocvirku je sprva obstajal le kot ideja brez prave oblike. Potem je profesor Ocvirk sestavil alfabetařij, tj. seznam gesel, ki bi jih leksikon moral obdelati, in razmišljal o potencialnih sodelavcih, jaz pa sem se z njimi pogovarjal. Njihov krog nikakor ni bil omejen samo na komparativiste in slaviste, zajemal je tudi klasične filologe, romaniste, germaniste, narodopisce – vse, ki so se vsaj deloma ukvarjali tudi s teoretičnimi vidiki različnih literatur. Kmalu pa se je pokazalo, da sodelavcev ne bo dovolj in da ne bi mogli pričakovati uspeha, če bi se lotili pisanja običajnega, alfabetsko urejenega leksikona. Zato smo se odločili za delo po vzorcu, ki so ga medtem že uveljavili ponekod drugod – za obsežnejšo obdelavo pomembnih, osrednjih gesel ali geselskih sklopov v posameznih zvezkih, ki lahko izhajajo ne glede na alfabetsko zapovrstje.

Sicer pa je tudi Anton Ocvirk kot upravnik puščal popolno strokovno avtonomijo inštitutskim sodelavcem, predvsem ured-

niku *Slovenskega biografskega leksikona* Alfonzu Gspanu. Seveda pa je bilo Gspanovo delo za SBL izredno temeljito – s sodelavkama je vztrajno kontroliral podatke v člankih, opravljali so tudi po petnajst korektur posameznih natisov. Ocvirk nasploh ni maral prelamljati s tradicijo, ki je dajala uporabne rezultate.

Stanovnik: *Uredništvo SBL je imelo najdaljšo tradicijo, imelo je utečeno delovno metodo, v okviru Inštituta in Akademije je bilo avtonomno, ni pa delalo brez težav in nasprotovanja. Tako je bil naš biografski leksikon ob izidu posameznih zvezkov deležen javnih kritik, češ da izbor obravnavanih oseb ni ustrezen. – Kaj pa drugi, mlajši inštitutski sekciji?*

Šega: Njuna ustanovitev je bila povezana z nekoliko boljšimi materialnimi, kadrovske in prostorske razmerami in s preimenovanjem inštituta. Njegovo prvotno ime – Inštitut za literaturo – se je sčasoma zdelo preveč blede, nedoločno. Prof. Slodnjak je najglasneje zagovarjal mnenje, da se mora inštitut ukvarjati s slovensko literaturo in se temu ustrezno tudi imenovati. Ocvirk je soglašal, izključna omejitev na slovensko književnost pa se mu je zdela preozka, zato ji je v inštitutskem imenu dodal še literarne vede. Temu ustrezno sta se izoblikovali sekcija za literarno teorijo in sekcija za slovensko literarno zgodovino, ki jo je po prihodu na Inštitut prevzel nekdanji Slodnjakov asistent, današnji predsednik SAZU dr. France Bernik. Ta sekcija naj bi s sodelovanjem strokovnjakov z univerze in drugih institucij predvsem pripravljala znanstvene publikacije, potrebne slovenistični stroki. Uredništvo SBL pa je prešlo v sekcijo s splošnejšo, a hkrati tudi ožjo oznako, ki je zajemala biografiko, bibliografijo in dokumentacijo. Delo za leksikon je seveda ostalo tako, kakršno je bilo – interdisciplinarno, s širokim krogom sodelavcev iz različnih strok. Ta edicija je namreč po značaju interdisciplinarna, saj ne zajema samo literature in literarnih ved, in po pomenu vseslovenska, ne le inštitutska.

Stanovnik: *Kako ste najprej kot vodja sekcije za literarno zgodovino, nato kot vodja sekcije za literarno teorijo in kot tajnik inštituta, torej kot upravnikova desna roka, uveljavljali svoje poglede na funkcijo Inštituta in dopolnjevali njegov delovni program?*

Šega: Prof. Ocvirk je računal na mojo organizacijsko pomoč in reševanje finančnih problemov. Z obojim je bil zelo zadovoljen, saj se mi je posrečilo dobiti nekaj malega sredstev od tedanjega financerja raziskovalnega dela, Sklada Borisa Kidriča, in to je

bilo za inštitut velikega pomena. Nekaj časa sem bil celo član upravnega odbora Kidričevega sklada in sem imel priložnost opazovati razdeljevanje denarja za "znanstvenoraziskovalne naloge". V glavnem je bilo vse domenjeno že na prejšnjih sejah v ožji zasedbi, kljub temu pa mi je uspelo vsaj nekaj premakniti v prid zapostavljeni humanistiki.

Profesor Ocvirk je soglašal tudi z mojim prepričanjem, da mora Inštitut dobiti trden temelj za svoje delo v sistematično zbranim dokumentacijskem fondu. Poleg tega sem krepil predvsem najšibkejši, literarnoteoretični del sicer dokaj obsežne inštitutske knjižnice. V 60. in 70. letih so bile možnosti za nakup knjig in revij različne, kdaj pa kdaj tudi ugodne, in taka obdobja smo zmeraj s pridom izkoristili. Francoska vlada je npr. omogočala poceni nakupe strokovne literature, ki je bila tedaj izredno bogata; spremljali, izbirali in kupovali smo tudi drugo, zlasti nemško, angleško in ameriško. Zelo neprijetna pa so bila obdobja, ko smo morali zaradi "varčevanja" odpovedovati revije, brez katerih smo zgubljali stik z razvojem po svetu.

Stanovnik: *Za teoretski korpus inštitutske knjižnice je zmeraj precej zanimanja, vaši nasledniki ga tudi vztrajno in poznavalsko dopolnjujejo. Vaš trud je obrodil sadove.*

Šega: Sredstva Kidričevega sklada in poznejše Raziskovalne skupnosti Slovenije so bila deloma namenjena izdelavi kartotek, tj. kartoteke slovenskih literarnoteoretičnih terminov in kartoteke tujih avtorjev, omenjanih v slovenskem periodičnem tisku od 1770 do 1970. Potrebe po tovrstni dokumentaciji se je zavedal že Dušan Pirjevec in dal izpisati podatke iz nekaj letnikov revij, vendar je stvar po prvih poskusih obstala, ker ni imela dovolj jasne zasnove. Jaz sem se naloge lotil na novo. Izdelal sem metodo in napisal navodila za izpisovanje – odločil sem se za čimbolj gosto mrežo, tako da bi rajši zabeležili kaj odvečnega kakor česa premalo. Nato sem pridobival izpisovalce z vseh oddelkov Filozofske fakultete, na katerih so poučevali literaturo. Največji odziv je bil vedno med komparativisti. Redakcijo izpiskov ste sproti opravljali inštitutski sodelavci – Primož Kozak, Darko Dolinar in nato še vi. Naše delo je spremljala skepsa, ni manjkalo tudi kritičnih pripomb. Marja Boršnik je npr. zamerila, da ne izpisujemo rajši omemb slovenskih avtorjev, a po kakšnem desetletju smo kartoteki, ki sta bili obsežnejši od vseh pričakovanj, lahko odprli interesantom in imeli v njiju solidno oporo za *Literarni leksikon*.

Stanovnik: *Inštitut je moral s svojimi pičlimi kapacitetami, obteženimi z obsežnim programom pripravljanja in publiciranja*

temeljnih del, ravnati varčno, zato v glavnem ni sprejemal pobud za dodatne akcije. Bile pa so tudi izjeme – tako ste npr. vi leta 1975 prevzeli pripravo in postavitve razstave del Josipa Vidmarja, prirejene v počastitev njegove 80-letnice. Kako ste gledali na take naloge?

Šega: Sklep o pripravi te razstave je sprejel II. razred SAZU, za izvajalca je določil Inštitut. Pripravil sem zasnovo in seznam zaželenih eksponatov, pri zbiranju gradiva ste mi pomagali še drugi inštitutski sodelavci. Predstavili smo Vidmarjevo literarno-kritično, prevajalsko in uredniško delo, za sumaren prikaz njegove družbenopolitične dejavnosti je poskrbel zgodovinar dr. Janko Prunk. Posebnih odzivov na to razstavo menda ni bilo.

Stanovnik: *Spominjam se, da so obiskovalci pripominjali, koliko obsežnejše je videti Vidmarjevo delo v tem prikazu, kakor se je "na pamet" zdelo prej. Odziv je torej bil, čeprav ne zapisan in objavljen. Toda podobno velja tudi za marsikaj drugega, npr. za kartoteki, ki ju že dolga leta s pridom uporablja in med svojimi viri omenja kar precej literarnih teoretikov, zgodovinarjev, bibliografov in študentov.*

Šega: Koristen pripomoček bosta tudi nadaljnjim teoretskim in zgodovinskim raziskavam slovenske literature.

KNJIŽNICA

SONJA STERGARŠEK

Akademija je ob ustanovitvi l. 1938 za svojo biblioteko dobila v dar knjižnico dramatika in kritika prof. Adolfa Robide (1885–1928). Z njegovo zapuščino (5.323 zvezkov) je prišlo v akademsko biblioteko, ki je bila takrat v Narodnem domu v Ljubljani, veliko slovenskih knjižnih izdaj od začetkov do leta 1928 in precej kompletna zbirka revialne literature iz devetnajstega stoletja.

Pogoj za delo in razvoj akademijskih inštitutov in drugih delovnih enot je dosegljiva in dokumentirana strokovna in znanstvena literatura, zato se je akademijska biblioteka kmalu po ustanovitvi inštitutov razdelila na centralno biblioteko in inštitutske knjižnice.

Inštitut za literature je leta 1954 dobil prostor za svojo knjižnico in leta 1963 je bila sprejeta strokovno usposobljena knjižničarka, ki je zanjo skrbela do upokojitve 1991, od takrat pa to delo opravlja bibliotekarka.

Leta 1963 je bilo v inventarno knjigo inštitutske knjižnice vpisanih 3.670 zvezkov iz Robidove zapuščine. Inštitutska knjižnica je torej kot svoj prvi fond dobila vse najimenitnejše slovenske literarne revije, npr. *Zvon* (Dunaj), *Dom in svet*, *Zora* (Maribor), ter veliko knjig in revij iz prejšnjega stoletja (npr. *Zgodnja Danica*, *Čas*, *Slovenski učitelj*), ki jih v drugih slovenskih knjižnicah redko najdemo. Delitev na sekcije je zahtevala tudi sistematično zbiranje in dokumentiranje gradiva in leta 1997 je knjižnica že razpolagala s 34.595 knjigami in zvezki revij. Še posebej sistematično in nepretrgano je svoje gradivo zbirala in dopolnjevala Sekcija za biografiko, bibliografijo in dokumentacijo, mdr. iz zapuščine Frana Ilešiča. Od drugih pomembnih zapuščin velja omeniti še Tavčarjevo knjižnico ter del Šlebingerjeve in Šolarjeve zapuščine. Knjižnica hrani tudi bogato rokopisno zapuščino Franceta Kid-

riča, ki jo je dobila iz NUK-a za zameno s Štrekljem. Za podporo raziskavam, ki potekajo v inštitutu, je knjižnica vseskozi gradila tudi lastno bazo podatkov v obliki listkovnih kartotek za signaturni katalog (do leta 1991), abecednoimenski in lastni geselski oz. predmetni katalog. Z letom 1992, ko se je Biblioteka SAZU vključila v sistem COBISS/OPAC, je baza podatkov o gradivu, ki ga hrani inštitutska knjižnica, dostopna najširšemu krogu uporabnikov tudi v Internetu.

Viri in literatura

Slovenski biografski leksikon, 3, 1960, zv. 9: Robida Adolf.

Primož Ramovš: *Biblioteka in publikacije Slovenske akademije znanosti in umetnosti v letih 1938-1951*, 1952.

Letopis SAZU, 6, 1954 (1995); 14, 1963 (1964).

Enciklopedija Slovenije, 4, 1990: Inštitut za slovensko literaturo in literarne vede

Marija Fabjančič: *Biblioteka. Kratko poročilo o delu v letu 1992, 1993.*

INŠTITUTSKE PUBLIKACIJE

SONJA STERGARŠEK

Ta pregled zajema publikacije, ki jih je izdajal inštitut bodisi samostojno, bodisi v sodelovanju s SAZU oziroma z ZRC SAZU ali z zunanjimi založbami.

Zaradi vključenosti inštituta v upravno-organizacijski ustroj matične hiše so upoštewane samo tiste objave, ki so bibliografsko nedvoumno označene kot inštitutske, ali pa so kot take izpričane z objavljenimi ali arhivskimi dokumenti.

I.

SLOVENSKI BIOGRAFSKI LEKSIKON¹ / Slovenska akademija znanosti in umetnosti; Znanstvenoraziskovalni center SAZU, Inštitut za slovensko literaturo in literarne vede²

- 1 *Peterlin-Pregelj C.* Uredil France Kidrič s sodelovanjem uredniškega odbora, 1949, zv. 7.
- 2 *Pregelj Ivan-Qualle.* Uredil Franc Ksav. Lukman s sodelovanjem uredniškega odbora, 1952, zv. 8.
- 3 *Raab-Schmid.* Uredil Alfonz Gspan s sodelovanjem uredniškega odbora, 1960, zv. 9.
- 4 *Schmidl-Steklasa.* Uredil Alfonz Gspan s sodelovanjem uredniškega odbora, 1967, zv. 10.
- 5 *Stelè-Švikaršič.* Uredil Alfonz Gspan s sodelovanjem uredniškega odbora, 1971 (izšlo 1972), zv. 11.

¹ Slovenski biografski leksikon. Prva knjiga (zv. 1-4): *Abraham-Lužar*, 1925-1932; zv. 5-6: *Maas-Peterlin*, 1933-1935; založila Zadružna gospodarska banka v Ljubljani.

² Do leta 1972 Inštitut za literature.

- 6 *Táborská–Trtnik*. Uredila Alfonz Gspan in Fran Petré s sodelovanjem uredniškega odbora, 1980, zv. 12.
- 7 *Trubar–Vodaine*. Uredili Alfonz Gspan, Jože Munda in Fran Petré s sodelovanjem uredniškega odbora, 1982, zv. 13.
- 8 *Vode–Zdešar*. Uredil Jože Munda s sodelovanjem uredniškega odbora, 1986, zv. 14.
- 9 *Zdolšek–Žvanut*. Uredil Jože Munda s sodelovanjem uredniškega odbora, 1991, zv. 15.
- 10 *Osebno kazalo*. Uredil Jože Munda s sodelovanjem uredniškega odbora, 1991.

DELA / Slovenska akademija znanosti in umetnosti, Razred za filološke in literarne vede; Znanstvenoraziskovalni center SAZU, Inštitut za slovensko literaturo in literarne vede³

- 11 *Prešernove nemške poezije s prevodi Otona Župančiča*. Uredil, uvod in pripombe napisal Janko Glazer, 1950, zv. 2. Inštitut za literature 1.
- 12 Rupel, Mirko: *Nove najdbe naših protestantik XVI. stoletja*, 1954, zv. 7. Inštitut za literature 2.
- 13 Gspan, Alfonz & Badalić, Josip: *Inkunabule v Sloveniji*, 1957, zv. 10. Inštitut za literature 3.
- 14 Mošin, Vladimir: *Kopitarjeva zbirka slovanskih rokopisov in Zoisov cirilski fragment iz Narodne in univerzitetne knjižnice v Ljubljani*, 1971, zv. 25. Inštitut za literature 4.
- 15 Legiša, Lino: *Liber Cantionum Carniolicarum*, 1973, zv. 27. Inštitut za slovensko literaturo in literarne vede 5.
- 16 Uršič, Milena: *Jožef Kalasanc Erberg in njegov Poskus osnutka za literarno zgodovino Kranjske*, 1975, zv. 28. Inštitut za slovensko literaturo in literarne vede 6.
- 17 Legiša, Lino: *Pisanice 1779–1782*, 1977, zv. 34. Inštitut za slovensko literaturo in literarne vede 7.
- 18 Kidrič, France: *Izbrani spisi*. Uredil Darko Dolinar, 1978, zv. 35/I-III. Inštitut za slovensko literaturo in literarne vede 8/I-III.
- 19 *Brižinski spomeniki. Znanstvenokritična izdaja. 2., pregledana izdaja*, 1993, zv. 39. Inštitut za slovensko literaturo in literarne vede. [Za prvo izdajo gl. spodaj št. 81.]

³ Do leta 1972 Inštitut za literature.

- 20 *Zbornik Brižinski spomeniki*. Uredili Janko Kos, Franc Jakopin in Jože Faganel s sodelovanjem Petra Štiha, Marijana Smolika, Darka Dolinarja, 1996, zv. 45. Inštitut za slovensko literaturo in literarne vede.

KORESPONDENCE POMEMBNIH SLOVENCEV / Slovenska akademija znanosti in umetnosti, Razred za filološke in literarne vede; Znanstvenoraziskovalni center SAZU, Inštitut za slovensko literaturo in literarne vede⁴

- 21 Lisac, Ljubomir Andrej: *Slovenska korespondenca Vraz – Kočevar 1833–1838*, 1961, zv. 3.
- 22 Bernik, France: *Pisma Frana Levca*, 1967, zv. 4/I; 1971, zv. 4/II; 1973, zv. 4/III.
- 23 Moravec, Dušan: *Pisma Frana Govekarja*, 1978, zv. 5/I; 1982, zv. 5/II; 1983, zv. 5/III.
- 24 Slodnjak, Anton & Kos, Janko: *Pisma Matija Čopa*, 1986, zv. 6/I.
- 25 Slodnjak, Anton: *Pisma Matija Čopa. Literatura Slovencev*, 1986, zv. 6/II.
- 26 Rajhman, Jože: *Pisma Primoža Trubarja*, 1983, zv. 7.
- 27 Reisp, Branko: *Korespondenca Janeza Vajkarda Valvasorja z Royal Society*, 1987, zv. 8.
- 28 Štefanova, Rozka & Jež, Niko: *Čopovi galicijski dopisniki*, 1989, zv. 9.
- 29 Rotar, Janez: *Korespondenca med Franom Ramovšem in Aleksandrom Belićem*, 1990, zv. 10.
- 30 Rajhman, Jože: *Pisma slovenskih protestantov*, 1997, zv. 11.

LITERARNI LEKSIKON / Znanstvenoraziskovalni center SAZU, Inštitut za slovensko literaturo in literarne vede; zalaga DZS

- 31 Ocvirk, Anton: *Literarna teorija*, 1978, zv. 1.
- 32 Kos, Janko: *Literatura*, 1978, zv. 2.

⁴ Do leta 1972 Inštitut za literature.

- 33 Gantar, Kajetan: *Helenizem*, 1978, zv. 3.
- 34 Ludvik, Dušan: *Srednjeveške in staronemške verzne oblike*, 1978, zv. 4.
- 35 Dolinar, Darko: *Pozitivizem v literarni vedi*, 1978, zv. 5.
- 36 Kos, Janko: *Romantika*, 1980, zv. 6.
- 37 Gantar, Kajetan: *Grške lirične oblike in metrični obrazci*, 1979 [i. e. 1980], zv. 7.
- 38 Stanovnik, Majda: *Angloameriške smeri v 20. stoletju*, 1980, zv. 8.
- 39 Ocvirk, Anton: *Evropski verzni sistemi in slovenski verz*, 1980, zv. 9, 10.
- 40 Ocvirk, Anton: *Literarno delo in jezikovna izrazna sredstva*, 1981, zv. 11.
- 41 Pirjevec, Dušan: *Strukturalna poetika. Kibernetika, komunikacija, informacija*, 1981, zv. 12.
- 42 Kuret, Niko: *Duhovna drama*, 1981, zv. 13.
- 43 Berger, Aleš: *Dadaizem / Nadrealizem*, 1981, zv. 14.
- 44 Kos, Janko: *Morfologija literarnega dela*, 1981, zv. 15.
- 45 Ocvirk, Anton: *Pesniška podoba*, 1982, zv. 16.
- 46 Ludvik, Dušan: *Aliteracija in aliteracijski verz*, 1982, zv. 17.
- 47 Rupel, Dimitrij: *Literarna sociologija*, 1982, zv. 18.
- 48 Pacheiner-Klander, Vlasta: *Staroindijska poetika*, 1982, zv. 19.
- 49 Kos, Janko: *Roman*, 1983, zv. 20.
- 50 Hladnik, Miran: *Trivialna literatura*, 1983, zv. 21.
- 51 Munda, Jože: *Knjiga*, 1983, zv. 22.
- 52 Poniž, Denis: *Konkretna poezija*, 1984, zv. 23.
- 53 Vasič, Marjeta: *Eksistencializem in literatura*, 1984, zv. 24.
- 54 Bogataj-Gradišnik, Katarina: *Sentimentalni roman*, 1984, zv. 25.
- 55 *Povzetki in stvarno kazalo k zvezkom 1–25*. Uredil Darko Dolinar, 1985, dopolnilni zvezek.
- 56 Gantar, Kajetan: *Antična poetika*, 1985, zv. 26.
- 57 Bajt, Drago: *Ruski literarni avantgardizem. Futurizem, konstruktivizem, absurdizem*, 1985, zv. 27.
- 58 Kos, Janko: *Razsvetljenstvo*, 1986, zv. 28.
- 59 Inkret, Andrej: *Drama in gledališče*, 1986, zv. 29.
- 60 Kralj, Lado: *Ekspresionizem*, 1986, zv. 30.
- 61 Kos, Janko: *Predromantika*, 1987, zv. 31.
- 62 Terseglav, Marko: *Ljudsko pesništvo*, 1987, zv. 32.

- 63 Poniž, Denis: *Esej*, 1989, zv. 33.
 64 Kos, Janko: *Literarne tipologije*, 1989, zv. 34.
 65 Virk, Tomo: *Duhovna zgodovina*, 1989, zv. 35.
 66 Hladnik, Miran: *Povest*, 1991, zv. 36.
 67 Dolinar, Darko: *Hermenevtika in literarna veda*, 1991, zv. 37.
 68 Bogataj-Gradišnik, Katarina: *Grozljivi roman*, 1991, zv. 38.
 69 Kos, Janko: *Lirika*, 1993, zv. 39.
 70 Troha, Vera: *Futurizem*, 1993, zv. 40.
 71 Kordigel, Metka: *Znanstvena fantastika*, 1994, zv. 41.
 72 Poniž, Denis: *Tragedija*, 1994, zv. 42.
 73 Kos, Janko: *Postmodernizem*, 1995, zv. 43.
 74 Kralj, Lado: *Teorija drame*, 1998, zv. 44 [v tisku].

II.

- 75 *Prešernov album 1949*. Uredil in opombe napisal France Kidrič. Z uporabo Kidričevega gradiva dokončala Alfonz Gspan in Mirko Rupel. Ljubljana, Državna založba Slovenije 1950.⁵
 76 Kodela, Rudolf & Munda, Jože & Rupel, Niko: *Bibliografsko kazalo Ljubljanskega zvona. 1881–1941*. (Biblioteka 3). Ljubljana, Slovenska akademija znanosti in umetnosti 1962.⁶
 77 *Slovenska bibliografija. Članki in leposlovje v časopisju in zbornikih 1945–1950*. Sestavili Janez Logar, Štefka Bulovec, Ančka Posavec. (Biblioteka 2). Ljubljana, Slovenska akademija znanosti in umetnosti 1963.⁷
 78 Bulovec, Štefka: *Prešernova bibliografija*. Maribor, Obzorja 1975.⁸
 79 Korytko, Emil: *Korespondencja z rodziąą (1836-1838). I-II. Tom I: Oryginał*. Ljubljana, Slovenska akademija znanosti in umetnosti 1983.⁹

⁵ Prim. Letopis SAZU, 4, 1950/51 (1952), str. 143.

⁶ Prim. Letopis SAZU, 13, 1962 (1963), str. 112.

⁷ Gl. op. 6.

⁸ Prim. Letopis SAZU, 5, 1952/53 (1954), str. 245.

⁹ Prim. zapisnik znanstvenega sveta Inštituta za literature, 6.7.1953: "A. Slodnjak pa predlaga še izdajo Korytkove korespondence, ki jo bo sam uredil."

- 80 Korytko, Emil: *Korespondenca z družino (1836-1838). I-II. II. knjiga: Prevod.* Ljubljana, Slovenska akademija znanosti in umetnosti 1983.¹⁰
- 81 *Brižinski spomeniki. Znanstvenokritična izdaja.* (Monumenta Slovenica 3). Ljubljana, Slovenska knjiga 1992. [Prim. zgoraj št. 19.]
- 82 *Balantičev in Hribovškov zbornik. Referati simpozija 20. in 21. januarja 1994.* Uredil Marjan Dolgan. Ljubljana, Celje, Mohorjeva družba 1994.
- 83 *Mednarodni simpozij o Brižinskih spomenikih. Ljubljana, 14.–16. april 1994. Gradivo I, II.* Ljubljana, Slovenska akademija znanosti in umetnosti, Znanstvenoraziskovalni center SAZU, Inštitut za slovensko literaturo in literarne vede 1994.
- 84 Dolgan, Marjan: *Tri ekspresionistične podobe sveta. Pregelj, Grum, Jarc.* (Zbirka ZRC 13.) Ljubljana, Znanstvenoraziskovalni center SAZU 1996.
- 85 *Zbornik ob sedemdesetletnici Franceta Bernika.* Uredili Darko Dolinar, Jože Faganel, Matija Ogrin, Jože Pogačnik. Ljubljana, Znanstvenoraziskovalni center SAZU, Inštitut za slovensko literaturo in literarne vede 1997.

III.

SLAVISTIČNA REVIIJA. Časopis za literarno zgodovino in jezik / Slavistično društvo v Ljubljani, Inštitut za slovenski jezik in Inštitut za literature pri Slovenski akademiji

- 86 III/1950, št. 1–2, *V spomin Franceta Kidriča.* Uredili Anton Ocvirk, Fran Ramovš, Josip Vidmar.
- 87 III/1950, št. 3–4, *Franu Ramovšu za šestdesetletnico.* Uredili Anton Ocvirk, Jakob Šolar, Josip Vidmar.
- 88 IV/1951, št. 1–4, uredili Anton Ocvirk, Fran Ramovš, Josip Vidmar.
- 89 V/VII, 1954, uredili Rajko Nahtigal, Anton Ocvirk, Josip Vidmar.
- 90 VIII/1955, št. 1–4, uredili Tine Logar, Rajko Nahtigal, Anton Ocvirk, France Tomšič, Josip Vidmar.

¹⁰ Gl. op. 9

- 91 IX/1956, št. 1–4, uredili Tine Logar, Rajko Nahtigal, Anton Ocvirk, France Tomšič, Josip Vidmar.
- 92 X/1957, št. 1–4, *Rajku Nahtigalu za osemdesetletnico*. Uredila Tine Logar in France Tomšič.
- 93 XI/1958, št. 1–4, uredili France Bezljaj, Anton Ocvirk, Dušan Pirjevec, Josip Vidmar.
- 94 XII/1959/60, št. 1–4, uredili France Bezljaj, Anton Ocvirk, Dušan Pirjevec, Josip Vidmar.
- 95 XIII/1961/62, št. 1–4, uredili France Bezljaj, Anton Ocvirk, Dušan Pirjevec, Josip Vidmar.
- 96 XIV/1963, št. 1–4, uredili France Bezljaj, Anton Ocvirk, Dušan Pirjevec, Josip Vidmar.

SLOVENSKA AKADEMIJA ZNANOSTI IN UMETNOSTI
ACADEMIA SCIENTIARUM ET ARTIUM SLOVENICA

BIBLIOTEKA — BIBLIOTHECA

2

SLOVENSKA
BIBLIOGRAFIJA

Članki in leposlovje
v časopisju in zbornikih 1945-1950

LJUBLJANA

1968

*Slovenska bibliografija. Članki in leposlovje v časopisju
in zbornikih 1945-1950. Sestavili Janez Logar,
Štefka Bulovec, Ančka Posavec. – Ta objava je glavni dosežek
Bibliografske komisije, ki je delovala na inštitutu
do srede šestdesetih let.*

SIMPOZIJI

MARJAN DOLGAN – SONJA STERGARŠEK

Mednarodni simpozij o Otonu Župančiču, 29. junij – 1. julij 1978; prirediteljici SAZU in Filozofska fakulteta v Ljubljani, tajnik pripravljalnega odbora dr. France Bernik.

Simpozij o Josipu Murnu, 5. oktober 1979, prirediteljica SAZU, tajnik pripravljalnega odbora mag. Marjan Dolgan.

Simpozij Družbena in kulturna podoba slovenske reformacije, 24.-25. oktober 1984; prirediteljici SAZU in ZRC SAZU, predsednik pripravljalnega odbora mag. Darko Dolinar, tajnik dr. Marjan Dolgan.

Simpozij Poezija Franceta Balantiča in Ivana Hribovška v slovenskem kulturnem prostoru (Ob petdesetletnici smrti Franceta Balantiča in sedemdesetletnici rojstva Ivana Hribovška), 20. – 21. januar 1994; pobudnik akad. prof. dr. Janko Kos, prireditelj Inštitut za slovensko literaturo in literarne vede ZRC SAZU, pokroviteljica SAZU, člana pripravljalnega odbora dr. Darko Dolinar in dr. Marjan Dolgan.

Mednarodni simpozij o Brižinskih spomenikih, 14. – 16. april 1994; prireditelja Inštitut za slovensko literaturo in literarne vede ZRC SAZU in SAZU, organizacijski tajnik Jože Faganel.

RAZSTAVE

MARJAN DOLGAN – SONJA STERGARŠEK

Razstava ob 25-letnici smrti dr. Franceta Kidriča, Prešernova dvorana SAZU, 10. – 19. april 1975; pripravil jo je dr. France Bernik, soprireditelj NUK iz Ljubljane, govornika Josip Vidmar, predsednik SAZU, in avtor razstave.

Razstava ob 80-letnici predsednika SAZU Josipa Vidmarja, 17. – 30. oktober 1975, Prešernova dvorana SAZU; pripravili so jo Drago Šega, Majda Stanovnik-Blinc, Ana Koblar-Horetzky.

Razstava ob stoletnici rojstva dr. Ivana Prijatelja, 23. december 1975 – 10. januar 1976, Prešernova dvorana SAZU; pripravil jo je dr. France Bernik, soprireditelj NUK iz Ljubljane, govornika Josip Vidmar, predsednik SAZU, in avtor razstave.

Razstava Objave iz programov ZRC SAZU 1982–1991 (Izbor), februar 1992, preddverje Male dvorane ZRC SAZU; pripravili so jo Majda Stanovnik-Blinc, Sonja Stergaršek, Sinja Zemljič-Golob.

OSEBJE INŠTITUTA

SONJA STERGARŠEK – DARKO DOLINAR

Sodelavci so predstavljeni z glavnimi podatki o rojstvu, študiju in delovanju na inštitutu ter z izborom največ treh objav.

Upravniki

KIDRIČ, France, 1880-1950.

Študiral je slavistiko na Dunaju, doktoriral 1906. Od 1920 je bil profesor za starejšo slovensko književnost na ljubljanski univerzi, od 1925 je predaval tudi primerjalno literarno zgodovino.

Od 1938 redni član SAZU; 1945-1950 predsednik SAZU.

Upravnik inštituta v letih 1948-1950.

Bibl.: Die protestantische Kirchenordnung der Slovenen im 16. Jahrhundert, 1919; Zgodovina slovenskega slovstva I-V, 1929-1938; Prešeren I. Pesnitve, pisma, 1936; Prešeren 1800-1838. Življenje pesnika in pesmi, 1938.

VIDMAR, Josip, 1895-1992.

Študiral je književnost v Pragi, na Dunaju, v Parizu, Zagrebu in Ljubljani; diplomiral 1928. Kritik, publicist, prevajalec, dramaturg, politik.

Od 1949 redni član SAZU; 1952-1976 predsednik SAZU.

Upravnik inštituta v letih 1950-1964.

Bibl.: Kulturni problem slovenstva, 1932; Literarne kritike, 1952; Obrazi, 1979 in več izd.

OCVIRK, Anton, 1907-1980.

Študiral je slavistiko in primerjalno književnost v Ljubljani 1927-31, se izpopolnjeval v Parizu in Londonu; doktoriral 1933. Od 1937 je bil profesor primerjalne književnosti in literarne teorije na ljubljanski univerzi.

Od 1964 redni član SAZU.

Upravnik inštituta v letih 1965-1980.

Bibl.: Teorija primerjalne literarne zgodovine, 1936; Evropski roman, 1977; Literarna umetnina med zgodovino in teorijo I, 1978, II, 1979.

Kos, Janko, roj. 1931.

Študiral je primerjalno književnost v Ljubljani 1950-56; doktoriral 1969. Od 1970 je profesor primerjalne književnosti in literarne teorije na ljubljanski univerzi.

Od 1977 dopisni član, od 1983 redni član SAZU.

Upravnik inštituta v letih 1980-1983.

Bibl.: Prešeren in evropska romantika, 1970; Primerjalna zgodovina slovenske literature, 1987; Postmodernizem, 1995 (Literarni leksikon 43).

DOLINAR, Darko, roj. 1942.

Študiral je primerjalno književnost v Ljubljani 1960-1966, se izpopolnjeval v Tübingenu; doktoriral 1993.

Na inštitutu (sekcija za literarno teorijo) je zaposlen od 1971; od 1979 tajnik inštituta, od 1983 upravnik (oz. od 1994 predstojnik). Raziskoval je predvsem vprašanja iz teorije in metodologije literarne vede ter hermenevtike; od 1980 je član uredniškega kolegija Literarnega leksikona.

Bibl.: France Kidrič: Izbrani spisi I-III, 1978 (ur.); Pozitivizem v literarni vedi, 1978 (Literarni leksikon 5); Hermenevtika in literarna veda, 1991 (Literarni leksikon 37).

Znanstveni svet

- 1948-1950:** Ivan Grafenauer, France Kidrič (†1950), Franc Ksaver Lukman, Janko Polec, Janko Šlebinger.
- 1950-1960:** Ivan Grafenauer, Franc Ksaver Lukman (†1958), Janko Polec (†1956), Janko Šlebinger (†1951), Josip Vidmar.
- 1960-1964:** Ivan Grafenauer (†1964), Anton Sovre (†1963), Josip Vidmar.
- 1965-1972:** France Koblar, Anton Ocvirk, Josip Vidmar.
- 1972-1983:** predsednik:¹ Josip Vidmar, člani: France Bezljaj, Anton Ocvirk (†1980), Stanko Škerlj (†1975).
- 1983-1995:** predsednik: Janko Kos; člani: France Bernik, Janez Logar (†1987), Dušan Moravec, Jože Munda, Majda Stanovnik-Blinc.
- 1995-1998:** predsednik: Darko Dolinar; člani: France Bernik, Metka Bögel-Dodič, Marjan Dolgan, Janko Kos, Vlasta Pacheiner-Klander.

Raziskovalci

BERNIK, France, roj. 1927.

Študiral je slavistiko na ljubljanski univerzi; doktoriral 1960.

Od 1983 dopisni član, od 1987 redni član SAZU; od 1992 njen predsednik.

Na inštitutu je zaposlen od 1972, vodi sekcijo za slovensko literarno zgodovino. Raziskoval je predvsem slovensko literaturo realizma in moderne oz. simbolizma. Od 1981 je glavni urednik Zbranih del slovenskih pesnikov in pisateljev.

Bibl.: Lirika Simona Jenka, 1962; Tipologija Cankarjeve proze, 1983; Slowenische Literatur im europäischen Kontext, München 1983.

¹ Po prvotni ureditvi funkcija predsednika znanstvenega sveta ni bila izrecno predvidena; prim. *Statut SAZU* iz l. 1949, 44. člen, obj. v Letopisu SAZU, 4, 1950-1951, str. 27. Predsedniki znanstvenih svetov se navajajo šele od l. 1982, tj. od ustanovitve Znanstvenoraziskovalnega centra SAZU. Prim. *Iz statuta raziskovalne delovne organizacije Znanstvenoraziskovalni center SAZU*, Letopis SAZU, 33, 1982, določila o znanstvenih svetih inštitutov na str. 171-172.

BÖGEL-DODIČ, Metka (prej Pavčič), roj. 1944.

Študirala je biologijo v Ljubljani; doktorirala 1987.

Na inštitutu (sekcija za biografiko, bibliografijo in dokumentacijo) je zaposlena od 1975; sodelovala je pri uredniškem delu in pisanju gesel za SBL (zv. 14, 15) in pri zasnovi za njegovo novo izdajo.

Bibl.: Nekaj misli o antropologiji na Slovenskem, Glasnik Antropološkega društva Jugoslavije, 26, 1989; Življenjska in znanstvena pot prof. dr. Boža Škerlja (1904–1961), Proteus, 57, 1994/95, št. 4; Menarha v Sloveniji (disertacija), 1986.

BUTTOLO, Franca, roj. 1943.

Študirala je svetovno književnost v Ljubljani; magistrirala 1983.

Na inštitutu (sekcija za biografiko, bibliografijo in dokumentacijo) je bila zaposlena od 1975 do upokojitve 1997; delala je v uredništvu SBL in pisala biografske članke zanj.

Bibl.: Vodnikov in Rilkejev simbolizem, Primerjalna književnost, 6, 1983, št. 1; Vodnikov in Maeterlinckov intuitivizem, Primerjalna književnost, 10, 1987, št. 2; Rilkejev in Vodnikov simbolizem II, Primerjalna književnost, 12, 1989, št. 1.

DOLGAN, Marjan, roj. 1950.

Študiral je slovenistiko in primerjalno književnost v Ljubljani 1968–1973, se izpopolnjeval v Nemčiji; doktoriral na slavistiki 1983.

Na inštitutu (sekcija za slovensko literarno zgodovino) dela od 1977. Raziskoval je slovensko književnost 20. st. (ekspresionizem, proza z vojno tematiko, avtobiografska in spominska dela).

Bibl.: Pripovedovalec in pripoved, 1979; Kompozicija Pregljevega pripovedništva, 1983; Tri ekspresionistične podobe sveta, 1996.

ERZAR, Tomaž, roj. 1963.

Študiral je primerjalno književnost in filozofijo v Ljubljani, se izpopolnjeval v Kanadi, doktoriral iz filozofije v Ljubljani 1996.

Na inštitutu (sekcija za biografiko, bibliografijo in dokumentacijo) je zaposlen od 1993, najprej kot mladi raziskovalec, od 1996 redno.

Bibl.: Pogovor med moralistom in skeptikom, Problemi, 34, 1996, št. 7/8; Obrat Gillesa Deleuza, 1997; Spremna beseda, v: Gilles Deleuze: Logika smisla, 1998.

FAGANEL, Jože, roj. 1947.

Študiral je slovenščino in francoščino v Ljubljani ter diplomiral 1973.

Na inštitutu (sekcija za slovensko literarno zgodovino) je redno zaposlen od 1988, že prej (1973) je občasno sodeloval v uredništvu SBL. Skrbi za znanstvene izdaje literarnozgodovinskih virov in raziskuje vprašanja metaforike in ritma v starejši slovenski književnosti.

Bibl.: Škofjeloški pasijon, 1987 (ur. in avtor prepisov in spremnih besedil); Brižinski spomeniki – znanstvenokritična izdaja, 1992, 1993 (sour.); Verzni prestop v drami Voranc Daneta Zajca, Zbornik ob sedemdesetletnici Franceta Bernika, 1997.

GRUM, Martin, roj. 1958.

Na filozofski fakulteti v Ljubljani je 1982 diplomiral iz zgodovine, 1983 iz slovenskega jezika s književnostjo.

Na inštitutu (sekcija za biografiko, bibliografijo in dokumentacijo) je zaposlen od 1994.

Bibl.: Društvo sarajevskih Slovencev 1897-1918, Zgodovinski časopis, 37, 1983; Bibliografija Cankarjeve založbe 1945-1994, 1995 (soavtor); Informacijski viri – biografska zbirka podatkov, Knjižnica, 39, 1995.

GSPAN, Alfonz, 1904-1977.

Študiral je slavistiko, romanistiko in primerjalno književnost v Ljubljani in se v letih 1928-29 izpopolnjeval v Parizu; diplomiral 1931.

Od 1950 zunanji strokovni sodelavec inštituta, od 1953 glavni urednik SBL; redno zaposlen na inštitutu od 1962 do upokojitve 1975.

Bibl.: Prešeren ... star slovenski kmečki rod, SBL, zv. 8, 1952; Razsvetljenstvo – Zgodovina slovenskega slovstva, I, 1956; Cvetnik slovenskega umetnega pesništva do srede 19. stoletja, I, 1978, II, 1979.

GSPAN-PRAŠELJ, Nada, roj. 1927.

Študirala je slavistiko in zgodovino 1951-1952 na Dunaju in od 1953 slavistiko in germanistiko v Ljubljani, diplomirala 1959.

Na inštitutu je bila zaposlena od 1963 do upokojitve 1994; delala je v uredništvu SBL.

Bibl.: Bibliografija založbe Mladinska knjiga, 1967, 1968; Biographische Forschungen in Slowenien, 1973; geselski članki v SBL in v avstrijskem biografskem leksikonu (Österreichisches biographisches Lexikon 1815-1950, o Slovencih, Hrvatih in Čehih).

JAKAC-BIZJAK, Vilenka, roj. 1950.

Študirala je primerjalno književnost in literarno teorijo v Ljubljani, diplomirala 1976.

V inštitutu (sekcija za literarno teorijo) je bila zaposlena kot stažistka-raziskovalka v letih 1976-1978.

Bibl.: Milivoj Solar, Teorija književnosti, Primerjalna književnost, 1, 1978; Knjižnice prihodnosti - možnosti in resničnost, Knjižnica, 34, 1990.

JUVAN, Marko, roj. 1960.

Študiral je slovenistiko in primerjalno književnost v Ljubljani 1979-85, se izpopolnjeval v Tübingenu in Pragi; doktoriral 1993.

Na inštitutu (sekcija za literarno teorijo) je zaposlen od 1996. Raziskuje predvsem teoretične in zgodovinske vidike medbesedilnosti in teorijo literarnega kanona.

Bibl.: Imaginarij "Krsta" v slovenski literaturi – medbesedilnost recepcije, 1990; Domači Parnas v narekovajih – parodija in slovenska književnost, 1997; Vprašanje o literarnosti – nekaj uvodnih opažanj, Slavistična revija, 45, 1997, št. 1-2.

KITIČIĆ, Božica, roj. 1949.

V Zagrebu je študirala jugoslovanske jezike in književnosti; magistrirala je 1975 prav tam iz slovenske književnosti.

Kot stažistka-raziskovalka je eno leto (1976-1977) delala pri sekciji za slovensko literarno zgodovino.

Bibl.: Literarna ustvarjalnost Andreja Hienga, 1980.

KOZAK, Primož, 1929-1981.

V Ljubljani je študiral filozofijo in dramaturgijo; doktoriral 1977.

Na inštitutu (sekcija za literarno zgodovino) je bil zaposlen v letih 1965-1972 in se ukvarjal z teoretsko in zgodovinsko problematiko slovenske literature, posebej dramatike.

Bibl.: Sodobna trilogija (drame), 1969; Peter Klepec v Ameriki (esej), 1971; Temeljni konflikt Cankarjevih dram (monografija), 1980.

MUNDA, Jože, roj. 1930.

Študiral je slavistiko v Ljubljani, diplomiral 1957.

V inštitutu (sekcija za biografiko, bibliografijo in dokumentacijo) je bil zaposlen od 1979 do upokojitve 1993. Bil je glavni urednik SBL in pisal prispevke za njegove zadnje zvezke.

Bibl.: Knjiga, 1983 (Literarni leksikon 22); Slovenski biografski leksikon, 14. in 15. zv., 1991 (glav. ur.); Juš Kozak, Zbrano delo, 1, 1988 – 9, 1996 (ur.).

OGRIN, Matija, roj. 1967.

Študiral je primerjalno književnost in literarno teorijo v Ljubljani in diplomiral 1996.

Na inštitutu (sekcija za slovensko literarno zgodovino) je zaposlen od 1996 kot mladi raziskovalec.

Bibl.: Literarne smeri v liriki Franceta Balantiča, v: Balantičev in Hribovškov zbornik, 1994; Kocbek in Mounier, Primerjalna književnost, 20, 1997, št. 1; Lirika Franceta Balantiča med moderno in modernizmom, v: Zbornik ob sedemdesetletnici Franceta Bernika, 1997.

PACHEINER-KLANDER, Vlasta, roj. 1932.

Študirala je primerjalno književnost in literarno teorijo v Ljubljani, diplomirala 1959, nato je 1960-1962 v Banarasu (Indija) študirala sanskrt in staroindijsko kulturo.

Na inštitutu (sekcija za literarno teorijo) je bila zaposlena od 1980 do upokojitve 1996; raziskovala je vprašanja staroindijske poetike in verzne teorije, sodelovala je pri zbiranju in urejanju dokumentacijskega gradiva ter pri redakcijskih delih za Literarni leksikon.

Bibl.: Staroindijska poetika, 1982 (Literarni leksikon 19); Staroindijski pogledi na metaforo, Razprave SAZU, II. razred, 11, 1987; The Search for Brahman in the Atharvaveda, Self-Knowledge, London, 42, 1991.

PETRÈ, Fran, 1906-1978.

Študiral je slavistiko v Ljubljani, se izpopolnjeval v Parizu in Pragi; doktoriral 1938. Profesor slovenske književnosti na univerzah v Skopju in Zagrebu.

Na inštitutu (sekcija za biografiko, bibliografijo in dokumentacijo) je bil zaposlen od 1975 do smrti; bil je sourednik in krajši čas glavni urednik SBL.

Bibl.: Poizkus ilirizma pri Slovencih (1835-1849), 1939; Rod in mladost Ivana Cankarja, 1947; Tradicija in inovacija: izbrane študije in eseji, 1990.

PIRJEVEC, Dušan, 1921-1977.

1948-1952 je študiral primerjalno književnost in slavistiko v Ljubljani; doktoriral 1961.

Na inštitutu je bil zaposlen v letih 1952-1962 in se vmes izpopolnjeval v Parizu in na Dunaju. Od 1963 profesor primerjalne književnosti na ljubljanski univerzi.

Bibl.: Ivan Cankar in evropska literatura, 1964; Hlapci, heroji, ljudje, 1968; Evropski roman, 1979.

SITAR, Sandi, roj. 1937.

Diplomiral je iz umetnostne zgodovine v Ljubljani, doktoriral 1989 iz zgodovine.

Na inštitutu (sekcija za biografiko, bibliografijo in dokumentacijo) je bil zaposlen v letu 1991.

Bibl.: Jurij Vega, 1983, 1997; Letalstvo in Slovenci I: Pionirsko obdobje in prva svetovna vojna, 1985; Jožef Stefan, pesnik in fizik, 1993.

STANOVNIK, Majda, por. Blinc, roj. 1934.

Študirala je svetovno književnost in literarno teorijoe na ljubljanski univerzi, diplomirala 1961.

Na inštitutu (sekcija za literarno teorijo) je bila zaposlena od 1973 do upokojitve 1994. Raziskovala je predvsem teoretično in zgodovinsko problematiko literarnega prevoda. Od 1980 je članica uredniškega kolegija Literarnega leksikona.

Bibl.: Angloameriške smeri v 20. stoletju, 1980 (Literarni leksikon 8); Literarnost slovenskega biblijskega prevoda v 16. stoletju, Primerjalna književnost, 12, 1989; Stoletje upov in uspehov slovenske književnosti v prevodih, 31. seminar slovenskega jezika, literature in kulture, 1995.

ŠEGA, Drago, roj. 1918.

Študiral je slavistiko v Ljubljani, diplomiral 1941. Kritič, publicist, urednik.

Na inštitutu je bil zaposlen od 1964 do upokojitve 1979; bil je tajnik inštituta in vodja sekcije za literarno zgodovino (do 1972) oz. za literarno teorijo (po 1972); od 1980 je član uredniškega kolegija Literarnega leksikona.

Bibl.: Eseji in kritike, 1966; Živi Orfej, Velika antologija slovenske poezije, 1970 (sour.); Genealogija literarne kritike, Nova revija, 5, 1986, št. 52/53.

ŠKULJ, Jola, roj. 1947.

Študirala je slovenistiko in anglistiko, zatem primerjalno književnost in literarno teorijo v Ljubljani; magistrirala iz primerjalne književnosti 1991.

Na inštitutu (sekcija za literarno teorijo) je zaposlena od 1981. Raziskovala je predvsem problematiko modernizma, poststrukturalizma, romana in dialošnosti.

Bibl.: Modernizem in modernost, Primerjalna književnost, 18, 1995, št. 2; Dialogism as non-finalized concept of truth, The 20th century literature and its logic of inconclusiveness, v: Bahtin in humanistične vede / Bakhtin and the humanities, Ljubljana 1997; Comparative literature and cultural identity – a Bakhtinian proposal, v: Comparative literature today – theories and practice / La littérature comparée d'aujourd'hui, Paris 1998.

ŠUMRADA, Janez, roj. 1954.

Študiral je angleški in francoski jezik s književnostma ter zgodovino v Ljubljani, doktoriral 1993 iz zgodovine.

Na inštitutu (sekcija za biografiko, bibliografijo in dokumentacijo) je bil redno zaposlen kot glavni urednik SBL v letu 1996, nato v dopolnilnem delovnem razmerju do junija 1997.

Bibl.: Statut piranskega komuna od 13. do 17. stoletja, 1987 (ur.); Nekateri temeljni problemi Ilirskih provinc, 1992 (disertacija); Žrtve druge svetovne vojne na Slovenskem, 1997 (sour.).

URŠIČ, Milena, 1901-1990.

Študirala je romanistiko in primerjalno književnost v Ljubljani, 1927-28 v Aix-en-Provence; doktorirala 1941.

Na inštitutu (v uredništvu SBL) je bila zaposlena od 1947 do upokojitve 1972; obdelala je številne biografije v 9.-11. zvezku SBL.

Bibl.: Kopitarjeva prizadevanja za mesto na dunajski dvorni knjižnici, Razprave SAZU, II. razred, 2, 1956; Anton Rožič, O

kulturnem razvoju na Kranjskem do leta 1823, Razprave SAZU, II. razred, 6, 1965; Jožef Kalasanc Erberg in njegov Poskus osnutka za literarno zgodovino Kranjske, 1975.

VOVKO, Andrej, roj. 1947.

Študiral je zgodovino in umetnostno zgodovino v Ljubljani, doktoriral 1992 iz zgodovine.

V inštitutu (sekcija za biografiko, bibliografijo in dokumentacijo) se je zaposlil 1998.

Bibl.: Knjiga s sedmimi pečati – o življenju in delu dr. Jože Lovrenčiča, Goriški letnik 18, 1991; Mal položi dar ... portret slovenske narodnoobrambne šolske organizacije Družbe sv. Cirila in Metoda, 1994; Prvih sto let Kranjsko slovenske katoliške jednote, 1997 (soavtor).

Strokovni in tehnični sodelavci

MAČEK, Alenka, roj. 1952.

1971 je maturirala na gimnaziji pedagoške smeri v Mariboru.

Na inštitutu je zaposlena od 1976 kot tajnica.

Delo: računalniški stavek, prelom in oblikovanje novejših inštitutskih publikacij.

STERGARŠEK, Sonja, roj. 1946.

Diplomirala je iz francoskega in angleškega jezika s književnostma 1973 v Ljubljani; od 1988 ima naziv višji bibliotekar.

Na inštitutu je zaposlena kot bibliotekarka od 1991.

Bibl.: Biografije in bibliografije znanstvenih in strokovnih sodelavcev Slovenske akademije znanosti in umetnosti, 1976 (sour.); Voyelles mortes (poezija), 1992; Biografije in bibliografije raziskovalcev Znanstvenoraziskovalnega centra SAZU. Tretja knjiga 1986-1995, 1998 (sour.).

ŠELIH, Štefanija, roj. 1932.

Končala je višjo pedagoško šolo, smer telesna vzgoja in geografija.

V letih 1975-76 je bila 9 mesecev inštitutska tajnica.

TURNŠEK, Angelca, roj. 1931.

Na Pedagoški akademiji v Ljubljani je leta 1975 diplomirala iz knjižničarstva.

Na inštitutu je bila pogodbeno zaposlena kot knjižničarka v letih 1963-1965, redno pa od 1965 do upokojitve 1991.

Sodelavci po času redne zaposlitve na inštitutu

Uršič, Milena	1947-1972
Pirjevec, Dušan	1952-1962
Gspan, Alfonz	1962-1975
Gspan-Prašelj, Nada	1963-1994
Šega, Drago	1964-1979
Kozak, Primož	1965-1972
Turnšek, Angelca	1965-1991
Dolinar, Darko	1971-
Bernik, France	1972-
Stanovnik-Blinc, Majda	1973-1994
Petrè, Fran	1975-1978
Buttolo, Franca	1975-1997
Bögel-Dodič (prej Pavčič), Metka	1975-
Šelih, Štefanija	1975-1976
Maček, Alenka	1976-
Kitičič, Božica	1976-1977
Jakac-Bizjak, Vilenka	1976-1978
Dolgan, Marjan	1977-
Munda, Jože	1979-1993
Pacheiner-Klander, Vlasta	1980-1996
Škulj, Jola	1981-
Faganel, Jože	1988-
Sitar, Sandi	1991
Stergaršek, Sonja	1991-
Erzar, Tomaž	1993-
Grum, Martin	1994-
Šumrada, Janez	1996-1997
Ogrin, Matija	1996-
Juvan, Marko	1996-
Vovko, Andrej	1998-

THE INSTITUTE

OF SLOVENE LITERATURE

AND LITERARY SCIENCES

ON ITS FIFTIETH ANNIVERSARY

SUMMARY

The Institute of Slovene Literature and Literary Sciences, which was originally part of the Slovenian Academy of Sciences and Arts (SASA) and is now part of the Scientific Research Centre of the Slovenian Academy of Sciences and Arts (SRC SASA), is celebrating its fiftieth anniversary this year. This booklet describes its origins, development, main areas of research and achievements.

The Origin, Development and General Features of the Institute (by Darko Dolinar). In mid-1947 the presiding committee of the Academy proposed that the institute be founded, and by the end of that year the Academy had passed a statute for the Institute, at that time called the Institute for Literatures. By mid-1948 its structure and internal organisation had been determined. The statute decided for basic research in literary history, theory and methodology, and editorial work for some major scientific monographs and lexicons. The Bibliographic Commission, the Commission for the Slovene Biographic Lexicon and the Commission for Editing Sources of Literary History, until then sections of the Academy, were transferred to the new Institute.

The first director, who was at that time also president of the Academy, was the literary historian France Kidrič. After Kidrič (1948-1950) the Institute was run by Josip Vidmar (1950-1964), Anton Ocvirk (1965-1980), Janko Kos (1980-1983) and Darko Dolinar (since 1983). When it was founded, the Institute had only one fully-employed researcher. It gradually grew to the current staff of 11 - 12 people. As it is impossible to cover all research areas and projects with fully-employed researchers, the Institute has many external collaborators.

For a good three decades the Institute was part of SASA. It was managed by a director (who as a rule was an academic), and a scientific council, which consisted mainly of members of SASA. Its personnel and programme were directly subject to the Academy's section for philological and literary sciences. In accordance with changes in SASA and all research in Slovenia, the Institute has also been re-organised a few times. At the beginning of the 'eighties academic institutes merged into an independent scientific research centre of SASA. Parallel to external changes there were also internal changes. At first, two departments operated within the Institute: the editorial board of the Slovene Biographical Lexicon (S.B.L.) and a Commission for Bibliography. Due to the loss of subsidies the Bibliographic Commission stopped functioning after 1963; however, in 1964 a department for literary history was formed to oversee the editing programme. In 1972 the Institute for Literatures was renamed the Institute of Slovene Literature and Literary Sciences, which meant there was a slight change in programme direction. Instead of the department for literary history the Institute had departments for Slovene literary history and for literary theory, while the editorial board of the S.B.L. became the department for biography, bibliography and documentation. A great change occurred in 1998 when this department was turned in an interdisciplinary institute for biography and bibliography.

The work of the Institute was organized in accordance with personnel structure, the physical capacities of the Institute and the state of this discipline in Slovenia and around the world. Priority tasks were determined by the Institute's scientific council and the director, and also, in the first few decades, by the section for philological and literary sciences of SASA. The programme was also influenced by financial decisions. In its first years of existence the Institute focused on the continuation of S.B.L. and critical editions of old literary publications, manuscripts, sources, correspondence and literary-historical works. Besides monographic and scientific publications based on individual research, the working programme of the Institute includes extensive group research, tasks involving documentation and editing, where fully employed researchers are given a hand by external collaborators. The Institute members also give lectures at universities and high schools, or work on the editorial boards of scientific publications. From the foundation of the Institute their interests extended from

an empirically based, historical orientation, with elements of modified positivism, to *Geistesgeschichte*, sociology and psychology; younger members were influenced by structuralism and post-structuralism. The Institute strives to remain open to new theoretical and methodological currents in literary science.

The report ends with a summary account of the Institute publications. Thus far fourteen volumes of correspondence have been published, five volumes of old literary texts, two monographs on bibliography and resources, two volumes of old literary history, three thematic collections and eight monographs. Forty-four monographic studies have been published in the *Literary Lexicon*, and extensive documentary materials from Slovene periodicals gathered and organised. Work on the *Slovene Bibliographic Lexicon* was completed. At the same time, bibliographic documentation on about 11,000 people has been collected, and a computer programme for data processing created. Independently or in co-operation with SASA, the Institute has organised various exhibitions and scientific conferences: an international conference on the Freising manuscripts, symposia on the Slovene Reformation, and on Slovene poets Oton Župančič, Josip Murn, France Balantič and Ivan Hribovšek.

Research on the History of Slovene Literature (by Marjan Dolgan). Although such research was foreseen in the fundamental programme of the Institute, it was not possible to carry it out at first due to insufficient personnel. The turning point came in 1972 when the Institute divided into three departments, one of which was to deal with Slovene literary history. Besides publishing old literary texts, manuscripts and correspondence, it was also to conduct research into the Slovene literature of the 19th and 20th centuries. The first concrete task was adopted at the end of 1976, since the lack of personnel and finances did not allow such a step earlier. The management of the Institute chose a research theme which, given to its title, was more appropriate to the immediate post-war years than to the end of the 'Seventies. It was politically coloured and ideologically charged, as its title was *The Anti-fascist Struggle of 1941-1945 and Contemporary Socialist Literature*. SASA planned this research to be undertaken in co-operation with other Yugoslav academies and the Institute of World Literature at the Academy of Sciences of the USSR. The research actually began in 1977, when the section was reinforced

with a new assistant, Marjan Dolgan. The research was led by France Bernik who, aware of the dangers of its ideological nature, changed the title to *The Theme of the National Liberation Struggle in Slovene Literary Prose*. It was controversial because the communist regime did not allow Slovene literature to freely portray the Second World War and the revolution that helped the regime come to power; it demanded that literature show this period in accordance with its own ideology, in other words, as propaganda. The researchers were aware of the awkward position of the research, but they insisted that literature has a right to the free presentation of all historical phenomena, and that the authorities should not curtail, artistic creativity. Due to these circumstances the researchers combined an interpretative method with the sociology of literature to expose the degradation of literature into a tool of propaganda. The results were synthesised in a volume entitled *Slovene War Prose, 1941-1980* (1988). A literary evening, organised by the publisher when the book was issued, brought forth a negative ideological reaction. In 1987, the fruit of international co-operation on this topic was a collection of articles by various authors, including Slovenes, which was published in Russian, in Moscow.

After this project, the research of the department turned to topics which were ideologically less problematic. France Bernik dedicated his time to literature in the period of the so-called Slovene *moderna*, as he had spent some time beforehand looking at prose works by the central author of this period, Ivan Cankar. Between 1976 and 1987 he published three monographs and numerous articles on this topic. Two of his books were published in German: *Slowenische Literatur im europäischen Kontext* (Munich 1983) and *Ivan Cankar* (Munich 1997). In 1995 he limited his research to the lyric poetry of the Slovene *moderna*.

For his first independent research Marjan Dolgan chose Slovene prose between 1918 and 1930, which had been placed in the period of expressionism by older literary historians on the basis of no detailed analysis; however, some young researchers are explicitly opposed to the idea that there is expressionism in the corpus of the Slovene *moderna*. The research took into account German literary history, since German literature is the original source of expressionism. An analysis of narrative texts by three of the most typical Slovene writers of this time, Ivan Pregelj, Slavko Grum and Milan Jarc, showed that different literary streams

intersect and intertwine in their works, but expressionism is dominant in three variants: it is historical and religious in Pregelj, psychological and grotesque in Grum, and social and comical in Jarc. These results are synthesised in *Tri ekspresionistične podobe sveta. Pregelj, Grum, Jarc* (Three Expressionist Images of the World. Pregelj, Grum, Jarc; 1996). After this research the author turned his attention to the analysis of Slovene memoirs and autobiographical prose.

Editing of Sources for Research on Slovene Literature (by Jože Faganel). In its first few decades the Institute prepared critical editions of selected texts which represent the beginnings of Slovene literature and literary science. With the founding of the Department for Slovene Literary History, publishing activities systematically expanded, although the number of researchers for this task was insufficient. Three important publications of old literary texts have since been published: *Kalobški rokopis* (The Kalobje Manuscript), a collection of Slovene poems from the mid-17th century, in 1973; *Pisanice 1778-1782*, the first almanac of Slovene secular poetry, in 1977, and *Brižinski spomeniki* (The Freising Manuscripts) in 1992; revised edition, 1993. This book presented a high quality colour facsimile of the source, various transcriptions of the texts and their translations into contemporary Slovene, German and English and into Latin. An international multidisciplinary symposium was organised on the basis of this edition to analyze and interpret the Manuscripts (1994). The symposium papers were published in *A Collection of Essays on the Freising Manuscripts* (1996).

Among secondary sources seven books were published after 1972 in a collection entitled *The Correspondence of Important Slovenes*. In many ways they surpass literary history and overlap with the history of linguistics and cultural history. The authors of the letters are Primož Trubar and other Protestant writers of the 16th century, the 17th century polymath, J. V. Valvasor, the 19th century critics Matija Čop and Fran Levec, and a 20th century writer and theatre critic Fran Govekar.

As far as literary-scientific texts are concerned two books were published: a manuscript by J. K. Erberg, *Versuch eines Entwurfes zu einer Literar-Geschichte für Crain* (1825), and a collection of *Selected Essays* by F. Kidrič, the founder of the Institute.

A reprint of the entire collection of sermons by Janez Sveto-

kriški, accompanied by new research on this Baroque author, and an international symposium on this topic are also planned.

Literary-theoretical Research and the Literary Lexicon (by Darko Dolinar). The article describes the activities of the Department for Literary Theory. Before its founding, in 1951, Anton Ocvirk, at that time an external advisor of the Institute, made an outline for systematic research into Slovene poetics, and international relations and influences between Slovene and foreign literatures. In the nineteen-fifties adequate bibliographic and documentation work began, but it was soon at a standstill due to lack of funds. When Ocvirk became the director of the Institute in 1964 he started work on *The Literary Lexicon*, a theoretical work which was to take into account the state of the discipline around the world, but was primarily to focus on Slovene materials. It was to have alphabetical entries explaining the basic concepts of literary science not only as dictionary definitions, but also analytically. Various preparations were made, including an alphabetical program where entries were categorized as fundamental, less important or minor. Parallel to this, a documental collection was under way, gathering material from any available Slovene periodicals up to 1970, and old foreign periodicals once published in Slovenia. Data on foreign literary authors and Slovene literary and theoretical terminology were excerpted. The result of this research, which took almost two decades, are an author and terminological index comprising some 400,000 units.

At the beginning of the nineteen-seventies the writing of entries began. This revealed, however, that a fundamental treatment of many literary phenomena and problems, needed to provide a sound basis, was missing. Thus the concept of the *Literary Lexicon* was changed, and is now comprised of monographic studies of central concepts, phenomena and problems whose treatment includes less important entries. The studies are designed according to the same criteria: they explain the origin of a term or concept, its etymology and changes of meaning; they describe the origin of a phenomenon, named by a given expression, its route through Europe, how it was accepted in Slovenia with all its modifications, and its significance for Slovene literature and literary science. The studies are published in separate books, each accompanied by a bibliography, a table of contents, indices, and a summary in a foreign language.

The initial five volumes of the *Literary Lexicon* were published in 1979, with Anton Ocvirk as editor-in-chief. When Ocvirk died in 1980, Janko Kos became editor-in-chief; he is assisted by an editorial board which, besides the editor, consists of Drago Ščega, Majda Stanovnik and Darko Dolinar.

Forty-four volumes have been published so far. Fundamental literary phenomena and concepts of literary science have been dealt with in this edition, including fields, trends and methods of literary science, various literary periods, movements and streams, some literary types and genres, borderline types and phenomena, as well as selected questions on poetry, style and verse. Twenty-three authors of different generations, fields and specialisations have contributed to the lexicon so far. The edition is nearing completion.

The Slovene Biographical Lexicon – One Life (by Tomaž Erzar). The article is a meditation on the most famous and distinguished dictionary which deals with important public personalities from different fields, but with a focus on literary and cultural history. The idea of making the *Slovene Biographical Lexicon* (SBL) goes back to 1921, when the editorial board had its first meeting; it started coming out in 1925 and it was to be completed in the mid-'Thirties. Because of the Second World War and other historical turning points, however, it was completed only in 1991. Due to its long publication period, the SBL lacks cohesion, although it remains an important achievement of Slovene lexicography, and at the same time it reflects movements in Slovene culture, and even more so certain turning points in Slovene history. Its publications before the Second World War strengthened national consciousness and raised the quality of scientific research in Slovenia. After World War II the SBL was taken over by SASA. The new editors added to the first who's who the personalities that came to prominence during and after the war and also complemented the basic conception of the publication. The last volumes of the Lexicon are therefore the most mature and detailed. Most of the editorial work during its publication was done by Izidor Cankar, who edited three volumes; Franc Ksaver Lukman, who edited four, Alfonz Gspan who also edited four, and Jože Munda who edited the two most demanding, final volumes. The author of this article places the publications of SBL parallel to the growth of Slovene nationalism after the First

World War and a wish for its scientific representation, with a focus on national history, art and literature. After the Second World War these tendencies were slightly shifted. The original ideal framework of the Lexicon was finally confirmed with the independence of Slovenia in 1991. The meditation ends with a conclusion on what a new edition of a biographical dictionary should be like.

At the Institute in the 'Sixties and 'Seventies (by Drago Šega and Majda Stanovnik). This is an interview with a former long-time secretary of the Institute, Drago Šega. It is an account of personalities who tailored the image of the Institute, and of focal areas of research carried out at the Institute in that period.

Some documentary articles follow (by Sonja Stergaršek):

- a short record of the origin and development of the Institute's library;
- a bibliography of the Institute's publications and those issued jointly with other institutes or publishers;
- a list of exhibitions and symposia organised by the Institute;
- a survey of the personnel at the Institute from its beginnings up to now, with their main biographical and bibliographical data.

PREGLED VSEBINE

Darko Dolinar: Uvod	3
Darko Dolinar: Nastanek, razvoj, splošne značilnosti inštituta	7
Marjan Dolgan: Literarnozgodovinske raziskave slovenske književnosti	29
Jože Faganel: Izdajanje virov za raziskovanje slovenske književnosti	43
Darko Dolinar: Literarnoteoretične raziskave in Literarni leksikon	59
Tomaž Erzar: Slovenski biografski leksikon – eno samo življenje	71
Drago Šega, Majda Stanovnik: Na inštitutu v 60. in 70. letih	81
Sonja Stergaršek: Knjižnica	87
Sonja Stergaršek: Inštitutske publikacije	89
Marjan Dolgan, Sonja Stergaršek: Simpoziji	97
Marjan Dolgan, Sonja Stergaršek: Razstave	98
Sonja Stergaršek, Darko Dolinar: Osebj e inštituta	99
Summary	111

INŠTITUT ZA SLOVENSKO LITERATURO
IN LITERARNE VEDE
OB PETDESETLETNICI

Uredil
Darko Dolinar
s sodelovanjem
Marjana Dolgana, Tomaža Erzarja,
Jožeta Faganela in Sonje Stergaršek

Izdal in založil
ZNANSTVENORAZISKOVALNI CENTER SAZU
Inštitut za slovensko literaturo in literarne vede

Stavek in prelom
Alenka Maček

Tiskala Profina d. o. o.
Ljubljana

© ZRC SAZU
Ljubljana 1998

ISBN 961-6182-58-7

9 789616 182584